

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**VIĻA PLŪDOŅA UN ANDREJA EGLĪŠA
PATRIOTISKĀS DZEJAS APGUVEI VELITĪTĀS
LITERATŪRAS STUNDAS 11. KLASĒ**

DIPLOMDARBS

Autore: **Ilva Cepīte**

Studenta apliecības nr: ic11034

Darba vadītāja: Dr. paed. **Elita Stikute**

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Diplomdarba „Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskās dzejas apguvei veltītās literatūras stundas 11. klasē” mērķis ir izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskās dzejas apguvei veltītajās literatūras stundās 11. klasē, kas veicinātu skolēnos patriotisma jūtas. Teorētiskās atziņas un pedagoģiskā izmēģinājuma norise veido piecas nodaļas:

1. Literatūras stundu nozīme patriotiskajā audzināšanā.
2. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personība un patriotiskā dzeja literatūras mācību kontekstā.
3. Skolotājas sagatavošanās mācību darbam klasē.
4. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskajai dzejai veltīto stundu norise.
5. Skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.

Pirmajā nodaļā raksturota literatūras stundu nozīme patriotiskajā audzināšanā. Otrā nodaļa veltīta Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personības un patriotiskās dzejas izpētei. Trešajā nodaļā pētītas jauniešu vecumposma īpatnības un raksturoti izmēģinājumā iesaistītie skolēni, aprakstīta skolotājas sagatavošanās mācību darbam klasē, iekļauts arī mācību stundu tematiskais plānojums. Ceturtajā nodaļā aprakstīta Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un daiļraidei veltīto stundu norise, bet piektajā nodaļā autore veikusi skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu analīzi un izvērtējumu. Pielikumā pievienoti diplomdarba autores veidotie mācību materiāli un skolēnu darbu paraugi.

Metodiskās sistēmas efektivitāte pārbaudīta pedagoģiskā izmēģinājuma laikā. Diplomdarbs paredzēts ne tikai studentiem, bet arī vidusskolas latviešu valodas un literatūras skolotājiem un citiem interesentiem.

ABSTRACT

The goal of this dissertation for a diploma „Teaching the Patriotic Poetry of Vilis Pludons and Andrejs Eglitis in the Literature Lessons in Grade 11” is the elaboration of a variant of a methodologic system for learning about the patriotic poetry of Vilis Pludons und Andrejs Eglitis in the lessons of literature of the 11th class with the goal to further the patriotic sentiment in the pupils. The theoretical base and the design of the pedagogic sample-lesson are shown in five chapters:

1. The importance of lessons in literature for the patriotic education of pupils.
2. The personalities and the patriotic poetry of Vilis Pludons and Andrejs Eglitis in the context of teaching lessons in literature.
3. The preparation of the teacher for his lessons with the pupils.
4. The sequence of the lessons which are dedicated to the personalities and the poetry of Vilis Pludons and Andrejs Eglitis.
5. The analysis and evaluation of the results of the lesson and of the interaction between the pupils and the teacher.

The first chapter is dedicated to the importance of literature lessons for the patriotic education of pupils. The second chapter is dedicated to the exploration of the personalities and the patriotic poetry of Vilis Pludons and Andrejs Eglitis. The third chapter is dedicated to the exploration of the special situation of youngsters in this age-groupe, pupils of the class who will be part of the proble will be characterized. The preparation of the teacher for this lessons will be described including the programatic planning of his lesson. In the fourth chapter the development of the lessons which are about the personalities and the poetic creations of Vilis Pludons and Andrejs Eglitis will be described. In the fifth chapter the author analyses the interaction between the pupils and their teacher. In the appendix the author shows pedagogical materials he has prepared for his lessons and what kind of examples he expects the pupils would create in these lessons.

The effectiveness of the pedagogical system has been examined in the pedagogical probe. This diplom-task is not only interesting for students but also for teachers of Latvian language and literature in middle-schools and other people in the pedagogical sphere.

SATURS

Ievads	6
1. Literatūras stundu nozīme patriotiskajā audzināšanā	9
2. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personība un patriotiskā dzeja literatūras mācību kontekstā	13
2.1. Ieskats Viļa Plūdoņa personībā un daiļradē	13
2.2. Ieskats Andreja Eglīša personībā un daiļradē	19
2.3. Patriotisms – vienojošais motīvs Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša dzejā	24
3. Skolotājas sagatavošanās mācību darbam klasē	29
3.1. Jauniešu vecumposma īpatnības un raksturojums	29
3.2. Pētījumā iesaistīto skolēnu raksturojums	31
3.3. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskajai dzejai veltīto stundu tematiskais plānojums un mācību materiālu izstrāde	35
4. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskajai dzejai veltīto stundu norise	42
5. Skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums	65
Secinājumi	73
Avotu un izmantotās literatūras saraksts	75
Pielikumi	81
1. <i>pielikums</i> . Literatūras mācību stundu konspekti	
2. <i>pielikums</i> . <i>Ideju tīkls</i> par Vili Plūdoni	
3. <i>pielikums</i> . Viļa Plūdoņa portrets	

4. *pielikums*. Izdales materiāls par Vili Plūdoni
5. *pielikums*. *Powerpoint* prezentācija par „Lejenieku” mājām
6. *pielikums*. *Domu karte* par Vili Plūdoni
7. *pielikums*. Dzejas fragmentu kopa – Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi
8. *pielikums*. Vilis Plūdons „Kad es stāvu tavos krastos”
9. *pielikums*. *Dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju
10. *pielikums*. Pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, testa pareizās atbildes un pārbaudes darba vērtēšanas punktu atšifrējums
11. *pielikums*. Izdales materiāls par Andreju Eglīti
12. *pielikums*. Dzejnieka Andreja Eglīša *radošais CV*
13. *pielikums*. *Powerpoint* prezentācija par Andreju Eglīti
14. *pielikums*. Dzejas fragmentu kopa – Andreja Eglīša patriotiskā dzeja
15. *pielikums*. *Ideju tīkls* par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas
16. *pielikums*. Fragmenti no Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantātes „Dievs, tava zeme deg!”
17. *pielikums*. Fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”
18. *pielikums*. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskajai dzejai veltītajās literatūras stundās skolēnu gūtās atziņas
19. *pielikums*. Skolēnu rakstītie pārspriedumi

Anketas

1. *anketa*
2. *anketa*

IEVADS

11. novembris. Pāri namu jumtiem, spītējot drēgnajām rudens vēja brāzmām, augstu mastā plīvo sarkanbaltsarkans karogs. Tālumā dzirdama soļu dunona, un tumsā samanāmas lāpu gaišās ugunis. Tūkstošiem cilvēku ar lentītēm Latvijas karoga krāsās pie krūtīm, tūkstošiem svečīšu liesmu krastmalā pie Rīgas Pils sienas. Un arī citās pilsētās. Namos. Un sirdīs. Visa Latvija piemin un atceras Latvijas Brīvības cīņās kritušos varoņus. 18. novembris. Ziedu klēpji pie Brīvības pieminekļa, svētku parāde un uguņošana krastmalā. 25. marts. Kopā ar valsts karogu vējā plīvo melna sēru lente, veco ļaužu acīs – asaras. Diena, kurā pirms vairākiem desmitiem gadu tika veiktas masveida deportācijas, no Latvijas robežām izsūtot vairāk nekā 40 000 iedzīvotāju. Maija sākums. Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas diena. Pasaules čempionāts hokejā – pat tie, kurus ikdienā sports neaizrauj, jūt līdzīgu Latvijas hokeja izlasei un līksmo par Latvijas valsts vienības uzvarām. Vasaras saulgrieži. Dziesmu un deju svētki – dziesmā un dejā vienojas visa tauta. Un tomēr – tik nožēlojami maz to brīžu, kuros jūtamies piederīgi savai dzimtajai zemei un tautai. Tūkstošiem aizbraukušo, kuri par savām mājām nu jau sauc citu vietu zemes virsū – Latviju vairs ne. Bet kā saglabāt patriotisma drumslas palikušajos, galvenokārt – jauniešos? Kā aktualizēt zīmīgus notikumus valsts vēsturē, kā atdarīt acu skatu, lai saskatītu brīnišķo visapkārt? Dzimtās zemes svētums, apkārtējās dabas daiļums, mīlestība pret savu dzimto zemi, cieņa pret dzimto valodu, vēlme kopt tradīcijas – patriotisma jūtas ir tās, kuru nozīme mūsdienu sabiedrībā aizvien sarūk.

Literatūras mācību stundas skolā ir latviešu tautas garīgo, ētisko, estētisko un tikumisko vērtību aktualizētājas – jau jaunlatviešu darbības laikā pausta ideja, ka latviešu valodas un literatūras mācīšanās svarīgi aktualizēt tautisko pašapziņu, mācīt un audzināt skolēnus latviskā garā, cienīt savu valodu, kultūru un literatūru, bet 20. gadsimta 90. gados metodikā aktualizēta literatūras kā mākslas priekšmeta īpašā nozīme vispusīgi attīstītas personas pilnveidē, akcentēta literatūras estētiskā baudījuma un emocionāli vērtējošās attieksmes, līdzradīšanas, pašaktualizācijas nozīme. Tieši tādēļ laikā, kad visa latviešu tauta piemin un atceras traģisko 1949. gada marta nogali, kurā Padomju Savienības okupācijas iestādes veica masveida Baltijas valstu iedzīvotāju izsūtīšanu uz attāliem PSRS reģioniem, kad vairāk nekā 40 000 latviešu vagonos tika aizvesti prom no mīļās dzimtenes, diplomdarba autore ir

izvēlējusies metodiskās sistēmas aprobācijai Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju. Pēc diplomdarba autores domām, tieši šie divi latviešu dzejnieki – Vilis Plūdons un Andrejs Eglītis – ir 20. gadsimta spilgtākie un pamanāmākie savas dzimtās zemes patrioti, kuri šo pasaules skatījumu nav glabājuši sevī, bet nesuši tautā. Dzejnieku rakstītās dzejas specifika un spēcīgais zemteksts 20. gadsimtā deva iespēju izteikt daudzu cilvēku izjūtas konkrētajā vēsturiskajā laikā, kā arī mēģināja saglabāt latviešu tautas ētiskās un nacionālās vērtības. Patriotisma jūtas caurvij ne vien dzeju, bet visu dzejnieku dzīvi – Andrejs Eglītis vairākus gadu desmitus bijis Latviešu Nacionālā fonda ģenerālsekretārs, kurā darbojies bez jebkādas atlīdzības, cīnoties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām, savukārt Vilis Plūdons, būdams latviešu valodas un literatūras skolotājs, arī skolēnus skolojis un audzinājis par dedzīgiem savas valsts patriotiem.

Īpašu vērību diplomdarba autore pievērša Viļa Lejenieka pieņemtā pseidonīma Plūdons (kas vēlāk kļuva par viņa dzimtas uzvārdu) pareizrakstībai. Lai gan dažādos literatūras avotos, piemēram, Gunta Bereļa „Latviešu literatūras vēsturē” (*Berelis* 1999: 43) un Roberta Klaustiņa „Latviešu rakstniecības vēsturē skolām” (*Klaustiņš* 1907: 319) viņa uzvārds tiek rakstīts kā Plūdonis, Reinis Admīdiņš, Plūdoņa dzimtas pētnieks, ir pārliecināts, ka Plūdons ir vienīgais pareizas variants, tālab ka visas grāmatas, kas iznākušas Plūdoņa dzīves laikā, arī izlases un kopoti daiļdarbi, nepārprotami parakstīti ar – Plūdons. Atrodamas arī citas liecības, piemēram, literatūras pētnieka Kārļa Egles teiktais: „*Plūdons kategoriski bija pret viņa uzvārda rakstību pēdējā balsienā i, pret ko viņš asi protestēja presē.*” (*Admīdiņš* 2007: 42) Savukārt Plūdoņa meita Antra, tēvu atceroties, teic: „*Tētis Plūdoņa vārdu bija pieņēmis kā savu dzejnieka vārdu. Atceros, kad mani māmiņa mājās jau bija iemācījusi lasīt un rakstīt, tad es savu vārdu rakstīju Antra Lejeniece. Bet, kad 1923. gada rudenī sāku iet pamatskolā, tad jau rakstīju Plūdone. Tātad ap 22. vai 23. gadu bija tas gadījums, kad tētis vienu dienu pārnesa mājās „Valdības Vēstnesi” un tur rādīja vietu, kur Latvijas valdība darīja zināmu, ka vārds Plūdons (ģen. Plūdoņa) ir piešķirts kā uzvārds mūsu ģimenei”.* (*Bērziņa* 1990: 70) Arī Teodors Zeltiņš, viens no Plūdoņa skolēniem, uzsver, ka Plūdons vienmēr ir protestējis pret to, ka valodnieki viņa pieņemto pseidonīmu rakstījuši ar galotni „is”. Plūdons esot teicis: „*Es esmu*

Plūdons un nevis Plūdonis”. (Zeltiņš 1944: 92) Atsaucoties uz šīm liecībām, diplomdarba autore konsekventi lieto Plūdons, nevis Plūdonis.

Diplomdarba autore uzskata, ka atklājot skolēniem Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un aicinot skolēnus iepazīt viņu rakstīto patriotisko dzeju, skolēniem tiks dota iespēja ieraudzīt savu dzimto zemi citādāk, nekā ikdienā ierasts – novērtēt tās dabas daiļumu, izjust dzejā atklātās mīlestības jūtas savai dzimtajai zemei un tautai, uzzināt par dažādiem vēstures notikumiem, galvenokārt kara ugunīs degošo zemi un pašaieliedzīgo cīņu par tās brīvību, kā rezultātā skolēnos radīsies pārdomas par to, ko katram nozīmē savas dzimtās zemes vārds – Latvija.

Tika izvirzīta pētījuma **problēma** – kā organizēt Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskās dzejas apguvei veltītās literatūras stundas, lai veicinātu skolēnos patriotisma jūtas. Pētījuma **mērķis** ir izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskās dzejas apguvei 11. klasē, kas veicinātu skolēnos patriotisma jūtas. Lai mērķi īstenotu, tika izvirzīti šādi **uzdevumi**:

- apzināt un izpētīt teorētisko literatūru par Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un daiļradi, īpaši patriotisko dzeju;
- izzināt pedagoģiski psiholoģisko literatūru par pētījumā iesaistītās klases jauniešu vecumposma īpatnībām;
- studēt metodisko literatūru un izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personības un patriotiskās dzejas apguvei;
- veikt mācību izmēģinājumdarbību literatūras stundās 11. klasē, pēc tam apkopot un izvērtēt skolēnu un skolotājas sadarbības rezultātus.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tika izvēlētas šādas **pētīšanas metodes**:

- literatūrzinātniskās, psiholoģiskās un pedagoģiskās literatūras studijas;
- pedagoģiskā novērošana dažādu mācību priekšmetu stundās un skolēnu anketēšana;
- praktiskā izmēģinājumdarbība literatūras stundās;
- skolēnu veikto darbu analīze, sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.

Pētījuma bāze: Rīgas xx vidusskolas 11. klase (9. februāris – 12. aprīlis).

1. LITERATŪRAS STUNDU NOZĪME PATRIOTISKAJĀ AUDZINĀŠANĀ

Vecāka gada gājuma cilvēki patriotismu uzskata par dabisku parādību. Patriotisma jūtas aicināja latviešu karavīrus doties leģionā un aizstāvēt savu tēvzemi, Latvijā palikušajiem iedzīvotājiem tās palīdzēja pārciest okupācijas gadus, bet daudzajiem tūkstošiem izsūtīto deva spēku dzīvei svešumā un cerību reiz atgriezties dzimtenē. „Patriotisms ir savas dzimtās zemes, tautas mīlestība, uzticība savai dzimtajai zemei un tautai, kā arī gatavība pašai ziedzīgi darboties to labā. Patriotisms ir svarīgs sabiedriskās un tikumiskās audzināšanas princips.” (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* 2000: 124) 20. gs. 20. – 30. gados visās Latvijas skolās mācību procesā un arī ārpusstundu nodarbībās liela uzmanība tika veltīta jaunatnes tikumiskajai un patriotiskajai audzināšanai. To sekmēja pilsoniskās audzināšanas stundas, valsts svētku svinēšanas tradīcijas, skolas simbolikas ieviešana, kā arī dzimtās zemes apceļošana, bet 30. gadu 2. pusē kā īpašs simbols lielākajā daļā skolu tika ieviests skolas karogs, kurā ierakstīja patriotisku skolas devīzi, piemēram, Kuldīgas Viļa Plūdoņa ģimnāzijas karogā ierakstīta devīze: „*Vienībā mēs dižu, daiļu mūsu jauno valsti celsim.*” (*Krūze, Zigmunde* 2013: 110) Patriotismu 20. gadsimta 30. gados raksturojis ievērojamais latviešu filozofs un pedagogs Jūlijs Aleksandrs Students, uzsverot, ka patriotisma uzliesmojumi visbiežāk novērojami tad, kad tautu apdraud ārēji ienaidnieki vai kad tai jānokrata verdzinātāju jūgs. (*Students* 1998: 141)

Agrāk dzimtenes un tautas mīlestība skolā tika mācīta atsevišķos mācību priekšmetos – ne tikai Latvijas vēsturē, bet arī dzimtenes mācībā. Mūsdienās lielākajā daļā skolu šādu mācību priekšmetu vairs nav, tāpat kā nav vienotas patriotiskās audzināšanas. Tā tiek īstenota tikai gadījumā, ja skolotājs pats ir savas dzimtās zemes patriots un reizē arī tik drosmīgs un uzņēmīgs, lai patriotisma jūtas aktualizētu klases audzināšanas, vēstures, literatūras, iespējams, arī citu mācību priekšmetu stundās. Atsevišķās skolās darbojas patriotiskās organizācijas – jaunsargi, mazpulki, skauti un gaidas. (*Rolavs* 2008: 15) Arī Raivis Dzintars, nacionālistiskās jauniešu apvienības „Visu Latvijai!” dibinātājs, uzskata, ka patriotiskā audzināšana ir atsevišķu vecāku un skolotāju pašiniciatīvas jautājums, kaut gan par to būtu jādomā ne tikai skolai, bet arī valstij. Apvienības dibinātājs pauž bažas par tiem daudzajiem jauniešiem, kuri pēdējo

gadu laikā ir devušies uz ārzemēm, vairs nekad neplānojot atgriezties savā dzimtajā zemē – Latvijā. (Rolavs 2008: 16)

Svētku reizes ir tās, kurās patriotisma jūtas tiek aktualizētas teju visās latviešu skolās. Par to, kā tas notiek Aizkraukles rajona Kokneses vidusskolā, stāsta skolas direktors: „11. novembrī, Lāčplēša dienā, no rīta skolas pagalmā pulcējamies svinīgā līnijā, valsts himnai skanot, svinīgi paceļam valsts karogu, stāv jaunsargu godasardze. [...] Tāpat atceramies represēto piemiņas dienas, skolēni gatavo dzejas uzvedumus. Valsts gadadienās rīkojam konkursus, piemēram, pagājušogad rakstījām vēstules Latvijai. Kad notika zīmējumu konkurss Latvijai, labāko darbu autori brauca ekskursijā uz Rīgu, apskatīja Brāļu kapus, nolika ziedus pie Brīvības pieminekļa.” Savukārt par to, kā patriotisma jūtas tiek aktualizētas Alūksnes rajona Apes vidusskolā, stāsta skolas direktora vietniece izglītības jomā: „Vispirms patriotisko audzināšanu sākam ar novadpētniecības darbu un apzinām novada ievērojamākos cilvēkus. Tad atzīmējam visus valsts svētkus. Lāčplēša dienas vakarā notiek skrējiens pa pilsētu ar lāpām, tad ugunskurs un dzejas deklamācijas. 18. novembrī svinīgā līnija un dzejas montāža par Latviju. Audzināšanas stundās runā par savu novadu un novadniekiem, par cieņu pret karogu un himnu, iepazīstas ar valstsvīriem”. (Patriotiskā audzināšana skolās 2001: 3) Bet viens no 1941. gadā represētajiem latviešiem, Romāns Auzers, ir pārliecināts, ka dzimtenes mīlestība mūsu jaunajai paaudzei ir jāaudzina jau no pirmās pamatskolas klases līdz pat studiju gadiem augstskolā, bet, atmiņās gremdējoties, atceras savu skolā pavadīto laiku: „Toreiz jau ilgi pirms 18. novembra - Latvijas valsts nodibināšanas svētkiem – visās pamatskolās meitenes cītīgi, ar lielu dedzību un prieku no zīdpapīra gatavoja Latvijas sarkanbaltsarkanos karodziņus, bet zēni – šiem karodziņiem kātiņus. [...] Un parādes dienā ikvienam – lielam un mazam – acīs mirdzēja prieks un lepnums, turot pašu rokām gatavotos savas valsts simbolus”. (Auzers 1996: 14)

2000. gadā Rīgā, VEF Kultūras pils Suvenīru zālē, tika pasniegtas balvas par patriotisku veikumu Latvijas valsts labā. Divas no šīm balvām ieguva pedagogi par interesantu un radošu patriotiskās audzināšanas darbu skolā – vēstures izpētē, dažādu patriotisko organizāciju darbībā, tautas tradīciju un valsts svētku popularizēšanā. (Birkmanis 2001: 8)

Bez šaubām, patriotisko audzināšanu ir iespējams realizēt arī latviešu valodas un literatūras stundās. Jau pagājušajā gadsimtā to uzskatāmi pierādījis dzejnieks un latviešu valodas un literatūras skolotājs Vilis Plūdons, kurš skolēnus audzinājis par dedzīgiem savas dzimtās zemes patriotiem. Viņš, vairākus gadu desmitus strādājis skolā, savās stundās vienmēr ir aktualizējis tautiskuma principu, viņa vadībā skolēni iepazīnuši savas tautas dzīvi, savas dzimtās zemes dabu, kāda tā tēlota labāko rakstnieku darbos. Šīs mācību stundas deva iespēju ne tikai izzināt latviešu literatūras mantojumu, bet bija arī skolēnu nacionālās pašapziņas veidotājas. (*Stikute* 2011: 175) Plūdons par vienu no jaukākajām sirds īpašībām uzskatījis bērna prasmi ar visu sirdi pieķerties dzimtajām tēva mājām un aicinājis uz to arī savus skolēnus, uzskatot, ka bērns, kas mīl karsti savas tēva mājas, pieaudzis, karsti mīlēs arī savu dzimteni. (*Plūdons* 1937: 284)

Arī jaunākie pētījumi pārliecina, ka literatūras stundas skolā var būt patriotisma jūtu veicinātājas. Literatūras metodiķe Elita Stikute monogrāfijā „Latviešu literatūras didaktika” pauž pārliecību, ka viens no literatūras skolotāja svarīgākajiem un atbildīgākajiem uzdevumiem ir modināt skolēnos gribu kļūt par krietniem un derīgiem tautas un sabiedrības locekļiem, mācīt bērnus cienīt un mīlēt savu tautu, kā arī likt pamatus ētiski latviskajam pasaules uzskatam, tāpat literatūras metodiķe aktualizē pedagoga V. Ziemeļa domu par to, ka bērnu sirdīs ir jāmodina karsta mīlestība pret dzimto vietu un pilsētu, mūsu dabu visos tās gadalaikos, uz dzimteni mūsu jaunatnei jānāca skatīties mūsu senču acīm, kas it visur prata ieraudzīt tās daiļumu. (*Stikute* 2011: 74-75)

Literatūras stundās ir iespējams aicināt skolēnus piedalīties literāro darbu konkursos, tādējādi rosinot skolēnos pārdomas par savas dzimtās zemes nozīmi un veicinot interesi par literatūru. Spilgts piemērs ir 2014. gadā organizētais literāro darbu konkurss „Tev mūžam dzīvot, Latvija”, kas tika organizēts par godu Viļa Plūdoņa 140. jubilejai un atzīmējot 135. gadu Baltijas skolotāju semināra ēkai Kuldīgā. (*Pro patria. Par Tēvzemi.* 2015: 4) Dažādu skolu skolēni lasīja Plūdoņa patriotisko dzeju un piedalījās konkursā, kaut gan dzejnieka patriotiskā dzeja nav iekļauta skolu mācību programmās. Tas liecina par to, ka no skolotāja personības, iniciatīvas un radošas pieejas darbā ar skolēniem ir atkarīga jaunās paaudzes audzināšana, virzīšana uz kādu konkrētu mērķi. Labākie minētā konkursa dalībnieku

rakstītie darbi ir publicēti, arī tie var sekmēt patriotisko audzināšanu, jo skolēniem nereti ir vieglāk uztvert savu vienaudžu rakstīto vai teikto, nekā dažādu mācību priekšmetu skolotājus vai zināmus rakstniekus.

Diplomdarba autore ir pārliecināta, ka literatūras stundām ir būtiska nozīme skolēnu patriotiskajā audzināšanā, tāpat kā pedagoga personībai un spējai skolēnus aizraut un ieinteresēt. Interese par Vili Plūdoni diplomdarba autorei radusies jau studiju kursā *latviešu literatūras vēsture III* – pētot dzejnieka pirmos dzejoļu krājumus Misiņa bibliotēkā, diplomdarba autorei radās vēlme aktualizēt daļu šo dzejoļu arī skolas mācību programmā, bet Andrejs Eglītis diplomdarba autori ieinteresējis studiju kursā *trimdas literatūra*, kurā dzejnieks iepazīts kā viens no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem, kurš, lielāko daļu dzīves pavadījis svešumā, mūža nogalē atgriezies tēvzemē, tādējādi apliecinot savu mīlestību un uzticību dzimtajai zemei.

Patriotisko audzināšanu iespējams veicināt ne tikai ar Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju. Arī Kārļa Skalbes personība un patriotiskā dzeja, Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”, Edvarta Virzas „Straumēni” aicina novērtēt dzimtās zemes skaistumu un apzināties tās svētumu, savukārt Aleksandra Grīna „Dvēseļu putenis” un Aleksandra Čaka „Mūžības skartie” ļauj literatūras stundās uzzināt daudz vairāk par mūsu zemes vēsturi. Iepazīstot latviešu literatūras virsotnes, skolēnus literatūras stundās jāaicina saskatīt Latvijas brīnišķā daba un jāaktualizē Latvijas vēsture, jo šīs vērtības ir cieši saistītas ar dzimtās zemes mīlestību un piederības jūtām un tās aicina iemīlēt dzimto zemi arvien dedzīgāk.

2. VIĻA PLŪDOŅA UN ANDREJA EGLIŠA PERSONĪBA UN PATRIOTISKĀ DZEJA LITERATŪRAS MĀCĪBU KONTEKSTĀ

2.1. Ieskats Viļa Plūdoņa personībā un daiļradē

„Dzimtās mājas, vecāki, ģimene, Latvijas daba un vēsture ir Plūdoņa spēka avoti un latviskie talismani. Jau viena tāda burvju spoguļa pietiek, lai atgaiņātu modernās medūzas. Un tā Plūdons, nevairīdamies kādreiz ne brāzmainas bohēmas dzīves, ne kosmopolītisko režģu pinēju valgu, ir ņēmis no dzīves un pasaules mākslas, ko gribējis, palikdams uzticīgs savai sētai.”

(Sudrabkalns 1938: 77)

Dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieka Viļa Plūdoņa (īstajā vārdā Viļa Lejenieka) šūpulis kārts 1874. gada 9. martā Bauskas Pilsmuižas „Lejenieku” mājās, kas atrodas gleznainās Mēmeles upes krastā netālu no Bauskas pilsētas centra. Annas un Jāņa Lejenieku ģimenē piedzimst un vecākajiem brāļiem pievienojas mazais puisēns, kuru ģimene mīļi sauc par Vilīti. Lai cik skopa būtu bērnība materiālajā ziņā, tai piemīt krāšņa apkārtnes bagātība, kuru mazais zēns jau agri iemācās novērtēt. Skaistā un noslēpumainā Mēmeles upe, pļavu, liekņu un mežu košums ir pirmais fantāzijas šūpulis – nākamo dzejas tēlu dzimšanas vieta. Kad nomirst tēvs, zēna dzīve kļūst vēl grūtāka – viņš apjauš dzīves skarbumu un redz, kā māte viena no rīta līdz vakaram aprūpē lielo saimi un tek pa pagalmu nenogurusi. (Saulājs 1999: 8) Plūdoņa vecākā meita Antra, tēvu atceroties, teic: *„Kad es atceros savu tēvu, kuru sauksu par tēti, kā tas mūsmājās bija parasts, tad redzu, ka viņam mīļas bijušas trīs lietas – dzimtās mājas, ģimene un Latvija. Zeme „Lejeniekos” bija smilšaina, ne pārāk auglīga. Bet tētis teica, ka viņš nemainītu „Lejeniekus” pret bagātākajām mājām Zemgalē. „Lejeniekos” tiešām bija ļoti skaisti un klusi. Tētis vienā dzejolī saka – „kur smiltis glabā manu bērnu dienu pēdas”. Arī es varu teikt to pašu – tur smiltis glabā manu bērnu dienu pēdas”.* (Bērziņa 1990: 67)

Vilī Plūdonī agri izpaužas literārās tieksmes un apdāvinātība, īpašs nopelns tajā viņa vecmāmiņai, kura bijusi liela pasaku, teiku un nostāstu zinātāja, viņai uz kādas atklātnes, kas aplūkojama dzejnieka memoriālajā muzejā, Plūdons veltījis vārdus: *„Savas labās vecmāmuļas dārgajai piemiņai, savas mīļās pasaku māmuliņas,*

no kuras mutes, bērns būdams, pirmo reiz dabūju dzirdēt šo zīmīgo, tautas fantāzijas darinājumu". Iemācījies lasīt, Plūdons jau pirmsskolas gados kopā ar brāļiem sarīko mājās teātra izrādes, izdod žurnālu ar saviem dzejoļiem, sacer varoņeposus, kurus meldijā dzied priekšā pieaugušajiem. (Simsons 2007: 133) Kad puisēns sāk mācīties skolā, viņš nopietni interesējās par literatūru, sekodams visiem notikumiem literārajā dzīvē. Par mīļāko dzejnieku viņam kļūst Auseklis, kurš saista ar saviem demokrātiskajiem uzskatiem, izkopto dzejas formu un valodas muzikalitāti. No Ausekļa rakstiem aizgūts arī pseidonīms – Plūdons. (Saulājs 1999: 8)

No 1884. gada Vilis Plūdons mācījies Pilsmuižas pagastskolā un Bauskas pilsētas skolā, no 1891. – 1895. gadam – Baltijas skolotāju seminārā Kuldīgā. Šeit dzejošanu sekmējusi noslēgtā dzīve mazpilsētā, klusas pastaigu stundas semināra dārzā un Ventas krastos, jaunības romantika, kā arī nojauta, ka viņam latviešu dzejā un rakstniecībā sakāms daudz kas jauns un vērtīgs. Pirmās viņa dzejas publicētas 1894. gadā laikrakstā „Mājas Viesis”, līdz ar semināra beigšanu iznāk arī Plūdoņa pirmais dzejoļu krājums „Pirmie akordi”. (Upītis 1940: 87) Īsu brīdi pēc dzejoļu krājuma publicēšanas stingrajam kritiķim Teodoram Zeifertam Plūdons raksta rindas: „Manas dzīves galamērķis ir: nodibināt Latvju tautai stāvokli citu tautu starpā tik stingri un cieti kā kādu granīta klinti, kas stāv jūrā un nekustas, kaut vai visi jūras dziļumi riņķī grieztos; ierādīt viņai jaunu ceļu, dot viņas gaitai jaunu virzienu.” Līdz pat mūža galam Plūdons ar pateicību piemin savu „literāro audzītēvu” – stingro, bet lādzīgo Teodoru Zeifertu. (Zanders 2004: 6)

No 1898. gada Plūdons strādājis par skolotāju vairākās skolās, tostarp Liezēres draudzes skolā un Bigauņciema pagastskolā, kur iepazinies ar zvejnieku dzīvi un jūru. Jūrmalā starp daudziem īsākiem dzejoļiem rodas garāks dziedājums „Divi pasaules”, kurā tēlota bezrūpīgā, izsmalcinātā bagātnieku dzīve greznajās villās pret rūpju pilno un nabadzīgo zvejnieku dzīvi būdīnās, kurās valda nabadzība un trūkums. Vēlāk Plūdons pārcēlies uz dzīvi Rīgā, kādu laiku strādājis Natālijas Draudziņas ģimnāzijā, bet pēc tam Rīgas 1. vidusskolā Torņkalnā. Dzīvojot Rīgā, Plūdons gūst slavu ar klasiskajiem dzejojumiem „Rekviēms” un „Atraitnes dēls”. Tai pašā laikā, gadsimtu mijā, rodas labākais Plūdoņa prozas darbs „Mazā Anduļa bērnības atmiņas”, savukārt 1905. gada pārdzīvojumi tēloti alegoriskajā poēmā „Uz saulaino tāli”. (Upītis 1940: 87)

Lai arī ievērojamais dzejnieks un skolotājs ilgus darba gadus pavadījis prom no dzimtajām mājām, vasaras viņš vienmēr pavada dzimtajās mājās pie Mēmeles, kur veldzējas dabas skaistumā un cilvēku sirsnībā. „*Visbiežāk dzejnieks pastaigājies mežā vai uzturējies pie strauta. Mīlējis staigāt viens. Vasarā nēsājis salmu platmali. Parasti meitas iznesušas viņa rakstāmpiederumus, spilvenus dārzā, palikušas zem kājām soliņu. Dzejnieks rakstījis, reizēm noņemdams cepuri un ierunādamies pie sevis.*” (Skangaļūns 1968: 72) „*Dzejniekam nepatika burzma, draugu bari, sabiedriskās aktivitātes. Viņam bija savdabīga un īpatna pasaule. Dzejnieka mūžu aizpildīja un piepildīja darbs, dzeja, ģimene. Katru brīvlaiku Plūdons devās uz Lejeniekiem, uz savu Mēmeles krastu, jautro strautu, mežu un saulaino tāli ap tiem. Gan klīda, gan sēdēja savā likteņupes krastā un allaž pierakstīja radušās pārdomas par cilvēka esamību šajā pasaulē.*” (Saulājs 1999: 8)

1914. gadā, kad vācieši ieņēma Kurzemi, Plūdons ar piederīgajiem dodas bēgļu gaitās uz Vidzemi – Jaungulbeni, Valku, Liezeri. Tiek sarakstīti dzejoļu krājumi „Via dolorosa” un „No nakts līdz rītam”, kuros tiek atspoguļots latvju bēgļu sāpju ceļš. „*Viss garais un svētīgais dzejnieka mūžs ir veltīts dailei. Viņš ir mūsu lielākais formas meistars katrā dzejas veidā: tik balādēs, kā poēmās, tik patriotiskās dziesmās, kā pasaciņās bērniem un visādos dzejas tulkojumos – visur viņa forma virtuozī piekļaujas saturam.*” (Upītis 1940: 8)

Viļa Plūdoņa dzīves sieviete ir Elfrīda Melbārde, ar kuru viņš salaulājas 1904. gadā, viņu laulības laikā pasaulē nāk vairāki bērni – Vaida, Antra, Ināra, Vilmārs, Druvenaldis, Dainuvīte, Iliziāna un Varimants. „*Plūdons bija ļoti rūpīgs un gādīgs ģimenes tēvs. Kuplais bērnu pulks, dēli un meitas, auga un izgāja dzīvē droši un sagatavoti, labi audzināti un apgādāti.*” (Egle 1959: 109) Trīsdesmit astoņus gadus strādājot skolotāja amatā, Plūdons guvis atziņu, ka bērņā attīstāmās dvēseles īpašības ir mīlestība, varonība, pašuzturēšanās, taisnīgums, pacietība, izturība, neatlaidība, akurātība un pienākuma apziņa. Plūdoni kā savu skolotāju atceras Teodors Zeltiņš: „*Jā, toreiz pa laikam to aizmirsām, tad tagad pāri gadu desmitiem neaizmirstama palikusi dzejnieka īpatnā personība, kā daļa no kādas teiksmainas vīzijas iepeldēdama atmiņu ainavās. Mums toreiz, skolas solā sēžot, nevajadzēja skatīties laukā pa logu, lai zinātu, ka klāt ir pavasaris. To Plūdons ienesa klasē, kopā ar dabu nomezdamas tumšās drānas un tērpdamies gaišā uzvalkā ar gaišu platmali. Pieskaņota*

apģērbam pārmainījās arī mākslinieciskā pušķī sietā kaklasaite – tā vairs nebija melna, bet plīvoja pār viņa krūtīm gaišā ābeļziedu krāsā.” (Zeltiņš 1944: 94) Plūdoņa švītīgo izskatu atceras arī Zenta Mauriņa: „Uzvalks nebija tik jauns un moderns, cik smalks un labi piegulošs. Mirdzoši balta kravate piešķīra apģērbam māksliniecisku akcentu. Viņa kustības bija apsvērtas, viņa izturēšanās atgādināja Vakareiropas aristokrātus. Nolaidības un aizmāršības viņiem derdzās.” (Mauriņa 1944: 100)

Viļa Plūdoņa devums latviešu literatūrā plašs. Tulkoti vācu un krievu dzejnieki – J. V. Gēte, F. Šillers, H. Heine, A. Puškins, M. Ļermontovs un citi, joprojām nepārspēts ir viņa veiktais F. Nīces „Tā runāja Zaratustra” latviskojums, rakstītas mācību grāmatas skolēniem, Plūdons sastādījis arī literārās hrestomātijas, dzejas antoloģijas, pieminama arī viņa vairāksējumu „Latvijas literatūras vēsture”, kas uzrakstīta spožā, izteiksmīgā stilā. (Zanders 2004: 6) Īpaši zīmīgs viņa bērnības atmiņu tēlojums „Mazā Anduļa pirmās bērnības atmiņas”, kas latviešu literatūrā pielīdzināms tādiem darbiem kā Jāņa Jaunsudrabiņa „Baltā grāmata” un Annas Brigaderes trioloģijai „Dievs, Daba, Darbs”. 1905. gadā revolūcijas iespaidā uzrakstīta poēma „Uz saulaino tāli”, pēc tam tapušas mistiskās poēmas „Baigi” un „Rēgi”, kā arī vēsturiskā balāde „Salgales Mada loms”. Latviešu literatūrā Plūdons tiek uzskatīts par vienu no spilgtākajiem balāžu lielmeistariem.

Spilgti Plūdons sevi apliecinājis arī dzejā, rakstot gan dzeju bērniem (zināmākais dzejolis „Zaķīšu pirtiņa”, pēc kura motīviem tapusi arī animācijas filma), gan patriotisku dzeju. Īpaši daudz dzejoļu krājumu tiek izdots neatkarīgās Latvijas laikā, piemēram „Tā zeme ir mūsu” un „Par tēvzemi un brīvību”. „*Savas dzejas viņš ļoti laboja un slīpēja. Dažreiz bija vairāk variantu. Tētis lasīja mūsu mātei priekšā un prasīja viņas padomu variantu izvēlē. Gatavos dzejoļus viņš lasīja priekšā tuvākajiem draugiem. Tie bija Fricis Adamovičs – tētes skolotājs un dzejnieks, Fricis Ansbergs, arī dzejnieks, un profesors Aleksandrs Dauge.*” (Bērziņa 1990: 69) Savukārt Kārlis Skalbe, Plūdoni atceroties, par viņa dzeju teic vārdus: „*Plūdoņa dzejā krīt acīs viņas skanīgums. Liekas, ka viņa dzeja vispirms grib runāt uz dzirdi un rādīt, cik pilniskanīga un bagāta ir latviešu valoda. Neviens nav varējis ar maz vārdiem ierosināt tik aizgrābjošas dzirdes gleznas.*” (Skalbe 1940: 95) Lielu uzmanību dzejnieks pievērsis valodas kulpināšanai – rūpīgi iedziļinājies latviešu valodā, vācis retāk sastopamus vārdus, sinonīmus, izmantojis senvārdus, dialektismus, darinājis arī

jaunvārdus. (Šmite 2009: 14) Plūdons ļoti mīlēja daiļlasīšanu, mīlēja pats deklamēt dzeju un klausījās, kā to dara citi. Lai šos pasākumus veicinātu jauniešu vidū un plašākā sabiedrībā, Plūdons sarakstīja un izdeva rokasgrāmatu „Deklamācija jeb daiļlasīšana. Pirmais mēģinājums īsā pamācībā par daiļlasīšanu latviešu valodā. Skolām un literāriskiem vakariem”. Grāmata guva panākumus – tā veicināja ne vien labu dzejas un prozas skandēšanas iemaņu izkopšanu, bet arī estētiskās kultūras izkopšanu. (Egle 1959: 106)

Viļa Plūdoņa dzejoļu vienkāršība un patiesums atspoguļo arī to skaistumu un sirsnīgumu, tādēļ patriots un dabas skaistuma liriķis viņā ir nesaraujams veselums. Plūdons ne tikai dzīvē, arī dzejas rindās ir negrozāms savā latvietībā, neuzpērkams nekādiem svešiem un tautai naidīgiem vilinājumiem. Pāris Plūdoņa dzejas tradīcijas mēģina turpināt viņa novadnieks Vītauts Ļūdēns. Jānis Sudrabkalns rezumē Plūdoņa devumu latviešu literatūrā: „*Tēvijas lauri rotā cienīgu galvu. Plūdons ir bijis patriots jau viņos laikos, kad krievu vara bija stipra un nikna. Piektā gada liesmās viņš sacerēja dziesmu par pēdējo gājumu, ko dziedāja visās malās. Bēgļu laiku un karu dzejnieks apdainoja ar sājpu pilnu sirdi. Plūdoņa balādes kļuvušas klasiskas. Atjaunoto Latviju Plūdons sveicinājis simtkārt, palicis par tās himnu dzejnieku. Un, kā senāk, dzejnieks ir mundrs un rosīgs, viņa spalva tek nenogurusi. Viņa mēle tikpat asprātīga, tikai drusku rāmāka. [...] Zaļie lauri rotā izsmalcinātu kultūras cilvēku, kam dārga Eiropa, un dedzīgu patriotu, zemgali, kam par visu pasaulē dārgāka Latvija.*” (Sudrabkalns 1938: 77-78) Arī Zenta Mauriņa augstu vērtē dzejnieku: „*Plūdons bija ne tikai Latvijas likteņu dzejnieks, bet arī valsts un valstiskuma dzejnieks tik lielā mērā, kā varbūt vienīgi Hēgels ir bijis vācu valsts un valstiskuma filozofs.*” (Mauriņa 1944: 102) Savukārt pats Plūdons ir teicis: „*Augstais Gars mani pasaulē aicinājis modināt tos, kas vēl snauž tumsībā un gara ēnas ielejā; doties starptautiskā cīņā par tiem, kam prāts gan slāptin slāpst pēc gaismas, bet kurus cits grib tīšu prātu pārvērst par lopiem. [...] Un, ja man arī neizdotos panākt visu to, ko esmu nodomājis, tad tomēr es varēšu sevi apmierināt, apzinādamies, ka savā mūžā pūlējot ko neko panākt pats un ar savām dzejām urdīju citus uz nerimtīgu, svētības pilnu darbību.*” (Baumanis 1938: 84)

Dzejnieks miris 1940. gada 15. janvārī, Rīgā. Plūdonim nevajadzēja redzēt, kā Latvijas neatkarību sabradā sarkano varmāku zābaki. Viņam nebija jāredz, kā tiek

sagrauta valsts, par kuras tapšanu viņš bija cīnījies, kuru bija mīlējis un cildinājis dzejā. (Zanders 2004: 6) Plūdons visu dzīvi bijis dedzīgs savas dzimtās zemes patriots, viņš arvien un arvien ir uzskatījis, ka nedz Alpu lieliskie sniega šļūdoņi, nedz Venēcijas burvīgās jūras naktis, nedz Amerikas diženie un pirmatnīgie meži, nedz kādas citas brīnumainas dabas ainas nespētu viņu aizgrābt tik ļoti kā no Lielupes gultnes lēni kāpjošā pelēkā migla un divas, trīs mazās, margojošās zvaigznītes pie zaļganajām Latvijas debesīm. (Zeiferts 1922: 7)

„Mīļākais tētes dzejnieks bija Auseklis. Tētis teica, kad viņš aizies, tad lai pagalvī paliek Ausekļa dzejas grāmatu. To mēs arī izdarījām. [..] Tanī dienā, kad tētis nomira, Bauskas luterāņu baznīcas zvans pārplīsis uz pusēm. Zvanā bija iegravēti tētes dzejas vārdi.” (Bērziņa 1990: 71) Atvadas notika vispirms Rīgā, pēc tam – Bauskas luterāņu baznīcā. Skanēja dievvārdi, mūzika un sēru dziesmas. Dzejnieku pavadot, godasardzē stāvēja seši Bauskas ģimnāzijas audzēkņi. Pēc tam – tik ļoti pazīstamais ceļš uz dzimtajām „Lejenieku” mājām. Sniegotā 1940. gada 20. janvāra dienā novadnieki un visi piederīgie dzejnieku guldīja Mēmeles krastā – viņa paša iekārtotajos jaunajos kapos – Plūdoņa kapsētā. (Saulājs 1999: 8)

„Lejenieku” mājās 1982. gadā iekārtots Plūdoņa memoriālais muzejs, bet viņa devums latviešu literatūrā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni un Tēvzemes balvu. Mums palikusi dzejnieka piemiņa un atstātais mantojums latviešu dzejas pūrā. Vairāki gadu desmiti pagājuši kopš laika, kurā dzīvoja Plūdons, tomēr nav latviešu bērnu, kas nezinātu „Zaķīšu pirtiņu”, daudzi no viņiem apciemo „Lejeniekus”, aplūko Zaķīšu pirtiņu un skaisto Plūdoņa dzimto māju apkārtni, noliek ziedus uz dzejnieka kapa, paņemdami līdzī dzimtenes mīlestības svētību un izpratni.

Mērķtiecīgi gatavojoties Viļa Plūdoņa personības un patriotiskās dzejas aprobācijai literatūras stundās, diplomdarba autore 2014. gada vasaras nogalē viesojās „Lejenieku” mājās, lai uzzinātu par cildeno tēvzemes patriotu ko vairāk un lai aplūkotu dzejniekam tik ļoti mīļo un tuvo dzimto māju apkārtni, to iemūžinot fotogrāfijās. (5. pielikums)

2.2. Ieskats Andreja Eglīša personībā un daiļradē

„Andrejs Eglītis ir liela un arī monolīta personība, kuras dzīvē un dzejā koncentrējušies visas latviešu tautas traģiskie likteņi vesela pusgadsimta garumā. Dzejnieks veidojies un audzis kopā ar savu laiku, no maiga liriķa – skaistuma, dabas, mīlestības apdziedātāja – kļūdams par tautas ciešanu izteicēju, cīņā saucēju un pravieti. Arī par sirdsapziņu. Vārdi „tauta”, „dzimtene”, „brīvība”, „nākotne”, kas pēdējos gadu desmitos mūsu sabiedrībā ir nelietīgi novalkāti, melīgi, A. Eglīša dzejā atgūst savu patieso nozīmi un pārliiecina, jo tiem ir zelta segums.”

(Vārdaune 1995: 6)

Andrejs Eglītis dzimis 1912. gada 21. oktobrī Ļaudonas pagasta „Siliešu” mājās, kristīts un iesvētīts Ļaudonas luterāņu draudzē. *„Viņa bērniību piešalcis Lubānas bezgalīgo klānu maigi zilganais plašums, kur spīd visu sauļu saule, kur Latvijas vasara zied dūmakās zilga, un kur tālumā var nojaust, kā Latgales tūrumos lini jau poguļo.”* (Vanadziņš 1952: 6) Kaut viņa vecāki ir kalpi un bieži dodas no vienas mājas uz otru, viņš no bērnības paņēmis dzīvē trīs svarīgas lietas, trīs lielas mīlestības – mātes mīlestību, dzimtās puses mīlestību un Dieva mīlestību. Par tēvu, kas Pirmā pasaules kara laikā no smaga ievainojuma miris un apbedīts Krievijā, palikušas tikai atmiņu drumslas, vismīļākais cilvēks dzejniekam ir viņa māte – Emīlija Eglīte. Viņa bijusi kalpa sieva, kas pēc vīra nāves izaudzināja divus dēlus – Andreju un divus gadus vecāko Jāni. Viņa, būdama dziļi reliģioza, ieaudzinājusi dēlos uzskatu, ka Dievs ir visā, kas paties, skaists un ētiski pilnvērtīgs. Dievs valda dabā un cilvēkos, šajā saulē un aizsaulē. Mīļotās mātes piemiņa kā smalka sudraba stīdziņa stīgo cauri Andreja Eglīša dzejai. Spilgtākās bērnības atmiņas Andrejam Eglītim saistās ar makšķerēšanu pie Aiviekstes un vēžošanu Svētupē. Dzimtā novada skaistums uz mūžu iegūlis viņa dvēselē un bijis spēcīgs ierosmes avots nākamā dzejnieka personības veidošanā. (Vārdaune 1995: 7) Andrejs Eglītis, bērnību atceroties, sacījis: *„Paskatoties pagājības spoguļu stiklā, redzu aiz sevis vistuvāk māti – tālāk tēvu, brāli un citus tuvos; par māti stāstīdams, es reizē runātu par sevi: par Dieva meklēšanu kapu laukā, abiem kopā puķes laistot, par sīksto un pieticīgo maizes riecieni, skolām, kara laukiem un tāliem ceļiem pasaulē.”* (Cīrule 1974: 45)

Skolas gaitas Andrejs Eglītis uzsāk Ļaudonas pamatskolā. Sapnis mācīties ģimnāzijā nav iespējams līdzekļu trūkuma dēļ. 1929. gadā viņš sāk mācības Rīgas pilsētas tehnikumā, kuru beidz dažus gadus vēlāk, iegūstot inženiera kvalifikāciju telefonu sakaru nozarē. Jau mācoties tehnikumā, Andrejs Eglītis interesējas par literatūru, raksta dzejoļus un 1934. gadā izdod dzejoļu krājumu „Kristus un mīla”, tomēr debija nav veiksmīga, latviešu literatūrā tā paliek nepamanīta, tādēļ dzejnieks to izsvītro no savas daiļrades. (*Vārdaune* 1995: 7) 1935. gadā Andrejs Eglītis tiek iesaukts obligātajā karadienestā, šajā pašā gadā Daugavpils cietokšņa vasaras nometnes instruktoru rotā viņš iegūst sev labu draugu – vēlāko literātu Jāni Andrupu, kurš, atminoties Andreju Eglīti, teic: „*Kad bruņoto vilcienu pulka instruktoru rotā uzņemtos kareivjus sarīdoja pēc augumiem, es atrados blakus gaišmatainam jauneklī, kas ierindā stāvēja kā saspringta atspere, bet brīvajās stundās staigāja ar noliektu galvu pa viņam vienam redzamiem ceļiem.*” (*Andrups* 1962: 3) Drīz vien Andrejs Eglītis iestājas arī karaskolā, taču ātri vien saprot, ka virsnieka karjera un armijas dresūra nav viņam piemērota. Kopš 1938. gada sākas Andreja Eglīša žurnālista gaitas laikrakstos „Brīvā Zeme” un „Rīts”, vēlāk arī Latvijas Radio informācijas daļā. 1939. gadā Andrejs Eglītis ienāk latviešu literatūrā ar dzejoļu krājumiem „Zelta vālodze” un „Varavīksna” – šoreiz lasītāju saprasts, gaidīts un mīlēts, kritiķu ievērots un slavēts, abiem krājumiem cauri plūst mīlestība pret dzimto zemi – Latviju. (*Vārdaune* 1995: 8)

1941. gada 14. jūnija masveida deportācijas, ko veic padomju okupācijas iestādes, spēcīgi satricina Andreja Eglīša dzejas pasauli – agrīnajā daiļradē dzejnieks ir jūsmīgs lirikis – dabas, mīlestības un dzīves skaistuma slavinātājs, līdz šo harmonisko pasaules uztveri satriec Padomju Savienības karaspēka iebrukums Latvijā un karš – nu viņa dzejā par dominējošo motīvu kļūst kara ugunīs degoša zeme un izmisusi, cerību alkstoša latviešu tautas dvēsele. Tā kara apstākļos, kad Latvijai atkal tuvojas frontes līnija, 1943. gadā rodas viens no Andreja Eglīša un visas latviešu literatūras šedevriem – teksts Lūcijas Garūtas kantātei „Dievs, Tava zeme deg!”. (*Vārdaune* 2007: 116) Kantāte ir skarba laika un neizsakāmi lielas mīlestības auglis, ar tās palīdzību tauta uz posta, izmisuma un iznīcības sliekšņa savam Dievam lūdz cerību, ticību, brīvību, žēlastību un mīlestību. (*Egliena* 2007: 3)

Tiešu pamudinājumu rakstīt tekstu kantātei devis Kuldīgas luterāņu draudzes izsludinātais konkurss kantātes „Latvju lūgšana” tekstam un mūzikai. Draudzes mācītājs O. Sakārnis ir teicis: „*Mēs ceram, ka pārdzīvojamā laikmeta nopietnībā radīsies vārdi un skaņas, kas kā dedzīga lūgšana skars tautas dvēseli.*” No 47 iesniegtajiem dzejasdarbiem par māksliniecisko vispārākajiem un izvirzītajiem noteikumiem visatbilstošākajiem žūrija atzīst viena autora divus darbus ar kopēju moto „Dievs, Tava zeme deg!”, abu tekstu autors ir Andrejs Eglītis. Žūrijas komisija iesaka dzejniekam no abiem dzejoļiem radīt trešo. Dzejnieks ieteikumam piekrīt, un tā 1943. gada vasarā rodas kantātes „Dievs, Tava zeme deg!” dzejnieka pabeigtais, pilnveidotais teksts, kādu to pazīstam vēl šodien. (*Vārdaune* 2007: 117-118) Kantāte pirmo reizi atskaņota 1943. gada 15. martā Vecajā Svētās Ģertrūdes baznīcā. „*Nekad neesmu piedzīvojis dziļākus panākumus muzikālam mākslas darbam. Rīgā un Liepājā tie līdzinājās masu hipnozei. Tūkstošiem un atkal tūkstošiem plūda uz veco Ģerturūdes baznīcu Rīgā un Annas baznīcu Liepājā, lai klausītos, pārdzīvotu un lūgtu Dievu līdz ar Garūtas – Eglīša patriotiskās kantātes atskaņojumu. Nezinu vairs, cik reizes tā tika atkārtota – vismaz reizes desmit jeb piecpadsmit, un būtu atkārtota vēl un vēl, ja Rīga nebūtu bijusi jāatstāj.*” (*Vētra* 1992: 112) Laika gaitā kantāte ir atskaņota ne tikai Latvijā, bet arī citās pasaules valstīs. Lai rādītu Dieva apvāršņu pasaulei latvju tautas traģēdiju, kantāte tulkota septiņās svešvalodās: zviedru, angļu, dāņu, spāņu, norvēģu, itāliešu un vācu valodā. Tulkotājiem tas bijis grūts darbs, jo latvju tautas traģēdija, smago pārdzīvojumu sāpes, ciešanas, degsme un cerības ir tipiski latviskas izjūtā un formā. (*Zirnītis* 1973: 41) Eglītis ir teicis: „*No manis rakstītā varbūt paliks viena rinda – Dievs, Tava zeme deg grēka un ienaida liesmās, jo grēks un ienaidis pasaulē nekad nezudīs.*” Kantāte arvien un arvien skanējusi Andreja Eglīša nozīmīgākajos dzīves brīžos – Doma baznīcā 1992. gada 14. jūnijā, kad dzejnieks pēc svešumā pavadītiem 48 gadiem pirmo reizi ciemojās Latvijā; viņa 90. dzimšanas dienā 2002. gada oktobrī Vecajā Svētās Ģertrūdes baznīcā, kā arī 2006. gada 1. martā, kad dzejnieks no šīs pašas baznīcas tika aizvadīts aizsaules ceļā. (*Vārdaune* 2007: 125)

1943. gadā dzejnieku iesauc latviešu leģionā. Viņš nonāk kara korespondentu apmācības grupā Berlīnē, pēc atgriešanās tiek piekomandēts 19. latviešu divīzijai, ar kuru kopā noiet kara ceļu no Cēsaines līdz Liepājai. 1945. gadā, naktī no 7. uz 8.

maiņu no Liepājas kara ostas latviešu inteliģentu bēgļu laivās dodas pāri Baltijas jūrai uz Gotlandi. Andrejs Eglītis dzimteni atstāj kopā ar Veroniku Strēlerti un Andreju Johansonu. „*Ar pēdējo laivu dzejnieks atstāj dūmos un ugunīs mirstošo Liepāju; 1945. gada 7. maija naktī zvejnieka laivā, cīnoties ar viļņiem, viņš dodas no Liepājas pāri jūrai uz Gotlandi. Aiz muguras paliek degošais Kurzemes krasts, saplosītā zeme ar baīgiem drupu ģindeņiem.*” (Zirnītis 1973: 38)

Vispirms Andrejs Eglītis apmetas bēgļu nometnēs Hervikā un Katamarsvikā, pēc kāda laika bēgļiem atļauj uzturēties Stokholmā un meklēt darbu, iztiku A. Eglītis pelna, mazgādams stacijā vagonus un tīrot atejas (Zirnītis 1973: 38), līdz 1947. gadā Andrejs Eglītis kļūst par Latviešu Nacionālā fonda ģenerālsekretāru. Tā mērķis ir cīnīties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām un rūpēties par tautas dzīvā spēka un latviskās kultūras saglabāšanu. „*Viņš dibināja Latviešu Nacionālo fondu un laikā, kad pasaule svinēja Otrā pasaules kara uzvaru, izmantoja visdažādākās iespējas ar šo informāciju klauvēt pie pasaules vareno likteņu lēmēju durvīm, atļaujoties pacelt protesta balsi pret degošo netaisnību, kas visu acu priekšā notiek ar viņa tautu.*” (Egliena 2007: 4) Stokholmā dzejnieks satiek slaidu, vijīgu gaišmati, kurai vienmēr nerātņi zobgalīgs smaids uz lūpām, 1953. gadā dzejnieks apprec šo glīto meiteni – Andu Jaunvīksnu, ar viņu kopā mitinās īrētā divistabu dzīvoklī. „*Vienā istabā dzejnieks iekārtojis darbistabu, kādas mums vēl labi atmiņā no dzimtenes: ar rakstāmgaldu, tahtu un solīdu grāmataskapi. Otra telpa ir dzīvojamā istaba, gaiša, ērta, ar lielu logu, pa kuru veras skats uz Stokholmas ārpilsētām.*” (Zirnītis 1973: 41) Ar sievu Andrejs Eglītis kopā apceļo daudzas pasaules zemes, tomēr bijis dažādās pasaules malās, šķērsojis jūras un okeānus, dzejnieks nekur nespēj remdēt dvēseles iztvīkumu un ilgas pēc mājām. „*Ne tikai klausoties kantāti, bet, lasot katru Andreja Eglīša dzejoļu krājumu, ir sajūta, it kā visās viņa artērijās un kapilāros pulsētu sāpes, ilgas un mīlestība, un viss vienots vienā vārdā – tēvzeme.*” (Egliena 2007: 5)

1998. gada 13. augustā pēc 53 svešumā pavadītiem gadiem Andrejs Eglītis atgriežas uz dzīvi Latvijā. Arī dzīvojot Latvijā dzejnieks aicina mīlet tēvzemi, atgādina, cik ļoti nepieciešama ir patriotiskā audzināšana un aicina turēt godā latviešu valodu. Kādā no intervijām Andrejs Eglītis pauž savus uzskatus: „*Latviešu valoda ir svēta, latviešu valodā ir jārūnā. Kas to pazaudē, tas pats sevi pazaudē. Ja tauta to*

pazaudē, tad pazūd arī pati tauta. [...] Tauta – mūsu mājas! Lai kādā pasaules malā šodien mītam, mums visiem ir un paliks tikai vienas kopējas mājas – mūsu Latvija. Ar vienotību, ar ticību rītdienai atdarīsim tās durvis uz nākotni. [...] Mums jaunatne jāmāca patriotiskā garā. Sevišķi tagad, kad valda liela patvaļa audzināšanā. Jaunā paaudze šodien ir apdraudēta, jo izglītības sistēmā daudzviet trūkst latviskā gara.” (Skalbergs 2000: 2) Uz Latviju pārcēlies, dzejnieks patur rūpju lokā arī jauniešu izglītību Latvijā, trūcīgu ģimeņu atbalstīšanu. (Lagzdiņa 2002: 11) Jautāts par sajūtām, dzimtenē atgriežoties, Andrejs Eglītis atbild: „Pēc vairākiem gadiem atgriezies, visu to, ko esmu ilgojies Latvijā redzēt, paldies Dievam, arī esmu atradis. Vairāk gan esmu skatījis ar sirdi un dvēseli, ne tik daudz ar reālu skatienu. Manā dzimtajā pusē Aiviekstes upe ir tā pati, meži arī stāv, kā stāvējuši, skaistie koki tāpat, dzimtās puses dievnams, kaut laika zoba skarts, stipri noplucis, tomēr slejas kā senās dienās. Visas svešumā iztēlē skatītās man tik dārgās ainas, kādas, projām dodamies, atstāju, tādas arī atradu. Tāpat putni mani sveica kā senāk, kraukļi simtgadīgajos kokos mani tāpat sagaidīja. Jā, protams, es redzēju tukšas, pussabrukušās lauku sētas, taču ar šādiem skatiem biju rēķinājies. Mani tas tik ļoti nesatrieca, jo dzimtenes daba ir palikusi neskarta. To visu es uzlūkoju ar prieku, lai gan daudz kam, arī cilvēkiem, pāri bija gājis karš un okupāciju varas. Tomēr, dzimto pusi ieraugot, es sirdī pateicos Dievam, ka viņš ļāvis to visu atkal redzēt. [...] Manas viskarstākās lūgšanas ir piepildījušās – Latvija ir brīva. Esmu mājās.” (Lagzdiņa 2002: 11)

Andreja Eglīša spalvai pieder trīspadsmit dzejoļu krājumi: „Kristus un mīla” (1934), „Zelta vālodze” (1939), „Varavīksna” (1939), „Nīcība” (1942), „Uz vairoga” (1946), „Nesaule” (1953), „Otranto” (1956), „Lāsts” (1961), „Audiet mani karogā sarkanbaltisarkanā” (1972), „Caur daudzām zemju zemēm, caur daudzām debesīm” (1982), „Svešais cirvis cērt un cērt” (1986), „Tauta manas mājas” (1993), „Sila priede” (2001), kā arī vairākas izlases. Vairāki viņa dzejoļu krājumi publicēti arī angļu un vācu valodā. Periodikā publicēts romāns „Klusā cīņa” (1934) un kara reportiera dienasgrāmata „Dvēseļu cietoksnis” (1945). Turklāt Andreja Eglīša uzmanības lokā vienmēr bijuši visas sabiedrības dzīvē nozīmīgi, aktuāli jautājumi, par ko liecina viņa bagātais runu, rakstu, ceļojumu piezīmju un interviju klāsts. (Vārdaune 2007: 115) Andreja Eglīša devums latviešu literatūrā novērtēts ar vairākiem apbalvojumiem, piemēram, Zinaīdas Lazdas balvu (1962), Pasaules brīvo latviešu

apvienības Tautas balvu kā izcilākajam latviešu nacionālajam dzejniekam (1972), Latvijas Rakstnieku savienības un Kultūrkapitāla fonda Gada balvu par mūža ieguldījumu latviešu literatūrā (2002), Lāčplēša fonda goda zīmi (2005), bet 1994. gadā dzejnieks saņēmis Triju Zvaigžņu ordeni.

2006. gada 23. februārī 93 gadu vecumā mūžībā devās izcilais latviešu dzejnieks Andrejs Eglītis. Dienā, kad atvadīties no Andreja Eglīša vecajā Ķertrūdes baznīcā bija sanākuši visi, kas viņu bija mīlējuši un cienījuši, baznīcā skanēja kantāte „Dievs, Tava zeme deg!” kora „Kamēr” izpildījumā, pie ieejas stāvēja seši karavīri ar Latvijas karogiem rokās, bet satiksme ap baznīcu bija slēgta, uz ielas skanēja Andreja Eglīša dzeja aktieru lasījumā, Latvijas Radio atskaņoja intervijas ar dzejnieku – visa Latvija ar cieņu, mīlestību un pateicību atvadījās no sava dzejnieka, kas savai tēvzemei bija atdevis savu sirdi, prātu un mīlestību. (*Skalbergs* 2006: 3) Pēc piemiņas pasākuma dzejnieks tika nogādāts dzimtajā Ļaudonā, kur tika apglabāts blakus mātei, kā pats to iepriekš bija lūdzis. Ļaudonas kapos izveidots tēlnieka Induļa Rankas veidots ceļš pie Andreja Eglīša, netālu no viņa kapa ir arī pieminēklis, bet svarīgākas par akmens pieminēkliem ir aizdegtās svecītes un vienkāršie lauku ziedi, kas vienmēr svaigi nolikti gan no viņa pirmajām mājām, gan no daudziem citiem Ļaudonas puķu dārziem.

2.3. Patriotisms – vienojošais motīvs Viļa Plūdona un Andreja Eglīša dzejā

Lai gan Vili Plūdoni un Andreju Eglīti šķir vairākas paaudzes, abu dzīves gājumā un rakstītajā dzejā pārsteidzoši daudz kopīga. Gan Plūdons, gan Eglītis dzīvojis laikā, kad tautiešiem jācīnās, lai dzimtā zeme – Latvija – būtu brīva un neatkarīga valsts, laikā, kad tik daudziem latviešiem jāatstāj tik ļoti mīļās dzimtas mājas un jādodas plašajā pasaulē – bēgļu gaitās. Plūdons devās uz Vidzemi, pavadot tur vien dažus gadus, Eglīša liktenis šajā ziņā daudz skaudrāks – viņš vairāk nekā pusgadsimtu pavadīja pāri jūrai – Zviedrijā. Tomēr viņu rakstītā dzeja atkal un atkal bijusi kā gaišākais un svētākais mīlestības apliecinājums savai dzimtajai zemei un tautai, tā iedvesmojusi un aicinājusi latviešus, bijusi kā cerību liesma un ticības gars Latvijai tik ļoti traģiskos vēstures notikumos.

Abu dzejnieku bērniība nav bijusi saulaina un tajā nācies pārciest daudz, tomēr sirsnīgās attiecības ģimenē un dzimtajā novada skaistums uz mūžu iegūlis viņu dvēselē,

būdams spēcīgs ierosmes avots nākamo dzejnieku personības veidošanā. Abu dzejai cauri plūst dzimtās puses mīlestība, Plūdonim tā ir Zemgale, Eglītīm – Vidzeme. Dzejā zīmīga vieta arī upei, kas plūst gar dzejnieku mājām. Plūdonim tā ir Mēmele, kurai viņš veltījis jo īpaši daudz mīlestības dzejoļu, bet mūža nogalē dzejā izteicis savu vēlmi, kura arī tikusi piepildīta:

*„Mēmele, kad mūžs mans reiz būs galā
Un pie tēvu tēviem vaj`dzēs iet –
Gribu dusēt tavā krasta malā,
Kur visapkārt priedes sēri dzied.”*

(Fragments no dzejoļa *Mēmelei, manas dzimtenes upei*, krājums „Tālie krasti”, 1934)

Savukārt Andrejs Eglītis par visu vairāk mīlējis dzimto Ļaudonu un dzejā jo bieži minējis Aiviekstes vārdu:

*„Ja man vaicātu, ko tu visvairāk mīli?
Teiktu: Ļaudonu ar tumšo meža vīli.
Redz tur Aivieksti caur zāļu pļavām plūstam
Linu audeklus uz krasta žūstam”*

(Fragments no dzejoļa *Ļaudona*, krājums „Varavīksna”, 1939)

Drīz vien šī mīlestība pieņem arvien jaunus apvāršņus – tā pārtop par patriotisma jūtām pret visu savu dzimto zemi, ko autori ar pārliecību pauž savā dzejā:

*„Teiciet man zemi plašajā pasaulē,
Kura būtu tik mīla kā tu, mana dzimtene!
Lai klīstu kur klīzdams, lai ietu cik tāl`,
Tava atmiņa sirdī nekur nenobāl,
Kurzeme! Zemgale!
Mīļā, baltā Dievazemīte!”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Manai tēvzemei*, krājums „Zeme un zvaigznes”, 1928)

*„Es visas domas aizmirstu,
To vienu domājot:
Ko tev vēl vairāk tēvzeme,
Par sirdi varu dot.”*

(Andrejs Eglītis, fragments no dzejoļa *Es visas domas*, krājums „Varavīksna”, 1939)

Kad dzimto zemi satricina karš, dzejnieki ir nomodā par dzimteni un tautu:

*„Bet ja kara vētra bargi
Latvju zemi apdraudēs,
Nu tad bāleliņi – sargi,
Būsim modri, modri mēs!”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Kara vīru lūgšana*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

*„Ja reiz sveši bruks ar vari
Mūsu druvas samīdīt,
Gan tad pratīsim mēs arī
Tos pa godam aizvadīt.”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Mūsu tēvija*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

*„Pasniedz man zobenu, jaunava,
Tēvzemes karogā nestu,
Lai redz to nāvē un ugunīs
Gadsimtu brīvībai plestu.”*

(Andrejs Eglītis, fragments no dzejoļa *Latvijas kalni jau liesmās*, krājums „Uz vairoga”, 1945)

Ar patiesām sāpēm dzejnieki raksta par skumjo dzīvi dzimtenē un attēlo tautas ciešanas:

*„Pašu mājās mēs nabaga pabērņi.
Cieti, salti ir svešmātes glaudi...
Kad sauksim reiz savu tēvzemi? –
To, Staburag, mūžam tu raudi.”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Pabērņu dziesma*, krājums „No nakts līdz rītam”, 1921)

*„Pār manas dzimtenes tīreļiem
Ķīvītes skraida
Spārniem sidrabvizošiem
Un vaida, vaida,
Tik žēli.”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Pār manas dzimtenes tīreļiem*, krājums „Via dolorosa”, 1918)

*„Nav spožuma vairs dzimtenei,
Kur vien tu lūkojies un ej.*

*Ik ceļš ar bērnu skujām klāts –
Sirds neprasa, kas apglabāts.
Viss, viss nu simtkārt prātā nāk,
Kad veļu migla līņāt sāk:
Šī zeme dvēslēm apsēta
Kā liela, skumja kapsēta.”*

(Andrejs Eglītis, dzejolis *Nav spožuma*, krājums „Nīcība”, 1942)

Kara postu un dzimtās zemes traģēdiju visspilgtāk Andrejs Eglītis atklāj kantātes „Dievs, tava zeme deg!” tekstā:

*„Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās!
Dievs, Tava zeme deg! Debesis upuru nopūtu pilnas.
Zudušos varoņus saukājot, vaimanā nelaimju dzilnas.
Dievs, Tava zeme deg!”*

*„Klausa Tev lejas un augstumi – ļaunums un vētras lai stājas;
Pasaules plašums kā Dieva galds visus lai stiprinot klājas.
Piecel no putekļiem pilsētas, kalngalus atpakaļ stādi,
Tautām, kas negaisos noliektas, cerību karogu rādi.”*

Dzejnieki priecājas redzēt Latviju brīvu, neatkarīgu, tā ir viņu lielākā laime:

*„Trīs Latvijas zvaigznes, kas kopā nu viz,
Tās varoņu zobens mums izkalis;
Un brīvotā Latvija kuplo kā koks;
Kad nokritis ziemas aukststindzinošs slogs.”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Latvijas zvaigznes*, krājums „Pretim saulei,
1937)

*„Es tēvu zemei noliecos pār visām viņas mokām,
Par brāļiem kaujās kritušiem, par mīlās mātes rokām.*

*Es tēvu zemei noliecos pār viņas sāpju tēlu
Par tautu tumsas verdzībā, par katru viņas dēlu.*

*Un karsdams saucu svešumā: „Dievs, vienu garu lemi:
Vest galā tautas cīniņu par brīvu valsti, zemi.*

*Un atskan visā pasaulē: Mēs jauni zvani esam,
Mēs savas zemes brīvību un valsti sirdī nesam!”*

(Andrejs Eglītis, dzejolis *Es tēvu zemei noliecos*, krājums „Uz vairoga”, 1945)

Visbiedzot - Vilis Plūdons un Andrejs Eglītis ne tikai paši ir bijuši savas dzimtās zemes patrioti, bet vienmēr ir aicinājuši un iedvesmojuši arī pārējos latviešus mīlēt savu zemi un cīnīties par to:

*„Sper kāju drošāk, latvieti,
Un augstāk, lepnāk galvu nesi,
Lai skauģi redz un ienaidnieki,
Ka savā zemē kungs tu esi.”*

(Vilis Plūdons, fragments no dzejoļa *Latvietim*, krājums „Pirmie akordi”, 1895)

*„Dzimtenes karogs
Sētuve
Noteic tev ceļu,
Arāj.
Zemei un karogam
Zvēri!
Mīlākā zeme šī,
Skaistākais karogs.”*

(Andrejs Eglītis, dzejolis *Karogs un sētuve*, krājums „Zelta vālodze”, 1939)

Šīs ir tikai dažas dzejas rindas, kas sniedz pavisam nelielu ieskatu Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskās dzejas pasaulē.

Protams, tādu cilvēku, kuru viss dzīves gājums, viss viņu mūžs ir nesavtīga kalpošana savai dzimtajai zemei, ir maz. Bet viņi ir kā virsotnes, kā paraugi, kuriem līdzināties, sekot vai tikai apbrīnot. Ko ieguva paši dzejnieki? Vispirms jau savu ilgu piepildījumu, brīvu dzimteni un īstu tautas mīlestību. To apliecina viņu dzimtās puses ļaužu un arī visas latviešu tautas mīlestība – dzejnieku ceļš uz aizsaules pasauli izvērtās par tautas patriotisma manifestāciju, līdz sirds dziļumiem aizkustinošas tautas mīlestības apliecinājumu, un arī šodien dzejnieku piemiņa aizvien tiek saudzēta un turēta augstā godā.

3. SKOLOTĀJAS SAGATAVOŠANĀS MĀCĪBU DARBAM KLASEĒ

3.1. Jauniešu vecumposma īpatnības un raksturojums

Vecumposms ir laika (vecuma) intervālos nosacīti ierobežotas cilvēka fiziskās un garīgās attīstības stadijas, kam raksturīgas noteiktas fizioloģiskās un psiholoģiskās pārmaiņas. Galvenie vecumposmi ir bērnība, pusaudža gadi, jaunība, brieduma gadi un vecumdienas. Izglītības procesā, nosakot mācību saturu un paņēmienus, jāievēro katra vecumposma īpatnības. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* 2000: 185)

Veicot skolēnu anketēšanu (*1. anketa*), tika noskaidrots, ka 11. klases skolēni ir 17 – 18 gadus veci. Psiholoģijas doktore Guna Svence norāda, ka tas ir uzskatāms par jauniešu vecumposmu, kurā būtiska ir ES *identitātes* atrašana vai arī intensīva tās meklēšana. (*Svence* 1999: 137) Identitāte ir sevis apzināšanās, savu īpašību, spēju izjūta, paļaušanās uz sevi, pašapziņa uzvedībā, spēja pieņemt lēmumus. Identitātes apziņai ir nozīme sevis veidošanā un saglabāšanā. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* 2000: 62) Vairāki psihologi, tostarp, E. Eriksons, Ž. Piažē un Z. Freids, uzskata, ka jauniešu vecumposma nozīmīgākās vajadzības ir atbalsts, apliecināšanās, draudzība un saskarsme ar pretējo dzimumu. (*Puškarevs* 2001: 39-40)

Jauniešu vecumposmu mēdz dēvēt arī par „vētras un dziņu” laikmetu cilvēku dzīvē, kad cilvēks meklē savu īsto patību, uzdodot dažādus jautājumus: kas es esmu; kas mani sagaida nākotnē; kāda ir dzīves jēga? Jauniešiem ir paaugstināta tieksme analizēt pašiem sevi, izpētīt savu iekšējo pasauli. (*Svence* 1999: 138) Šis vecumposms ir būtisks intelektuālo spēju attīstībā, arī domāšana kļūst arvien intelektuālāka, abstraktāka un patstāvīgāka. (*Svence* 1999: 142)

Guna Svence uzskata, ka līdz ar jauniešu vecumposmu paplašinās emocionālo izpausmju veidi un paildzinās emocionālo reakciju laiks – pat nenozīmīgi iemesli var radīt ilgstošu emocionālu sasprindzinājumu, jo jaunieši vēl nav tik efektīvi attīstījušies iekšējie bremsēšanas un paškontroles mehānismi, tomēr salīdzinājumā ar pusaudžiem jauniešiem ir izveidojusies labāka komunikatīvā paškontrole un emocionālā pašizjūta. (*Svence* 1999: 144)

Jūtu ziņā jaunība ir visemocionālākais periods, kurā jaunieši meklē iepazīšanos, tuvību, bieži iemīlas, nodibina pastāvīgas attiecības, turklāt jauniešu jūtu attīstība arvien biežāk ir saistīta ne tikai ar sevi, bet ar sabiedrību kopumā - attīstās patriotisma, solidaritātes jūtas, jauniešu arvien vairāk sāk interesēties par filozofijas, politikas un ekonomikas jautājumiem. (Svence, 1999: 145)

Attiecībās ar vienaudžiem jaunieši vairs tik lielu nozīmi nepiešķir grupai, saskarsmē vairāk individualizējas, ieklausās savā iekšējā balsī. Saskarsmē ar pieaugušajiem valda vai nu mērenas, vai vētrainas attiecības, bet attiecībās ar skolotājiem jaunieši pieprasa, lai pret viņiem izturas kā pret līdzvērtīgiem, pieaugušiem cilvēkiem. (Svence 1999: 145-146) Saskarsmē ar jauniešiem pedagogam jābūt patiesam, jāciena jauniešu atšķirības un jāakceptē viņu sabiedrība. (Gudjons 1998: 159)

Par personības attīstību ietekmējošo nozīmīgāko faktoru tiek uzskatīta sabiedrība – sociālā vide. Pirmkārt, tā ir ģimene, otrkārt – sabiedrība visplašākajā nozīmē. (Puškarevs 2001: 49) Zīmīga loma arī izglītības iestādei – skolai, klases audzinātājam un dažādu mācību priekšmetu pedagogiem.

Literatūras metodiķe Elita Stikute monogrāfijā „Latviešu literatūras didaktika” pauž viedokli, ka literatūrai mācību saturā ir īpaša vieta, un tā jā māca kā mākslas priekšmets, jo „*starp daudzajiem faktoriem, kas audzina un veido modernā cilvēka dvēseli, visizcilāko vietu ieņem literatūra*”. Metodiķe uzskata, ka daiļdarba mācīšanās galvenais uzdevums ir radīt skolēnos dziļu, patiesu pārdzīvojumu, kuram jāatspoguļojas skolēna dvēseles dzīvē, jārada tur reakcija, kuras rezultātā var runāt par jaunā indivīda garīgo augšanu, attīstību un veidošanos. (Stikute 2011: 43)

Savukārt LU profesore Dagmāra Ausekle ir pārliecināta, ka dzīves laikā katrs sabiedrības loceklis pieņem vairākas lomas – dzīves gaitā šo lomu skaits kļūst arvien lielāks, un tās kļūst arvien sarežģītākas, un tieši literatūras lasīšana, uztvere un interpretācija ir tā, kas palīdz izprast dzīvē eksistējošo lomu daudzveidību, palīdz tām sagatavoties un aicina saprast, ka katrs cilvēks šajā dzīvē ir ne tikai aktieris, bet arī režisors un scenārists. Literatūras stundās ir svarīgi izzināt un nostiprināt vispārcilvēciskās vērtības, bet, lasot daiļdarbus un izcilu cilvēku biogrāfijas, jaunieši identificē sevi ar šiem vecumposmu pārdzīvojumiem, kļūst par personības pārtapšanas

liecinieku un saprot, ka viņš nav vienīgais, kam lemtas šaubas un dvēseles mokas pašiznīcināšanās un atdzimšanas brīžos. Literatūras skolotājs palīdz skolēnam maksimāli tuvojties literārajam darbam, lai tiešā, nepasarpinātā uztverē izjustu varoņu pārdzīvojumus kā savējos. (*Ausekle* 2003: 5-6)

Bez šaubām, jauniešu vecumposms ir viens no svarīgākajiem posmiem cilvēku dzīvē, kurā skolēniem veidojas ne tikai vērtību sistēma, bet arī individuāls pasaules skatījums. Liela nozīme ir apkārtējiem cilvēkiem, ne tikai ģimenei un draugiem, bet arī literatūras skolotājam, kurš ir viens no galvenajiem sabiedrības ideālu, garīguma, humānisma rosinātājiem un uzturētājiem skolēnos. (*Stikute* 2011: 174) Arī metodīķis Jānis Rudzītis uzsver, ka literatūra ir mākslas mācību priekšmets un to caurstrāvo ne tik daudz zināšanas un prasmes, cik attieksmju veidošana, vērtīborientējoša sadarbība un spēja radīt ar vārdu. (*Rudzītis* 2000: 67)

Diplomdarba autore secina, ka literatūras skolotājs, izvēloties konkrētajam vecumposmam atbilstošas mācību metodes un interesanti, kreatīvi organizējot mācību darbu stundā, var būt skolēnu ierosmes avots, palīgs skolēnu vērtību sistēmas veidošanā un nostiprināšanā, kas ir īpaši svarīgi, jo pavisam drīz skolēniem būs jāizdara izvēle un jāpieņem lēmums – ko darīt pēc mācībām vidusskolā, kā tālāk veidot savu dzīvi – kur mācīties, kā veidot savu karjeru un ģimeni.

3.2. Pētījumā iesaistīto skolēnu raksturojums

Pedagoģiskā prakse tika veikta Rīgas xx vidusskolas 11. klasē. Tā ir vispārīzglītojoša klase, kurā tiek īstenota padziļināta matemātikas apguve. Tajā mācās 32 skolēni – 17 meitenes un 15 zēni – vecuma posmā no 17 līdz 18 gadiem, divi no šiem skolēniem mācās tālmācībā un stundas klātienē apmeklē neregulāri. Skolēniem nedēļā ir trīs literatūras un divas latviešu valodas stundas, klases audzinātāja ir skolas psiholoģe.

Pedagoģiskās prakses sākumā tika hospitētas dažādas mācību stundas – gan latviešu valodas un literatūras, gan citu mācību priekšmetu, piemēram, ķīmijas, fizikas, matemātikas, krievu un angļu valodas, arī informātikas stundas. Tajās novērotais ļāva secināt, kādas mācību metodes un metodiskos paņēmienus aktualizē dažādu mācību priekšmetu pedagogi, kā tiek organizēts mācību darbs stundās, kāds ir

skolēnu darba temps un zināšanu līmenis. Hospitējot mācību stundas, tika secināts, ka skolēni ļoti labprāt strādā pāros un grupās, tomēr stundu laikā ir diezgan pasīvi, uz skolotāju uzdotajiem jautājumiem atbild īsi, dažādās diskusijās iesaistās nelabprāt. Prakses laikā jaunajai skolotājai veidojās koleģiālas attiecības ar klases audzinātāju un citu mācību priekšmetu pedagogiem, kā rezultātā jaunā skolotāja noskaidroja, ka skolēnu zināšanu un spēju līmenis ir ļoti dažāds, ir skolēni, kuri regulāri piedalās dažādās olimpiādēs, taču ir arī tādi skolēni, kuru zināšanu līmenis ir zems, atsevišķos mācību priekšmetos – gandrīz nepietiekams.

Tā kā lielākā daļa skolēnu šajā skolā mācās jau no pirmās klases (līdz 9. klasei mācījušies paralēlklasēs, bet vidusskolā klase izveidota, divas paralēlklases apvienojot vienā), skolēni savā starpā ir labi pazīstami, skolēnu starpā valda harmoniskas, draudzīgas attiecības, cieņa un sapratne vienam pret otru.

Pedagoģiskās prakses sākumā jaunā skolotāja sagatavoja anketu (*1. anketa*) un lūdza skolēnus atbildēt uz desmit dažādiem jautājumiem, lai iepazītu skolēnus tuvāk. Anketēšanā piedalījās 28 no 32 skolēniem – 16 meitenes un 12 zēni, no kuriem 19 skolēni ir septiņpadsmit, bet 9 skolēni astoņpadsmit gadus veci.

Uz jautājumu, kuru mācību priekšmetu apguve skolēniem sagādā prieku, 22 no 28 skolēniem kā pirmo minēja vēsturi, jo to māca skolotājs, kurš interesanti vada mācību stundas, padarot skolēniem tās aizraujošas un interesantas. 18 anketās tika minēta arī matemātika, kas ir likumsakarīgi, jo skolēni to apgūst padziļināti, liela daļa skolēnu atzīst, ka tā viņiem padodas. Atsevišķu skolēnu anketās ir minētas arī ģeogrāfijas, ķīmijas un sporta stundas. Tikai viens no skolēniem ir atbildējis, ka to vairāk saista humanitārie mācību priekšmeti – valodas un arī literatūra. Apkopojot šīs atbildes, var secināt, ka skolēniem tuvāki un interesantāki šķiet eksaktie mācību priekšmeti, ne humanitārie. Uz jautājumu, kuru mācību priekšmetu apguve skolēniem sagādā grūtības, pārsvarā tika minētas krievu valodas un vācu valodas, retāk angļu valodas un bioloģijas stundas. Argumentējot savas domas, skolēni min, ka šo mācību priekšmetu skolotāji neprot aizraut, ieinteresēt, bet paši skolēni ne vienmēr stundā uzmanīgi seko līdzi, tādēļ šo mācību priekšmetu apguve nereti sagādā grūtības. Latviešu valodas un literatūras stundas netika minētas kā atbilžu varianti gandrīz nemaz ne uz pirmo, ne otro jautājumu – tikai viens no skolēniem, atbildot uz pirmo

jautājumu, bija ierakstījis arī literatūru kā vienu no mācību priekšmetiem, kuru apguve sagādā prieku, savukārt trīs no skolēniem bija latviešu valodu pievienojuši to mācību priekšmetu lokam, kuru apguve mēdz sagādāt grūtības. Diplomdarba autore secina, ka būtiska nozīme mācību procesā ir mācību priekšmeta skolotājam – tā spējai skolēnus aizraut un ieinteresēt.

Jautāti par hobijiem, pieci skolēni min darbību skolas teātra pulciņā, vairāki skolēni dzied skolas korī, aizraujas ar mūziku un deju skolas tautas deju kolektīvā, vairāki puīši kā savus hobijus min dažādus sporta veidus, piemēram, basketbolu, florbolu, slēpošanu un snovošanu, arī motokrosu, ir skolēni, kuri par savu hobiju uzskata datorspēļu spēlēšanu, bet atsevišķas meitenes nodarbojas ar zīmēšanu, fotografēšanu un dažādiem rokdarbiem, kas liecina, ka interešu loks šīs klases skolēniem ir plašs. Brīvo laiku lielākā daļa skolēnu pavada kopā ar ģimeni un draugiem, sporto, skatās seriālus un filmas, salīdzinoši daudz skolēnu minējuši, ka brīvo laiku pavada arī pie datora.

Jaunajai skolotājai bija būtiski noskaidrot, kāda ir skolēnu attieksme pret literatūras stundām, tādēļ skolotāja lūdza skolēnus atbildēt uz jautājumu, vai viņiem patīk literatūras stundas, un savu atbildi pamatot. Vairāk nekā puse skolēnu (10 meitenes un 6 zēni) atbild, ka literatūras stundas viņiem patīk, jo

- *„Tajās var uzzināt daudz jauna par latviešu un ārzemju rakstniekiem, paplašināt redzesloku un iegūt arvien jaunas zināšanas.”*
- *„Šajās stundās ir iespējams valodu (kā izteiksmes līdzekli) savienot ar mākslu, kas, manuprāt, ir brīnumaini.”*
- *„Var gūt sev vērtīgas atziņas.”*

Vairāk nekā trešdaļa skolēnu (5 meitenes un 5 zēni) atbild, ka literatūras stundas viņiem patīk tikai daļēji, jo

- *„Literatūras stundas man patiktu vairāk tad, ja obligātā literatūra nebūtu tik drūma un nomācoša.”*
- *„Man pret literatūras stundām nav iebildumu, bet priecīga par tām arī neesmu.”*

Diviem skolēniem (1 meitenei un 1 zēnam) literatūras stundas nepatīk, jo

- „*Man patīk konkrētība, bet literatūrā tādas nav.*”
- „*Jālasa ļoti daudz grāmatu, sevišķi nepatīk rakstīt dažādus domrakstus.*”

Pārskatot skolēnu atbildes uz nākamo jautājumu, jaunā skolotāja secina, ka tikai 4 no 12 zēniem lasa grāmatas, kuras nav skolas obligātās literatūras sarakstā – pārsvarā tie ir dažādi detektīvi un fantastika. Daudz aktīvākas grāmatu lasīšanā ir meitenes – grāmatas brīvā laikā lasa 12 no 16 aptaujātajām meitenēm, visbiežāk tie ir dažādi pasaules slavu iemantojuši romāni. Īpaši interesanti jaunajai skolotājai bija uzzināt, kuras ir tās grāmatas, kuras skolēni uzskata par sev tuvākajām un mīļākajām. Daļa skolēnu nav uzrakstījuši vienu konkrētu grāmatu, bet minējuši kāda konkrēta autora daiļradi, citi skolēni minējuši grāmatu nosaukumus angļu valodā, kas liecina, ka skolēniem ir pietiekami labas angļu valodas zināšanas, lai lasītu literatūru oriģinālvalodā, lūk, dažas no skolēnu atbildēm:

- „*Lorenas Oliveras romāns „Pirms es krītu”, tā ir grāmata, kuru es lasīju ļoti sen, bet vēl joprojām atceros, tā atstāja uz mani tik spēcīgu iespaidu, ka tagad es cenšos dzīvē izbaudīt katru dienu.*”
- „*Man ļoti patīk visas Oskara Vailda grāmatas, kuras līdz šim esmu lasījusi, bet no latviešu autoriem vistuvākais man ir Imants Ziedonis, ļoti patīk viņa dzeja.*”
- „*Žils Verns „Noslēpumu sala”, tajā ir ļoti daudz vērtīgu atziņu un pamācību, vēsturisku notikumu, grāmatu caurvij spraisls sižets.*”

Citi skolēni minējuši Ļeva Tolstoja romānu „Karš un miers”, Margaretas Mičelas romānu „Vējiem līdzi”, arī Kurta Vonnegūta un Stīvena Kinga daiļradi.

Tā kā skolēnu latviešu valodas un literatūras skolotāja regulāri kopā ar skolēniem apmeklēja dažādas teātra izrādes, tad skolēni to min arī anketās. 13 no 28 skolēniem regulāri apmeklēja dažādas teātra izrādes, 8 skolēni teātra izrādes apmeklēja reti (retāk nekā reizi gadā), bet 7 no aptaujātajiem skolēniem kultūras pasākumus neapmeklēja (vai uzskata, ka kultūras pasākumi ir, piemēram, zaļumballes un hokeja spēles). Pieci no skolēniem kopā ar ģimeni dažkārt apmeklēja dažādas izstādes.

Skolēni ir pārliecināti, ka labam literatūras skolotājam ir jābūt atsaucīgam, daudzpusīgam, saprotošam, pacietīgam, zinošam, jāmīl savs darbs, ar prieku savas zināšanas jānodod skolēniem un jābūt kā paraugam, lai iedvesmotu skolēnus. Skolēni uzskata, ka literatūras stundās īpašu uzmanību vajadzētu pievērst arī ārzemju autoriem un literatūrai, kas konkrētā laika brīdī ir aktuāla visā pasaulē, kā arī tam, vai skolēni pēc izlasītā saprot teksta galveno domu un gūst atziņas.

Pēc stundu hospitēšanas, pārrunām ar dažādu mācību priekšmetu skolotājiem un skolēnu anketēšanas diplomdarba autore secina, ka skolēni ir ļoti dažādi un mācību procesā liela nozīme ir mācību priekšmeta skolotājam. Lai sadarbība būtu veiksmīga, skolotājam ir jābūt iedvesmot, aizraut un ieinteresēt. Lai sadarbība starp skolotāju un skolēnu būtu veiksmīga, skolotājam ir rūpīgi jāgatavojas mācību stundām, jo skolēni ir zinoši un prasīgi ne tikai pret sevi, bet arī pret literatūras skolotāju.

3.3. Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskajai dzejai veltīto stundu tematiskais plānojums un mācību materiālu izstrāde

Lai pēc iespējas veiksmīgāk izstrādātu metodiskās sistēmas variantu, jaunā skolotāja vispirms izpētīja valsts vispārējās vidējās izglītības standartu literatūrā (*Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts*), vispārējās vidējās izglītības literatūras programmu paraugus (*Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs*), prakses skolas mentores izveidoto mācību programmu un metodiskos materiālus, kā arī dažādus mācību komplektizdevumus, jo īpaši Zvaigznes ABC izdoto D. Auzānes, D. Lūses, M. Maurmanes un M. Milzeres mācību grāmatu komplektizdevumu „Literatūra 11. klasei”, pēc kura skolēni apgūst literatūras mācību priekšmetu saturu. Tomēr, tā kā vidusskolas klasēs nav paredzēts atsevišķi apgūt Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju, bet par Andreju Eglīti runā tikai kā par vienu no daudzajiem latviešu trimdas dzejniekiem, jaunā skolotāja neizmantoja nevienu no mācību komplektizdevumiem, bet veidoja mācību materiālus pati.

Jaunā skolotāja Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personības un patriotiskās dzejas apguvei paredzēja astoņas mācību stundas marta nogalē, kad visa Latvija piemin un atceras traģiskos 1949. gada marta nogales notikumus – Padomju

Savienības veiktās deportācijas. Šajās mācību stundās diplomdarba autore vēlas aktualizēt ne vien Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību, bet arī dzejnieku patriotiskajā dzejā ietvertās vērtības – dzimtās zemes mīlestību, patriotismu, mīlestību pret apkārtni un dabu, pienākuma apziņu, tradīciju kopšanu, tāpat skolotāja vēlas radīt skolēnos līdzpārdzīvojumu, veicinot skolēnu patriotisma jūtas.

Lai Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un daiļradei veltītās stundas noritētu sekmīgi, jaunā skolotāja apzināja literatūru par abu dzejnieku personību un daiļradi, īpašu uzmanību pievēršot patriotiskajai dzejai. Tika izmantoti ne tikai dažādi literatūras vēstures sējumi, bet arī dažādos laika periodos publicēti laikrakstu un avīžu raksti, intervijas un laikabiedru atmiņas. Pēc tam jaunā skolotāja plānoja mācību stundas, veidoja mācību stundu konspektus (*1. pielikums*) un sagatavoja mācību materiālus:

- izdales materiālu par Vili Plūdoni (*4. pielikums*);
- *powerpoint* prezentāciju par „Lejenieku” mājām, kurā ievietotas diplomdarba autores uzņemtās fotogrāfijas no Viļa Plūdoņa memoriālā muzeja (*5. pielikums*);
- darba lapu, kurā skolēniem jāizveido *domu karte* par Vili Plūdoni (*6. pielikums*);
- dzejas fragmentu kopu ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem (*7. pielikums*);
- darba lapu, kurā skolēniem jāizveido *dubultā dienasgrāmatua* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju (*9. pielikums*);
- pārbaudes darbu par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem un vērtēšanas kritērijus (*10. pielikums*);
- izdales materiālu par Andreju Eglīti (*11. pielikums*);
- darba lapu, kurā skolēniem jāizveido dzejnieka Andreja Eglīša *radošais CV* (*12.pielikums*);
- *powerpoint* prezentāciju par Andreju Eglīti (*13. pielikums*);

- dzejas fragmentu kopu ar Andreja Eglīša patriotisko dzeju (*14. pielikums*);
- izdales materiālu, kurā apkopots svarīgākais par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” un daži fragmenti no tās (*16. pielikums*);
- izdales materiālu, kurā apkopoti fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!” (*17. pielikums*).

Izdales materiālos jaunā skolotāja apkopoja zīmīgāko informāciju, kuru pēc tam kopā ar skolēniem aktualizēja mācību stundās. Īpaši pārdomāti tika veidotas dzejas fragmentu kopas – tā kā lielākā daļa Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša dzejoļu krājumu skolēniem skolas bibliotēkā nav pieejama, jaunā skolotāja, rūpīgi analizējot un izvērtējot vairākus katra dzejnieka dzejas krājumus, izvēlējās zīmīgākos dzejoļu fragmentus un apkopoja tos dzejas fragmentu kopās, kā rezultātā mācību stundās skolēniem tika piedāvātas īpaši veidotas patriotiskās dzejas fragmentu izlases. Tā kā ilustratīvu uzskates līdzekļu izmantošana literatūras stundās rosina skolēnus uz salīdzināšanu, aprakstīšanu, iztēlošanos, padara mācību procesu interesantāku un aizraujošāku, tika izveidotas arī vairākas *powerpoint* prezentācijas. Arī literatūras metodiķe Elita Stikute monogrāfijā „Latviešu literatūras didaktika” pauž pārliecību, ka šīm īpaši pārdomātajām un izveidotajām niansēm piemīt tā brīnišķīgā īpašība, ka tās pievelk, skolēns jūtas kā pašā rakstnieka pasaulē, viņš it kā saskaras ar to, jūt tā tiešu tuvumu. (*Stikute 2011: 80*) Īpašas atmosfēras radīšanai dažās no mācību stundām skolotāja izmantoja patriotiskas dziesmas interneta vietnē *youtube.com*, jo šī interneta vietne arī skolēniem ir labi zināma un ikdienā plaši izmantota, viena no tām bija dziesma ar Mārtiņa Brauna mūziku un Viļa Plūdoņa vārdiem – „Daugaviņ’”.

Pētījumā tika izmantotas dažādas darba organizācijas formas – frontālais un individuālais darbs, arī darbs pāros un grupās, lai dažādotu mācību stundu norisi, ļautu skolēniem pārrunāt dažādus jautājumus vispirms savā starpā, apmainīties viedokļiem, domām un emocijām. Tika izmantotas dažādas mācību metodes un metodiskie paņēmieni, piemēram:

- *brīvais raksts* – ar tā palīdzību iespējams attīstīt skolēnu prasmi rakstveidā izteikt savas domas ierobežotā laika periodā, šo metodi jaunā skolotāja

izmantoja, lai noskaidrotu, kādas asociācijas skolēniem rada vārds *patriotisms* un kādas atziņas skolēni guvuši Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskajai dzejai veltītajās literatūras stundās (18. pielikums);

- *ideju tīkls* – izmantojot šo metodi, iespējams strukturēt jau zināmo informāciju, *ideju tīkla* izveidē var iesaistīties ikviens skolēns, jaunā skolotāja šo metodi izmantoja, lai noskaidrotu, ko skolēni jau zina par Vili Plūdoni (2. pielikums);
- *domu karte* – ar tās palīdzību jaunā skolotāja aicināja skolēnus strukturēt informāciju par Vili Plūdoni, *domu kartes* izveide ne tikai palīdz sistematizēt jauniegūto informāciju, bet arī sekmē tās apguvi (6. pielikums);
- *dubultā dienasgrāmata* – tā rosina skolēnus paust savas pārdomas par lasīto, jaunā skolotāja aicināja skolēnus izveidot *dubulto dienasgrāmatu* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju (9. pielikums);
- dzejnieka *radošais CV* – tā izveide palīdz pārskatāmi strukturēt informāciju, to analizēt un izvērtēt, metodiskās sistēmas apguves laikā skolēni veidoja dzejnieka Andreja Eglīša *radošo CV* (12. pielikums).

Turpinājumā tiek piedāvāta tabula (1. tabula), kurā aplūkojami mācību stundu temati, mācību stundu mērķi, darba organizācijas formas, metodes un metodiskie paņēmieni katrā konkrētajā stundā, tiek paredzēts mācību stundā sasniedzamais rezultāts un aprakstīts vērtēšanas process.

**Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un daiļradei veltīto stundu
tematiskais plānojums**

	Stundas temats un mērķis	Sasniedzamais rezultāts	Darba organizācijas formas (DOF); mācību metodes un metodiskie paņēmieni	Vērtēšana
1.	<p><u>Viļa Plūdons – dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieks.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par vienu no ievērojamākajiem latviešu dzejniekiem un skolotājiem – mūsu valsts dedzīgu aizstāvi un patriotu Vili Plūdoni.</p>	<p>Ir aktualizēta vārda <i>patriotisms</i> nozīme, pilnveidotas un bagātinātas skolēnu zināšanas par Vili Plūdoni, radīts priekšstats par viņa dzimtajām „Lejenieku” mājām, kā arī attīstīta skolēnu prasme atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, individuālais darbs, grupu darbs.</p> <p><u>Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:</u> <i>brīvais raksts</i> par vārdu <i>patriotisms</i>, <i>ideju tīkls</i> par Vili Plūdoni, mācību dialogs, jautājumi un atbildes, izmantojot skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par Vili Plūdoni, skolotājas sagatavota <i>powerpoint</i> prezentācija par Viļa Plūdoņa dzimtajām „Lejenieku” mājām, <i>domu karte</i> par Vili Plūdoni.</p>	<p>Summatīvā vērtēšana – tiek vērtēta skolēnu individuāli izveidotā <i>domu karte</i> par Vili Plūdoni, grupās veidotā <i>dubultā dienasgrāmata</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju, kā arī pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, kā rezultātā skolēni saņem vērtējumu 10 ballu sistēmā. Pārbaudes darba lapā skolēni veic arī pašnovērtēšanu. Skolēnu atbildes stundas gaitā tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem.</p>
2.	<p><u>Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> pilnveidot skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem.</p>	<p>Ir aktualizēta vārda <i>motīvs</i> nozīme, pilnīgotas skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem, kā arī attīstīta skolēnu prasme strādāt grupā, savstarpēji sadarboties un paust savu emocionālo attieksmi pret lasīto dzeju.</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, grupu darbs.</p> <p><u>Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:</u> skolēnu sadalīšana grupās, izmantojot Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentus, darbs ar skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopoti Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmenti, mācību dialogs, jautājumi un atbildes, <i>dubultā dienasgrāmata</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju.</p>	<p>Summatīvā vērtēšana – tiek vērtēta skolēnu individuāli izveidotā <i>domu karte</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju, kā arī pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, kā rezultātā skolēni saņem vērtējumu 10 ballu sistēmā. Pārbaudes darba lapā skolēni veic arī pašnovērtēšanu. Skolēnu atbildes stundas gaitā tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem.</p>
3.	<p><u>Pārbaudes darbs – Viļa Plūdoņa personība un</u></p>	<p>Ir nostiprinātas iepriekš mācību stundās iegūtās zināšanas par Vili Plūdoni,</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, individuālais darbs.</p> <p><u>Mācību metodes, metodiskie</u></p>	<p>Summatīvā vērtēšana – tiek vērtēta skolēnu individuāli izveidotā <i>domu karte</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju, kā arī pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, kā rezultātā skolēni saņem vērtējumu 10 ballu sistēmā. Pārbaudes darba lapā skolēni veic arī pašnovērtēšanu. Skolēnu atbildes stundas gaitā tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem.</p>

	<p><u>patriotiskā dzeja.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> pārbaudīt un novērtēt skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem.</p>	<p>pārbaudītas skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem.</p>	<p><u>paņēmieni:</u> mācību dialogs, jautājumi un atbildes, darbs ar skolotājas sagatavotām pārbaudes darba lapām par Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju, skolēnu pašnovērtējums.</p>	
4.	<p><u>Ieskats Andreja Eglīša personībā.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par vienu no ievērojamākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti.</p>	<p>Ir aktualizēta vārda <i>trimda</i> nozīme, pilnveidotas un bagātinātas skolēnu zināšanas par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti, kā arī attīstīta skolēnu prasme atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, individuālais darbs.</p> <p><u>Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:</u> skolotājas tēlainis stāstījums par Andreju Eglīti, <i>radošā CV</i> izveide par Andreju Eglīti, video fragments vietnē <i>youtube.com</i> par Andreju Eglīti un viņa devumu latviešu literatūrā, <i>powerpoint</i> prezentācija par Andreju Eglīti, jautājumi un atbildes, mācību dialogs.</p>	<p>Skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem, bet stundā izveidotais dzejnieka <i>radošais CV</i> tiek vērtēts ar <i>ieskaitīts</i> vai <i>neieskaitīts</i>.</p>
5.	<p><u>Ieskats Andreja Eglīša patriotiskajā dzejā.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> pilnīgot skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša patriotisko dzeju, saistot patriotismu mūsdienu sabiedrībā.</p>	<p>Ir pilnīgotas skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša patriotisko dzeju, saistīts patriotisms Andreja Eglīša dzejā ar patriotismu mūsdienu sabiedrībā, attīstīta skolēnu prasme strādāt pāros un savstarpēji sadarboties, kā arī ir aktualizētas situācijas, kurās ir jūtams patriotisms.</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, individuālais darbs.</p> <p><u>Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:</u> darbs ar skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopoti Andreja Eglīša patriotiskās dzejas fragmenti, <i>ideju tīkls</i> par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas, mācību dialogs, jautājumi un atbildes.</p>	<p>Skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem, bet darba lapas, kurās skolēni atbildējuši uz jautājumiem, tiek vērtētas ar <i>ieskaitīts</i> vai <i>neieskaitīts</i>.</p>
6.	<p><u>Vilim Plūdonim un Andrejam</u></p>	<p>Ir pilnīgotas skolēnu zināšanas par Andreja</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs,</p>	<p>Skolēnu atbildes tiek</p>

	<p><u>Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> aktualizēt Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.</p>	<p>Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!”, skolēnu atmiņā ir atsaukti latviešu dzejnieki un rakstnieki, kuri uzskatāmi par savas tēvzemes patriotiem ne tikai dzīvē, bet arī daiļradē, ir aktualizētas Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.</p>	<p>individuālais darbs.</p> <p><u>Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:</u> jautājumi un atbildes, mācību dialogs, izmantojot skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopota svarīgākā informācija par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” un daži fragmenti no tās, kā arī fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”, <i>brīvais raksts</i> par Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtajām atziņām.</p>	<p>vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem, <i>brīvais raksts</i> par gūtajām atziņām vērtēts netiek – tas ļauj skolotājai saprast, kādas atziņas skolēni ir guvuši.</p>
7.	<p><u>Pārspriedums. Patriotisms Andreja Eglīša dzīvē un dzejā. „Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās.” „Ja man vaicātu – ko tu visvairāk mīli? Teiktu: _____.”</u></p> <p><u>Stundas mērķis:</u> aicināt skolēnus paust savas pārdomas un iegūtās zināšanas.</p>	<p>Skolēni ir paiduši savas pārdomas, atklājot tās vienā no trim piedāvātajiem pārsprieduma tematiem.</p>	<p><u>DOF:</u> frontālais darbs, individuālais darbs.</p>	<p>Pārspriedums tiek vērtēts 10 ballu sistēmā atbilstoši pārsprieduma vērtēšanas kritērijiem.</p>
8.	<p><u>Stundas mērķis:</u> aicināt skolēnus paust savas pārdomas un iegūtās zināšanas.</p>			

4. VIĻA PLŪDOŅA UN ANDREJA EGLIŠA PERSONĪBAI UN PATRIOTISKAJAI DZEJAI VELTĪTO STUNDU NORISE

1. stunda

Stundas temats: Vilis Plūdons – dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieks.

Stundas mērķis: pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par vienu no ievērojamākajiem latviešu dzejniekiem un skolotājiem – mūsu valsts dedzīgu aizstāvi un patriotu Vili Plūdoni.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- aktualizēt vārda *patriotisms* nozīmi;
- pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par Vili Plūdoni;
- radīt skolēniem priekšstatu par viņa dzimtajām „Lejenieku” mājām;
- attīstīt skolēnu prasmi atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.

Prognozējamais rezultāts:

- ir aktualizēta vārda *patriotisms* nozīme;
- ir pilnveidotas un bagātinātas skolēnu zināšanas par Vili Plūdoni;
- ir radīts priekšstats par viņa dzimtajām „Lejenieku” mājām;
- ir attīstīta skolēnu prasme atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, individuālais darbs, pāru darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: *brīvais raksts* par vārdu *patriotisms*, *ideju tīkls* par Vili Plūdoni, mācību dialogs, jautājumi un atbildes, izmantojot skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par Vili Plūdoni, skolotājas sagatavota *powerpoint* prezentācija par Viļa Plūdoņa dzimtajām „Lejenieku” mājām, *domu karte* par Vili Plūdoni.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas izdalītas piezīmju lapiņas, Lienas Greifānes dziesma „Latvija” vietnē *youtube.com*, skaidrojošā vārdnīca interneta vietnē *tezaurs.lv*, Viļa Plūdoņa portrets, skolotājas sagatavots izdales materiāls par Vili Plūdoni, skolotājas sagatavota *powerpoint* prezentācija par Viļa Plūdoņa dzimtajām

„Lejenieku” mājām, Reinis Ādmīdiņš „Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle”, Maija Krekle „Mīlestības skartie”, pieraksti un rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: šajā stundā skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem, bet skolēnu veidotā *domu karte* par Vili Plūdoni tiks vērtēta kopā ar citiem skolēnu darbiem, kuri tiks veikti nākamajās mācību stundās, kā rezultātā skolēni saņems vērtējumu 10 ballu sistēmā.

Mācību stundas norise

Skolotāja sāk mācību stundu – sasveicinās un informē skolēnus, ka šajā stundā tiks runāts par vienu no patriotiskākajiem latviešu dzejniekiem – Vili Plūdoni. Skolotāja vēl pirms mācību stundas sākuma katram no skolēniem uz galda ir uzlikusi piezīmju lapiņu, uz kuras lūdz katru no skolēniem *brīvā raksta* formā uzrakstīt savas pirmās domas, asociācijas, kuras rodas, dzirdot vārdu *patriotisms*. Lai radītu klasē patriotisku noskaņu un rosinātu skolēnus uz pārdomām, skolotāja fonā atskaņo Lienes Greifānes dziesmu „Latvija”. Kad dziesma ir noskanējusi, lielākā daļa skolēnu jau ir pabeiguši rakstīt *brīvo rakstu*, tādēļ skolotāja aicina skolēnus pārī ar solabiedru uzrakstīto salīdzināt un pārrunāt, bet pēc tam dažus no skolēniem lūdz uzrakstīto nolasīt skaļi klases priekšā. Lūk, dažu skolēnu uzrakstītais un pārējiem klasesbiedriem nolasītais:

- „*Patriotisms ir mīlestība pret savu dzimteni.*”
- „*Patriotisms – tās ir siltas jūtas pret savu zemi un lepnums par to, ka esi tai piederīgs.*”
- „*Patriots ir cilvēks, kurš, pat atrodoties svešumā, vienmēr atcerēsies savu dzimto zemi, savas mājas; arī tad, ja kāds jautās, no kuras pasaules malas ir šeit nokļuvis, ar lepnumu atbildēs, ka ir no Latvijas un ka ir latvietis.*”
- „*Patriotisms ir cilvēku vēlme piederēt savai valstij. Man patriotisms nozīmē slavēt savu valsti, pastāvēt par tās vārdu. Esmu patriote, jo mīlu savu zemi un nevēlos dzīvot nekur citur, jo šeit ir manas mājas un visi man tuvie cilvēki.*”

- „*Patriots ir cilvēks, kurš sniedz ieguldījumu valsts attīstībā un tās prestiža celšanā, saudzē un glabā nozīmīgus valsts simbolus, piemin un ciena valsts varoņus, visbeidzot – šīs vērtības un zināšanas nodod tālāk.*”
- „*Patriotisms ir mīlestība un cieņa pret savu tautu, valsti, zemi un dabu. Lai arī cik grūti un slikti dažkārt klātos, savas dzimtenes patriots vienmēr paliks uzticīgs savai tēvzemei, centīsies saskatīt labo un skaisto it visā, kas apkārt.*”

Skolēnu atbildes ir dažādas, katrs akcentējis ko citu, pārskatot skolēnu uzrakstīto, var secināt, ka skolēni saprot šī vārda nozīmi, zina, ko nozīmē *patriotisms* un kādam jābūt cilvēkam, lai viņu varētu uzskatīt par savas valsts patriotu, daži no skolēniem *brīvajā rakstā* pauduši arī savu individuālo attieksmi un atklājuši, ka uzskata sevi par savas dzimtenes patriotiem. Noskaidrot skolēnu individuālās pārdomas un pilnveidot skolēnu izpratni par šo jēdzienu, ieklausoties klasesbiedru teiktajā, ir svarīgi, jo turpmāko stundu tematika ir cieši saistīta ar patriotisma jēdzienu, tādēļ pēc tam, kad skolēni savas individuālās pārdomas, asociācijas ir izteikuši, skolotāja, izmantojot projektoru un skaidrojošo vārdnīcu, informē skolēnus par to, kā tajā tiek skaidrots vārds *patriotisms*. Skolēni lasa skaidrojošajā vārdnīcā uzrakstīto, lielākā daļa skolēnu pierakstos ieraksta doto skaidrojumu – „*patriotisms ir savas dzimtenes, tautas, mīlestība, uzticība savai dzimtenei, tautai, gatavība pašai izveidot darboties to labā.*”

Lai noskaidrotu, ko skolēni jau zina par Vili Plūdoni, skolotāja uz tāfeles uzraksta dzejnieka vārdu un uzvārdu, dzīves datus un aicina skolēnus veidot *ideju tīklu* par Vili Plūdoni (2. *pielikums*), nosaucot dažādus faktus, kurus iepriekš ir dzirdējuši, arī asociācijas, ar kurām šis dzejnieks viņiem saistās. Skolotāja visas skolēnu atbildes pieraksta *ideju tīklā*, rosina skolēnus to izveidot arī pierakstos. Skolēni atminas, ka par šo dzejnieku ir runāts pamatskolas klasēs, tomēr konkrētas lietas atcerēties ir grūti. Ar uzvedinošu jautājumu palīdzību, kurus skolotāja uzdod skolēniem, visi skolēni atminas bērnībā lasīto dzejoli „Zaķīšu pirtiņa” un animācijas filmu, kura uzņemta pēc šī dzejoļa motīviem, atceras pamatskolā lasīto balādi „Salgales Mada loms” un poēmu „Uz saulaino tāli”. Tomēr neviens no skolēniem nespēj atcerēties, kurā Latvijas novadā atrodas viņa memoriālais muzejs un kura ir viņa dzimtā puse, tiek izteikti tikai dažādi minējumi, tomēr skolēni atminas, ka netālu

no muzeja ir zaķīšu pirtiņa un koka skulptūras. Skolotāja pateicas par iesaistīšanos *ideju tīkla* izveidē, uz projektora parāda vienu no Viļa Plūdoņa portretiem (3. *pielikums*), lai radītu skolēniem priekšstatu par to, kā šis dzejnieks ir izskatījies, bet pēc tam izdala skolēniem izdales materiālu par Vili Plūdoni (4. *pielikums*), kopā ar skolēniem izlasa tajā minēto informāciju, lai uzzinātu par šo dzejnieku ko pavisam jaunu vai atsauktu atmiņā jau zināmo, un pārrunā to, lai pārliecinātos, ka skolēni ir uztvēruši lasīto tekstu. Skolēni apstiprina, ka Vilis Plūdons noteikti uzskatāms par vienu no dedzīgākajiem mūsu valsts patriotiem – jau agrā bērnībā viņš iemācījies mīlēt un saudzēt dzimto māju apkārtni, bet dzīves laikā patriotisma jūtas pieņēmušas arvien jaunus apvēršņus.

Tā kā pagājušajā vasarā jaunā skolotāja ir apmeklējusi Viļa Plūdoņa memoriālo muzeju, kurš iekārtots viņa dzimtajās „Lejenieku” mājās, tad, lai izdales materiālā apkopoto informāciju papildinātu ar vizuāliem materiāliem un skolēniem radītu priekšstatu par Vilim Plūdonim tik ļoti tuvo vietu Mēmeles upes krastā, skolotāja atver *powerpoint* prezentāciju par „Lejenieku” mājām (5. *pielikums*). Skolotāja rāda fotogrāfijas un īsi tās komentē, aicina skolēnus izlasīt Viļa Plūdoņa dzejas rindas, kuras iegravētas uz izkārtnes vēl pirms ieejas Viļa Plūdoņa memoriālajā muzejā un atbildēt, ko no tām par dzejnieku var uzzināt:

*„Iz katra pudura, iz katras gravas veras
Še pretim sirsnīgi man baltā bērnība.
Še manas būtības visdziļās saknes tveras.
Še mana iesākās reiz mūža izteka.”*

Skolēni, izlasot šīs dzejas rindas, ir pārliecināti, ka Plūdons jūtas piederīgs savām dzimtajām mājām, saista tās ar mīlām bērnības atmiņām. Aplūkojot fotogrāfijas, kurās attēlota „Lejenieku” māju apkārtnē, vairāki skolēni atminas, ka šī vieta viņiem ir zināma un ka bērnībā viņi šo Viļa Plūdoņa memoriālo muzeju ir apmeklējuši.

Stundas noslēgumā skolotāja aicina skolēnus izveidot *domu karti* par Vili Plūdoni (6. *pielikums*), sistematizējot tajā vismaz desmit pēc skolēnu ieskatiem svarīgākos faktus, par kuriem šajā mācību stundā ir runāts. Skolēni sāk veidot *domu karti* klasē, mājās tā ir jāpapildina un jāpilnveido, minot arī faktus, kurus skolēni var

atrast kādā no skolotājas piedāvātajām grāmatām (Reinis Ādmīdiņš „Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle” un Maija Krekle „Mīlestības skartie”), kādā laikrakstā vai kādā no interneta vietnēm. Skolotāja pateicas skolēniem par aktīvu iesaistīšanos mācību stundas norisē, informē skolēnus, ka nākamajā stundā tiks runāts par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem, bet, zvanam noskanot, aicina skolēnus doties starpbrīdī.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- Lienes Greifānes dziesma „Latvija” klasē radīja īpašu noskaņu, kura saglabājās līdz pat mācību stundas beigām;
- skolēni labprāt dalījās savās domās par to, kādas pārdomas, asociācijas raisa vārds *patriotisms*; izsakot savas individuālās pārdomas, ieklausoties klasesbiedru teiktajā un izlasot skaidrojošajā vārdnīcā rakstīto, guva pilnīgu izpratni par vārda *patriotisms* nozīmi;
- skolēni nebija aktīvi *ideju tīkla* par Vili Plūdoni izveidē, kas liecina, ka skolēni šī dzejnieka vārdu bija dzirdējuši, tomēr konkrētas lietas skolēniem atcerēties bija grūti, un skolēni to varēja izdarīt tikai ar skolotājas uzvedinošu jautājumu palīdzību;
- skolēniem ļoti patika vizuālie uzskates materiāli, īpaši fotogrāfijas no Viļa Plūdoņa dzimtajām „Lejenieku” mājām – tās skolēnos raisīja pozitīvas emocijas, skolēni atcerējās savu bērnību un animācijas filmu „Zaķīšu pirtiņa”;
- skolotājas aicinājumu *domu karti* par Vili Plūdoni papildināt ar informāciju, kura stundā netika pārrunāta, lielākā daļa skolēnu diemžēl neņēma vērā;
- mācību stundā tika aktualizēta nozīmīgākā informācija par Vili Plūdoni, pārrunājot to, akcentējot būtiskāko un pēc tam svarīgāko strukturējot *domu kartē*, skolēni pavisam noteikti pilnveidoja, bagātināja savas zināšanas par vienu no patriotiskākajiem latviešu dzejniekiem – Vili Plūdoni, kuras pirms šīs mācību stundas bija ļoti nepilnīgas.

2. stunda

Mācību stundas temats: Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi.

Mācību stundas mērķis: pilnveidot skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- aktualizēt vārda *motīvs* nozīmi;
- pilnīgot skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem;
- attīstīt skolēnu prasmi strādāt grupā, savstarpēji sadarboties un paust savu emocionālo attieksmi pret lasīto dzeju.

Prognozējamais rezultāts:

- ir aktualizēta vārda *motīvs* nozīme;
- ir pilnīgotas skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem;
- ir attīstīta skolēnu prasme strādāt grupā, savstarpēji sadarboties, skolēni spēj paust savu emocionālo attieksmi pret lasīto dzeju.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, grupu darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: skolēnu sadalīšana grupās, izmantojot Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentus, darbs ar skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopoti Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmenti, mācību dialogs, jautājumi un atbildes, *dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas sagatavotas lapiņas ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, skolotājas sagatavots izdales materiāls ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, Ievas Pauliņas dziesma „Daugaviņ” ar Viļa Plūdoņa vārdiem un Mārtiņa Brauna mūziku vietnē *youtube.com*, skolotājas sagatavota darba lapa, kurā ir *dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju, rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: šajā stundā skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem, bet skolēnu veidotā *dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju tiks

vērtēta kopā ar citiem skolēnu darbiem, kā rezultātā skolēni saņems vērtējumu 10 ballu sistēmā.

Mācību stundas norise

Lai sadalītu skolēnus grupās, skolotāja ir sagatavojusi lapiņas ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, katrs no skolēniem pēc nejaušības principa izvēlas vienu no lapiņām, izlasa patriotiskās dzejas fragmentu un dodas meklēt vēl divus klasesbiedrus, kuru lapiņās ir tas pats patriotiskās dzejas fragments. Kad skolēni darba grupas ir izveidojuši, skolotāja izdala katrai skolēnu grupai dzejas fragmentu kopu ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem (*7. pielikums*). Dzejas fragmentu kopu jaunā skolotāja ir veidojusi pati, īpaši atlasot spilgtākos patriotiskās dzejas fragmentus no vairākiem Plūdoņa dzejoļu krājumiem: „Pirmie akordi” (1895), „111 lirisku dziesmu” (1918), „Via dolorosa” (1918), „No nakts līdz rītam” (1921), „Zeme un zvaigznes” (1928), „Tā zeme ir mūsu” (1934), „Tālie krasti” (1934) un „Pretim saulei” (1937). Skolēniem skolas bibliotēkā šie dzejoļu krājumi, arī atsevišķas dzejoļu izlases nav pieejamas, tādēļ jaunā skolotāja izvēlējās skolēniem piedāvāt pašas izveidotu patriotiskās dzejas fragmentu izlasi. Pirms sākt kopā ar skolēniem lasīt Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentus, skolotāja atsauc skolēnu atmiņā, ko nozīmē vārds *motīvs*, lai varētu pilnvērtīgi strādāt ar sagatavoto izdales materiālu. Lai pārliecinātos, ka skolēni ir uztvēruši, kas ir *motīvs*, skolotāja aicina vienu no skolēniem nosaukt pirmo Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvu, kurš izdales materiālā jau ir uzrakstīts, un izlasīt atbilstošus dzejas fragmentus, kuri ir uzrakstīti zem šī motīva. Skolēns izlasa pirmo motīvu – *latviešu pamudināšana un iedrošināšana*, kā arī dzejas fragmentus, kuri uzrakstīti zem tā, piemēram:

„Sper kāju drošāk, latvieti!

Un augstāk, lepnāk galvu nesi!

Lai skauģi redz un naidnieki,

Ka savā zemē kungs tu esi.”

Uz jautājumu, vai skolēni piekrīt uzrakstītajam motīvam, skolēni atbild apstiprinoši, bet uz jautājumu, ko dzejnieks lasītājam vēlas pavēstīt ar šīm dzejas rindām, viens no skolēniem atbild: „*Dzejnieks uzrunā katru lasītāju individuāli, kas ir pirmais, ko pamanu, šīs dzejas rindas izlasot, Vilis Plūdons šīs dzejas rindas ir*

rakstījis pirms vairākiem desmitiem gadu, bet tās ir aktuālas arī mūsdienās, tajās ieklausīties vajadzētu ikvienam, jo autors aicina atcerēties, ka mums, latviešiem, ar savu attieksmi un rīcību ir jāparāda, ka esam kungi savā zemē un tās likteņa lēmēji un ka nevienam citam par to nav nekādas teikšanas.” Skolotāja kopā ar skolēniem pārrunā arī nākamās dzejoļu fragmentus, secinot, ka otrais no Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem ir *mīlestība pret savu dzimto zemi*. Tā kā skolēni ir sapratuši, ko nozīmē dzejoļa motīvs, pārējos dzejoļu fragmentus skolēniem ir jāpārrunā grupās un jāvienojas par to, kādi ir šo dzejoļu fragmentu motīvi. Kad skolēni grupās darbu ir veikuši, skolotāja aicina grupas izteikt savu viedokli – kāds no skolēniem lasa dzejoļu fragmentus, bet pēc tam grupas izsaka savu viedokli par to, kāds varētu būt šo dzejoļu fragmentu motīvs. Dažādu grupu uzrakstītie motīvi ir ļoti līdzīgi, visbiežāk viena un tā pati doma ir ietverta atšķirīgos vārdos, dažas no grupām atsevišķus motīvus nav uzrakstījušas, tādēļ, klausoties klasesbiedru teiktajā, pieraksta nosauktos motīvus. Pēc tam, kad visi dzejoļu fragmenti ir izlasīti, pārrunāti un to motīvi ir nosaukti, skolotāja aicina vienu no skolēniem nosaukt visus Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvus: *„Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi ir: latviešu pamudināšana un iedrošināšana, mīlestība pret savu dzimto zemi, mīletība pret dzimtās puses apkārtni, dabas daiļums, krāšņums un diženums, Latvijai svarīgi notikumi dažādos laika posmos, optimistisks skatījums uz nākotni, ilgas pēc dzimtajām mājām, skumjas par skarbo dzīves realitāti, gatavība aizstāvēt savu valsti un darboties tās labā, kā arī mūsu valsts atmoda”*.

Tā kā Viļa Plūdoņa rakstītā dzeja ir arī komponēta, skolotāja aicina skolēnus noklausīties dziesmu „Daugaviņ” – mūziku šai dziesmai ir komponējis Mārtiņš Brauns, bet vārdi ir no Viļa Plūdoņa dzejoļa „Kad es stāvu tavos krastos” (8. *pielikums*). Lielākā daļa skolēnu šo dziesmu dzird pirmo reizi, tādēļ ar īpašu interesi ieklausās dziesmas vārdos, pēc dziesmas noklausīšanās skolotāja aicina skolēnus atbildēt uz jautājumu, ko Daugavai, mūsu tautas likteņupei, dzejnieks lūdz, skolēni atbild: *„Dzejnieks lūdz, lai Daugaviņa ir tautu biedrotāja un nes mūsu tautai laimi”*, bet uz jautājumu, kura ir otra upe, kuru dzejnieks bieži pieminējis savā dzejā, lielākā daļa skolēnu zina atbildi – tā ir Mēmele, kura plūst gar dzejnieka dzimtajām mājām.

Stundas noslēgumā skolotāja aicina skolēnus turpināt strādāt grupās un izveidot *dubulto dienasgrāmatu* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju (9. *pielikums*), tās

kreisajā pusē skolēniem jāizraksta dzejas rindas no Viļa plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, bet labajā pusē – savas asociācijas, pārdomas un sasaiste ar līdzšinējo dzīves pieredzi. Skolēni sāk darbu klasē, mājās šis uzdevums ir jāpabeidz, skolotāja informē skolēnus, ka nākamajā mācību stundā būs pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, tādēļ skolēniem mājās ir jāpārskata viss pierakstos pierakstītais. Kad atskan zvans, skolotāja pateicas skolēniem par darbu mācību stundā un novēl jauku atlikušo dienas daļu.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- tā kā skolēni visbiežāk grupās drīkst dalīties paši pēc saviem ieskatiem, tad daļa skolēnu bija pārsteigti, ka šoreiz grupas tiek veidotas citādāk nekā ierasts;
- skolēni labprāt darbojās grupās – dalījās domās un diskutēja, Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentu motīvu noteikšana skolēniem nesagādāja grūtības, jo izdales materiālā tika dots paraugs un stundas sākumā skolotāja ar skolēniem pārrunāja, ko nozīmē *motīvs* un kā dzejā tas tiek atklāts;
- skolēni bija pārsteigti, ka Viļa Plūdoņa dzeja ir arī komponēta, ar interesi klausījās dziesmu „Daugaviņ’’, atzina, ka lielākā daļa šo dziesmu dzird pirmo reizi;
- daži no skolēniem nesaprata, kas ir *dubultā dienasgrāmata*, taču, izlasot uzdevuma noteikumus un klausoties skolotājas skaidrojumā, lielākā daļa skolēnu atcerējās, ka literatūras stundās tādu jau ir veidojuši, un šī uzdevuma izpilde būtiskas problēmas skolēniem nesagādāja.

3. stunda

Mācību stundas temats: pārbaudes darbs – Viļa Plūdoņa personība un patriotiskā dzeja.

Mācību stundas mērķis: pārbaudīt un novērtēt skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- nostiprināt iepriekš mācību stundās iegūtās zināšanas par Vili Plūdoni;

- pārbaudīt skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem;
- aicināt skolēnus veikt pašnovērtējumu.

Prognozējamais rezultāts:

- ir nostiprinātas iepriekš mācību stundās iegūtās zināšanas par Vili Plūdoni;
- ir pārbaudītas skolēnu zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem;
- skolēni ir veikuši pašnovērtējumu.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, individuālais darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: mācību dialogs, jautājumi un atbildes, darbs ar skolotājas sagatavotām pārbaudes darba lapām par Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju, skolēnu pašnovērtējums.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas sagatavotas pārbaudes darba lapas par Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju, rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: summatīvā vērtēšana – pārbaudes darbs tiks vērtēts 10 ballu sistēmā, tiks ņemts vērā arī skolēnu darbs iepriekšējās mācību stundās – izveidotā *domu karte* par Vili Plūdoni un *dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju. Stundas beigās skolēni veiks arī pašnovērtēšanu.

Mācību stundas norise

Stundas sākumā skolotāja lūdz skolēnus nodot individuāli izveidotās *domu kartes* par Vili Plūdoni un grupās veidotās *dubultās dienasgrāmatas* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju. Pirms izdalīt skolēniem pārbaudes darba lapas, skolotāja ar skolēniem pārrunā iepriekš mācību stundās uzzināto par Vili Plūdoni, aicina skolēnus atbildēt uz jautājumu, kas ir pats svarīgākais, ko skolēni atceras no klasē pārrunātā. Skolēni ceļ roku, atbild, klasesbiedru teikto papildina. Skolēni akcentē gan iepriekš mācību stundās uzzināto par Viļa Plūdoņu bērnību, gan viņa devumu latviešu literatūrā, min arī viņa memoriālo muzeju „Lejenieki” Bauskas pusē, kurš atrodas Mēmeles upes krastā un skaisto dziesmu ‘Daugaviņ’”, kuras vārdu autors ir Vilis Plūdons, cits skolēns nosauc dažus no Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem un

pastāsta, kā Viļa Plūdoņa dzejā tie tiek atklāti. Kad svarīgākā informācija par Vili Plūdoni, kura skolēniem būtu jāatceras, klasē ir pārrunāta, skolotāja skolēniem izdala pārbaudes darba lapas (*10. pielikums*), pārrunā, kas katrā no uzdevumiem ir jādara un aicina skolēnus sākt darbu. Skolēni pārbaudes darbu veic patstāvīgi, neizmantojot palīgmateriālus.

Pārbaudes darbā ir iekļauti dažādi uzdevumi. Pirmajā no tiem skolēniem jāatbild uz desmit dažādiem jautājumiem, izvēloties vienu no trim piedāvātajiem atbilžu variantiem. Visi šie jautājumi iepriekš mācību stundās ir pārrunāti, ja skolēni uzmanīgi ir sekojuši līdzī mācību stundā notiekošajam, paredzams, ka skolēniem šis uzdevums grūtības nesagādās, bet jaunajai skolotājai palīdzēs noskaidrot, kā skolēni ir apguvuši Viļa Plūdoņa personības svarīgākās šķautnes. Nākamajā uzdevumā skolēniem jāatbild uz jautājumiem, pierādot literatūras stundās iegūtās zināšanas par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem un patriotiskās dzejas aktualitāti mūsdienās. Trešais no uzdevumiem ir radošs – jāizveido dzejnieka vizītkarte, kurā jāiekļauj vismaz 3 fakti par dzejnieku un tā jānoformē. Pārbaudes darbā iekļauts arī skolēnu pašnovērtējums, jo jaunā skolotāja uzskata, ka ir būtiski, lai arī skolēni paši spētu sevi novērtēt – apzinātos gan to, kas izdevies labi, gan to, kas mācību stundās ir sagādājis grūtības, kuras prasmes vēl nepieciešams pilnveidot.

Skolēni turpina darboties līdz mācību stundas beigām, kad atskan zvans, nodod pārbaudes darba lapas skolotājai, atvadās un dodas starpbrīdī.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- lielākā daļa skolēnu stundas sākumā nodeva mājās individuāli izveidotās *domu kartes* un grupās veidotās *dubultās dienasgrāmatas*, tomēr bija skolēni, kuri mājās šos uzdevumus nebija veikuši un lūdza skolotājai iespēju nodot tos nākamajā mācību stundā;
- iepriekš mācību stundās uzzinātā pārrunāšana skolēniem bija ļoti noderīga, jo tā vēlreiz varēja atkārtot informāciju, kura skolēniem noteikti noderēja arī pārbaudes darba veikšanā;
- pārskatot skolēnu pašnovērtējuma atbildes, skolotāja secina, ka skolēniem ir patīcis veidot domu karti par *Vili Plūdoni*, jo tas ļāvis iegūtās zināšanas

nostiprināt un labāk iegaumēt, skolēniem ir patīcis arī strādāt grupās, bet grūtības dažiem no skolēniem sagādājuši uzdevumi *dubultajā dienasgrāmatā*, lielākā daļa skolēnu šajās literatūras stundās jutušies labi, atzinuši, ka skolotājas piedāvātā informācija bijusi pārskatāmi strukturēta un viegli uztverama, bet uzdevumi bijuši interesanti, vienīgi dažkārt ir pietrūcis laika to izpildei.

4. stunda

Mācību stundas temats: ieskats Andreja Eglīša personībā.

Mācību stundas mērķis: pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- aktualizēt vārda *trimda* nozīmi;
- pilnveidot un bagātināt skolēnu zināšanas par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti;
- attīstīt skolēnu prasmi atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.

Prognozējamais rezultāts:

- ir aktualizēta vārda *trimda* nozīme;
- ir pilnveidotas un bagātinātas skolēnu zināšanas par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti;
- ir attīstīta skolēnu prasme atlasīt un strukturēt svarīgāko informāciju.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, individuālais darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: skolotājas tēlainis stāstījums par Andreju Eglīti, *radošā CV* izveide par Andreju Eglīti, video fragmenta noskatīšanās vietnē *youtube.com* par Andreju Eglīti un viņa devumu latviešu literatūrā, *powerpoint* prezentācija par Andreju Eglīti, jautājumi un atbildes, mācību dialogs.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas sagatavots izdales materiāls, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par Andreju Eglīti un dzejnieka *radošais CV*, skolotājas izveidota *powerpoint* prezentācija par Andreju Eglīti, video fragments

vietnē *youtube.com* par Andreju Eglīti un viņa devumu latviešu literatūrā, „Indulis Ranka” (katalogs) un rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: šajā stundā skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem. Stundas beigās skolēni nodod izveidotu dzejnieka *radošo CV*, kas tiks vērtēts ar *ieskaitīts* vai *neieskaitīts*.

Mācību stundas norise

Stundas sākumā skolotāja atsauc skolēnu atmiņā, par ko tika runāts literatūras stundās iepriekš un paziņo, ka nākamās literatūras stundas tiks veltītas vienam no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andrejam Eglītim. Skolotāja vaicā, vai skolēni zina, ko nozīmē *trimda*, skolēni atbild apstiprinoši un paskaidro, ka trimda ir aizbraukšana no valsts piespiedu kārtā, skolotāja papildina skolēnu sacīto, pavēstot, ka 19. gadsimtā daudz latviešu devās trimdā uz dažādām valstīm, piemēram, Vāciju un Zviedriju, uz dzīvi Zviedrijā pārcēlās arī latviešu dzejnieks Andrejs Eglītis. Skolotāja informē skolēnus par šīs mācību stundas norisi un tajā veicamajiem uzdevumiem, izdala katram no skolēniem izdales materiālu par Andreju Eglīti (*11. pielikums*) un dzejnieka *radošo CV* (*12. pielikums*), kurš mācību stundas laikā skolēniem ir jāizveido pēc iespējas pilnīgāks, klausoties skolotājas tēlainā stāstījumā un skatoties *powerpoint* prezentāciju par Andreju Eglīti (*13. pielikums*), kā arī skatoties video fragmentu vietnē *youtube.com*, *radošā CV* izveide sekmēs skolēnu prasmi analizēt, izvērtēt un strukturēt informāciju, kā arī labāk to iegaumēt, atcerēties. *Radošajā CV* skolēniem jāstrukturē informācija, piemēram, par dzejnieka dzīves datiem, spilgtākajām bērnības atmiņām, ģimeni un skolas gaitām, jāuzskaita nozīmīgākie Andreja Eglīša dzejas krājumi un iegūtie apbalvojumi, kā arī jāspēj pamatot, kādēļ dzejnieks uzskatāms par savas dzimtās zemes dedzīgu patriotu.

Kad svarīgākā informācija par Andreju Eglīti ir aktualizēta, skolotāja parāda skolēniem tēlnieka Induļa Rankas veidotu piemiņas ceļu Ļaudonas kapsētā pie Andreja Eglīša un dod skolēniem laiku, lai viņi varētu pārskatīt izdales materiālu un pilnveidot Andreja Eglīša *radošo CV*. Pēc tam, kad lielākā daļa skolēnu uzdevumu ir veikuši, skolotāja ar skolēniem pārrunā būtiskāko, ko pavisam noteikti būtu nepieciešams ierakstīt dzejnieka *radošajā CV*, uz pēdējo jautājumu par to, ko

interesantu skolēni uzzināja, noskatoties video fragmentu, skolotāja lūdz dažus no skolēniem izlasīt uzrakstīto, skolēnu atbildes ir dažādas:

- „Noskatoties video fragmentu, es uzzināju, ka Andrejs Eglītis pēc atgriešanās dzimtenē ir dzīvojis Rīgā, ēkā, kurai itin bieži ikdienā dodos garām, bet šobrīd šajā dzīvoklī dzīvo bijusī Dailes teātra aktrise Ieva Pļavniece.”
- „Man šķita interesants kaimiņu stāstītais par Andreju Eglīti – kā jau stundas sākumā noskaidrojām, viņš ir bijis kalpu bērns un arī mūža nogalē viņam nav patīcis, ka apkārtējie viņu uzrunājuši par kungu, tad vienmēr viņš atgādinājis, ka ir kalpu zēns.”
- „Video fragmentā bija interesanti pastāstīts par kantāti „Dievs, Tava zeme deg!”, bet pats interesantākais video fragmentā man šķita brīdis, kurā ir redzams dzejnieks Andrejs Eglītis.”

Atbildes liecina, ka skolēni ir vērīgi skatījušies video fragmentu. Noskanot zvanam, skolotāja lūdz skolēnus nodot dzejnieka *radošos CV* un aicina skolēnus doties starpbrīdī.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- kā jau skolotāja to bija paredzējusi, skolēnu darba temps stundā bija ļoti atšķirīgs, ne visi paguva uzreiz nepieciešamo informāciju strukturēt *radošajā CV*, par ko daļa skolēnu bija norūpējušies, tieši tādēļ skolotāja bija paredzējusi, ka pēc stāstījuma noklausīšanās un video fragmenta noskatīšanās tiks dots laiks, lai skolēni varētu *radošo CV* pilnveidot, individuāli strādājot ar izdales materiālu par Andreju Eglīti;
- skolēni ar interesi skatījās video fragmentu vietnē *youtube.com*, pārrunājot *radošo CV*, labprāt dalījās ar klasesbiedriem pārdomās par to, kas no redzētā šķitis pats interesantākais;
- šajā stundā skolēni izrādīja īpašu interesi, uzdeva skolotājai dažādus jautājumus, piemēram: „Kur atrodas Ļaudona, vai tiešām Andrejs Eglītis uz Zviedriju devās bēgļu laivā, kādēļ Andrejam Eglītim nebija iespējas dzimtenē atgriezties krietni agrāk?”, uz kuriem skolotāja labprāt arī atbildēja.

5. stunda

Mācību stundas temats: ieskats Andreja Eglīša patriotiskajā dzejā.

Mācību stundas mērķis: pilnīgot skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša patriotisko dzeju, saistot patriotismu Andreja Eglīša dzejā ar patriotismu mūsdienu sabiedrībā.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- pilnīgot skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša patriotisko dzeju;
- saistīt patriotismu Andreja Eglīša dzejā ar patriotismu mūsdienu sabiedrībā;
- attīstīt skolēnu prasmi strādāt pāros un savstarpēji sadarboties;
- aktualizēt situācijas, kurās ir jūtams patriotisms.

Prognozējamais rezultāts:

- ir pilnīgotas skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša patriotisko dzeju;
- ir saistīts patriotisms Andreja Eglīša dzejā ar patriotismu mūsdienu sabiedrībā;
- ir attīstīta skolēnu prasme strādāt pāros un savstarpēji sadarboties;
- ir aktualizētas situācijas, kurās ir jūtams patriotisms.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, pāru darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: darbs ar skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopoti Andreja Eglīša patriotiskās dzejas fragmenti, *ideju tīkls* par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas, mācību dialogs, jautājumi un atbildes.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas sagatavots izdales materiāls ar Andreja Eglīša patriotiskās dzejas fragmentiem un jautājumiem, uz kuriem skolēniem jārod atbildes, Andrejs Eglītis „Uz vairoga”, Andrejs Eglītis „Svešais cirvis cērt un cērt”, Andrejs Eglītis „Tauta manas mājas”, Andrejs Eglītis „Audiet mani karogā sarkanbaltisarkanā”, Andrejs Eglītis „Nesaule”, rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: šajā stundā skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem. Stundas beigās skolēni nodod darba lapas ar atbildēm uz jautājumiem, tās tiks vērtētas ar *ieskaitīts* vai *neieskaitīts*.

Mācību stundas norise

Skolotāja skolēniem izdala izdales materiālu – dzejas fragmentu kopu ar Andreja Eglīša patriotisko dzeju (*14. pielikums*), kuru jaunā skolotāja veidojusi, izmantojot vairākus Andreja Eglīša dzejoļu krājumus: „Zelta vālodze” (1939), „Varavīksna” (1939), „Nīcība” (1942), „Uz vairoga” (1945), „Nesaule” (1953), „Lāsts” (1961), „Tauta manas mājas” (1993), „Sila priede” (2001). Skolotāja kopā ar skolēniem izlasa dzejoļus un dzejoļu fragmentus, pārrunā dažus no tiem un dzejoli „Spāniete dejo”, jo šajā dzejolī atklāta īpaši svēta mīlestība, arī uzticība dzimtajai zemei – Latvijai. Skolotāja uzdod skolēniem jautājumu – vai viņi sapratuši visus vārdus dzejolī un kā viņiem šķiet – vai, lai saprastu šī dzejoļa domu, ir svarīgi saprast visus autora izvēlētos vārdus, bet visbeidzot – kāda ir šajā dzejolī atklātā doma. Skolēni atbild, ka ir vārdi un vārdu savienojumi, kurus viņi nesaprot, piemēram, *granadas saule, toreadors, cikāde*, bet, izlasot dzejoļa pēdējās divas rindas, ir skaidrs, ka šiem vārdiem nav būtiskas nozīmes – dzejnieks vēlas pateikt, ka, neskatoties un svešumā kūšājošo dzīvību, viņam vairāk par visu gribas nokļūt mīļajās mājās – Latvijā.

Kad visi dzejoļi un dzejoļu fragmenti ir izlasīti un pārrunāti, skolotāja aicina skolēnus strādāt pāros – vēlreiz pārlasīt skolotājas sagatavoto dzejas kopu un rast atbildes uz jautājumiem izdales materiālā, skolēniem tiek dots laiks, lai šo uzdevumu veiktu pāros, bet pēc tam visi kopā klasē atbildes uz šiem jautājumiem pārrunā. Uz pirmo jautājumu – kas liecina par to, ka Andreja Eglīša dzejā ir patriotiskas iezīmes, skolēni atbild:

- *„Bieži tiek pieminēta dzimtenes mīlestība, tiek uzrunāta tauta, dzejnieks izsaka savas jūtas pret tēvzemi, ir gatavs darīt visu tās labā.”*
- *„Simboli, piemēram, zobens. Vēlme cīnīties par savu valsti un tautu, vēlme nokļūt atkal dzimtenē un atdot visu, lai tā būtu brīva.”*

Uz nākamo jautājumu – kādēļ Andrejs Eglītis raksta, ka latviešu tauta ir *tumsas verdzībā*, skolēni atbild:

- *„Latviešu tauta ir svešas varas pakļautībā – tiek apspiestas tradīcijas, kultūra un latviskās vērtības.”*

- „Latvija ir citas varas okupēta, kara izpostīta.”

Uz trešo jautājumu – kādēļ Andrejs Eglītis raksta, ka mūsu zeme ir *dvēslēm apsēta kā liela, skumja kapsēta*, viens no skolēnu pāriem atbild šādi:

- „Kaujās bojā gāja daudz cilvēku, kas aizstāvēja Latviju.”

Skolēnu domas par to, kādēļ agrāk dzimtenes mīlestība un patriotisma jūtas bija teju katra latviešu šūpulī ieliktas, ir šādas:

- „Jaunlatviešu ideju ietekmē pieauga nacionālās identitātes apziņa.”
- „Bija citādāks pasaules skatījums – izpaust patriotisma jūtas dažādos ārīšķīgos veidos bija aizliegts, tādēļ ģimenes pievērsās patriotiskajai audzināšanai.”

Jautāti, vai mūsdienās vēl ir jūtams patriotisms, viens no skolēnu pāriem atbild:

- „Patriotisms mūsdienās jūtams svētku un piemiņas dienās, tas izpaužas tā, ka cilvēki godina savu priekšteču paveikto, bet ikdienā nav manāma cilvēku mīlestība pret valsti un tautu.”

Pārējie skolēni piekrīt, papildina klasesbiedru teikto, apstiprina, ka ikdienā patriotisms nav jūtams, tikai svētku un piemiņas dienās latviešu tauta ir vienota.

Uz pēdējo jautājumu par to, vai paši skolēni sevi uzskata par savas valsts patriotiem, skolēni atbild:

- „Jā, jo mēs izjūtam cieņu, lepnumu, arī piederību savai valstij, apzināties savas tautas vēsturi un pat tad, ja mēs kādreiz dosimies prom no dzimtenes, tad tikai tādēļ, lai nestu šīs skaistās zemes vārdu plašajā pasaulē!”
- „Jā, mēs uzskatām, ka esam savas dzimtenes patriotes. Mēs cienām savu valsti, tās kultūru un tradīcijas, lepojamies par tautas sasniegumiem.”
- Jā, mēs uzskatām, ka Latvija ir vieta, kurā mēs vienmēr būsim gaidīti, ja kādreiz dosimies prom, tad tikai tādēļ, lai pilnveidotu sevi un paplašinātu savu redzesloku, tomēr vienmēr ilgosimies pēc savas dzimtenes.”

Skolēnu atbildes uz jautājumu, kurās situācijās ir jūtams patriotisms, skolotāja sistematizē un tāfeles *ideju tīklā* par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas (15. pielikums), bet skolēni šādu ideju tīklu veido savos pierakstos. Skolēni nosauc dažādas situācijas, kurās, viņuprāt, tiek paustas patriotisma jūtas:

- atbalstot sportistus pasaules mēroga sacensībās;
- svinot valsts svētkus un atzīmējot atceres dienas;
- dažādos pasākumos, piemēram, Dziesmu un deju svētkos;
- apbrīnojot Latvijas skaisto dabu;
- lasot dzeju;
- skolas gaitēņos klausoties grupas „Līvi” dziesmu „Dzimtā valoda”;
- jūtot līdzīgi dažādās valsts mēroga traģēdijās;
- mācoties Latvijas vēsturi.

Skolotāja pateicas skolēniem par darbu stundā, aicina skolēnus nodot darba lapas, kurās pāros atbildējuši uz jautājumiem un mācību stundu beidz.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- lielākā daļa skolēnu Andreja Eglīša patriotiskās dzejas fragmentus lasīja izteiksmīgi, bija jūtams, ka skolēnus šie dzejas fragmenti uzrunā un ka ikkatrs var tajos atrast sev ko nozīmīgu;
- skolēni labprāt strādāja pāros, savā starpā vienojās par to, kā atbildēt uz jautājumiem izdales materiālā;
- pārrunājot atbildes uz šiem jautājumiem klasē, skolotāja būtu vēlējusies, lai skolēnu atbildes būtu izvērstākas, plašākas, jo skolēni savu viedokli izteica īsi, tomēr jauki, ka skolēni savas domas bija pamatojuši;
- veidojot *ideju tīklu* par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas, skolēnu atbildes bija oriģinālas un ļoti dažādas.

6. stunda

Mācību stundas temats: Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.

Mācību stundas mērķis: aktualizēt Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- pilnīgot skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!”;
- atsaukt skolēnu atmiņā latviešu dzejniekus, arī rakstniekus (bez Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša), kurus varētu dēvēt par savas tēvzemes patriotiem ne tikai dzīvē, bet arī daiļradē;
- aktualizēt Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.

Prognozējamais rezultāts:

- ir pilnīgotas skolēnu zināšanas par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!”;
- skolēnu atmiņā ir atsaukti latviešu dzejnieki un rakstnieki (bez Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša), kuri ir uzskatāmi par savas tēvzemes patriotiem ne tikai dzīvē, bet arī daiļradē;
- ir aktualizētas Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, individuālais darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: jautājumi un atbildes, mācību dialogs, izmantojot skolotājas sagatavotu izdales materiālu, kurā apkopota svarīgākā informācija par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” un daži fragmenti no tās, kā arī fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”, *brīvais raksts* par Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtajām atziņām.

Mācību un metodiskie materiāli: skolotājas sagatavots izdales materiāls, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” un daži fragmenti no tās, kā arī fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”, fragmenti no kantātes „Dievs, Tava zeme deg!”

vietnē *youtube.com*, dziesma „Tu esi Latvija” ar Ojāra Vācieša vārdiem un Raimonda Paula mūziku vietnē *youtube.com*, pieraksti un rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: šajā stundā skolēnu atbildes tiek vērtētas mutiski – ar uzslavām, nepieciešamības gadījumā – precizējumiem, piebildēm, rosinājumiem. Stundas beigās skolēni nodod pierakstus, kuros ir rakstījuši *brīvo rakstu* par Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtajām atziņām, kas ļauj skolotājai saprast, kādas atziņas skolēni Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās ir guvuši.

Mācību stundas norise

Stundas sākumā skolotāja skolēniem izdala izdales materiālu, kurā apkopota svarīgākā informācija par kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” un daži fragmenti no tās (*16. pielikums*), šo informāciju, svarīgāko akcentējot, ar skolēniem pārrunā un piedāvā skolēniem noklausīties dažus fragmentus no kantātes, sekojot līdz tekstam izdales materiālā. Pēc tam skolotāja lūdz skolēnus nosaukt latviešu dzejniekus, rakstniekus (bez Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša), kurus var uzskatīt par savas dzimtenes patriotiem, kuri to ir apliecinājuši arī savā daiļradē. Skolēni min dzejnieku Ojāru Vācieti, skolotāja skolēnu teikto papildina, ka noteikti par patriotu var uzskatīt arī Kārli Skalbi un Jāni Jaunsudrabiņu, tieši tādēļ izdala skolēniem izdales materiālu, kurā apkopoti fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!” (*17. pielikums*), lūdz skolēniem šos fragmentus izlasīt. Kad skolotāja jautā, par ko vēstī šie fragmenti, skolēni atbild, ka tajos ir stāstīts par dzimtenes mīlestību, latviešu tradīciju kopšanu un skaisto Latvijas dabu, bet uz jautājumu, kādas pārdomas rodas, šos fragmentus izlasot, skolēni atbild:

- „*Jānis Jaunsudrabiņš aicina neaizmirst savu dzimteni, aicina turēt Latviju vienmēr ieslēgtu savā sirdī kā lielāko dārgumu, ko nedrīkst pazaudēt. Manuprāt, ar šādu apziņu vajadzētu dzīvot ikvienam.*”
- „*Izlasot fragmentus, es atcerējos savu bērnību, kad Ziemassvētku vakarā kopā ar ģimeni un vecvecākiem devāmies uz baznīcu. Tad tiešām Ziemassvētkos vienmēr zemi klāja bieza sniega kārtā, bet baznīca šķita kā gaišākā un svētākā vieta pasaulē.*”

- „*Es vēlreiz pārlicinājos, cik skaista ir mana dzimtā zeme, tā tiešām ir jāmīl, ir jāmāk tā novērtēt. Ikdienā daudzi to aizmirst.*”

Lai klasē radītu vēl emocionālāku un patriotiskāku noskaņu, skolotāja interneta vietnē *youtube.com* atskaņo Raimonda Paula dziesmu ar Ojāra Vācieša vārdiem „Tu esi Latvija” un lūdz skolēnus pierakstos rakstīt *brīvo rakstu*, kurā jāatklāj Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas (*18. pielikums*). Stundas beigās skolotāja lūdz skolēnus pierakstus nodot.

Secinājumi par mācību stundas norisi:

- šī bija viena no emocionālākajām mācību stundām;
- kantātes „Dievs, Tava zeme deg!” fragmenti radīja skolēnos patiesu līdzpārdzīvojumu (*16. pielikums*);
- pārskatot skolēnu rakstītos *brīvos rakstus*, var secināt, ka Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās skolēni uzzinājuši daudz jauna un guvuši vērtīgas atziņas (*18. pielikums*).

7. un 8. stunda

Mācību stundas temats: pārspriedums.

- Patriotisms Andreja Eglīša dzīvē un dzejā.
- „Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās.”
- „Ja man vaicātu: ko tu visvairāk mīli?
Teiktu: _____”

Mācību stundas mērķis: aicināt skolēnus paust savas pārdomas un gūtās zināšanas, atklājot tās vienā no trim piedāvātajiem pārsprieduma tematiem.

Stundai izvirzītie uzdevumi:

- aicināt skolēnus paust savas pārdomas, atklājot tās vienā no trim piedāvātajiem pārsprieduma tematiem.

Prognozējamais rezultāts:

- skolēni ir pauduši savas pārdomas, atklājot tās vienā no trim piedāvātajiem pārsprieduma tematiem.

Darba organizācijas formas: frontālais darbs, individuālais darbs.

Mācību un metodiskie materiāli: latviešu valodas un literatūras kontroldarbu un domrakstu burtnīcas, rakstāmpiederumi.

Mācību sasniegumu vērtēšana: pārspriedums tiks vērtēts 10 ballu sistēmā atbilstoši pārsprieduma vērtēšanas kritērijiem.

Mācību stundas norise

Vēl pirms mācību stundas sākuma skolotāja uz tāfeles ir uzrakstījusi trīs pārsprieduma tematus, stundas sākumā skolotāja skolēniem atgādina pārsprieduma vērtēšanas kritērijus, bet pēc tam katram skolēniem ir jāizvēlas viens no piedāvātajiem tematiem.

Jaunā skolotāja piedāvāja trīs dažādus tematus, lai katrs no skolēniem varētu izvēlēties sev tuvāko. Izvēloties pirmo no piedāvātajiem tematiem, skolēniem savas pārdomas cieši jāsaista ar Andreja Eglīša dzīves datiem un patriotisko dzeju. Par otrā temata virsrakstu jaunā skolotāja piedāvā pirmo rindu no Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantātes: „*Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās.*” Trešajā no piedāvātajiem tematiem par virsrakstu ir izvēlēts citāts no Andreja Eglīša dzejoļa. Dzejnieks ir teicis, ka viņš par visu vairāk mīl Ļaudonu, savu dzimto pusi, bet skolēni drīkst izvēlēties ko citu, ko Latvijā, savā dzimtajā zemē, mīl visvairāk.

Pirmajā mācību stundā skolēni raksta melnrakstu, bet otrajā stundā – tīrrakstu. Otrās mācību stundas beigās skolotāja aicina skolēnus pārlasīt uzrakstītos pārspriedumus, pievēršot uzmanību vārdu pareizrakstībai un interpunkcijai, kad noskan zvans, skolotāja lūdz skolēnus pārspriedumus nodot un mācību stundu beidz, atvadoties no skolēniem.

Secinājumi par mācību stundu:

- liela daļa skolēnu pārspriedumu rakstīja arī starpbrīdī, tas liek domāt, ka skolēni šo pārspriedumu vēlējās uzrakstīt pēc iespējas labāk;

- daļa skolēnu pārspriedumu sāka rakstīt par vienu tematu, bet pārsprieduma rakstīšanas gaitā saprata, ka labāk tomēr izvēlēties kādu citu tematu, iespējams, tādēļ daļa skolēnu pārspriedumu turpināja rakstīt arī pēc otrās mācību stundas, kad pārējie šos pārspriedumus bija jau nodevuši;
- skolēni skolotājam uzdeva ļoti daudz jautājumu (piemēram, par vārdu pareizrakstību, interpunkciju), skolotāja rosināja skolēnus padomāt par to, kā ir pareizi, nesteidzās teikt atbildes skolēniem priekšā;
- labojot skolēnu uzrakstītos pārspriedumus, skolotāja secināja, ka lielākā daļa skolēnu izvēlējušies divus no tematiem, salīdzinoši mazāk skolēnu rakstījuši pārspriedumu, virsrakstā minot citātu „*Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās*”. Iespējams, šis temats skolēniem šķita sarežģītākais no piedāvātajiem, un arī mācību stundās par kantāti netika runāts tik daudz, kā par Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju.

5. SKOLOTĀJAS UN SKOLĒNU SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

Pētījumu diplomdarba autore veica Rīgas xx vidusskolas 11. klasē. Tika izvirzīta problēma: kā organizēt Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personībai un patriotiskās dzejas apguvei veltītās literatūras stundas, lai veicinātu skolēnos patriotisma jūtas. Metodiskās sistēmas variants tika realizēts astoņās abiem dzejniekiem veltītās literatūrās stundās, aktualizējot viņu personību un patriotisko dzeju. Lai mērķtiecīgi sadarbotos ar skolēniem un sasniegtu izvirzītos mērķus, jaunā skolotāja izmantoja dažādas mācību metodes un metodiskos paņēmienus, dažādi organizēja mācību darbu stundās un izmantoja plašu pašas izstrādātu mācību materiālu klāstu.

Izvērtējot skolēnu darbu mācību stundās un skolēnu iesniegtos rakstu darbus, jaunā skolotāja guva pilnīgu priekšstatu par to, kā skolēni apguvuši Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju. Skolēni ļoti labprāt strādāja pāros un grupās, tiesa, bija manāms, ka ne visi skolēni vienlīdz aktīvi iesaistās grupu darbu izveidē, lai gan skolotāja apzināti grupas veidoja nelielas. Tāpat skolēni ar interesi piedalījās mācību stundas norisē, sevišķi viņiem patika jaunās skolotājas sagatavotie mācību materiāli un vizuālie uzskates līdzekļi. Protams, bija skolēni, kuri stundās neiesaistījās tik aktīvi, kā diplomdarba autore to bija vēlējusies, sevišķi labi tas bija vērojams individuāli veicamajos uzdevumos. Reizēm arī skolēnu atbildes nebija tik plašas un izvērstas, tomēr jaunajai skolotājai ir prieks, ka skolēni vienmēr savu viedokli bija centušies pamatot.

Pēc pārbaudes darba par Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju jaunā skolotāja lūdza skolēnus veikt pašnovērtējumu, kurā skolēniem bija jāatbild uz trim jautājumiem. Uz pirmo jautājumu par to, kas skolēniem ir izdevies labi un ar ko skolēni ir apmierināti, lielākā daļa skolēnu atbild, ka vislabāk izdevies izveidot *domu karti* par Plūdoni, ka tas bijis interesanti un ļāvis atcerēties nozīmīgāko informāciju. Lūk, dažas no skolēnu atbildēm uz pirmo jautājumu:

- ❖ „Ir izdevies ne tikai uzzināt ko jaunu par vienu no latviešu literātiem, bet arī papildināt zināšanas par Latvijas vēsturi.”

- ❖ „Ar domu kartes izveidi, jo tā, manuprāt, ir ļoti viegli un pārskatāmi mācīties. Šādi darbojušies literatūras stundās mēs vēl neesam, tādēļ tas bija kas jauns un interesants.”
- ❖ „Ļaut skolēniem darboties grupās ir laba ideja, tādēļ man vislabāk patika grupā kopīgi domāt, kādi varētu būt konkrēto dzejoļu fragmentu motīvi, pēc atbilžu salīdzināšanas klasē sapratu, ka mūsu grupa bija tā, kurai tas bija izdevies vislabāk.”

Lielākajai daļai skolēnu nebija lieta, kas sagādātu grūtības, atsevišķiem skolēniem grūti šķita izveidot *dubulto dienasgrāmatu* par Plūdoņa dzeju, tas jauno skolotāju pārsteidza, jo šis ir uzdevums, kurā nav pareizo vai nepareizo atbilžu, bet ir svarīgi savas domas pamatot.

- ❖ „Neizdevās laicīgi izveidot *dubulto dienasgrāmatu*, jo stundas laikā to nepaguvām, un mūsu grupiņa aizmirsā pēc tam sanākt kopā un pabeigt darbu.”
- ❖ „Ar lielām grūtībām nesaskāros, arī grūtākie uzdevumi tika izpildīti.”
- ❖ „Grūtības man sagādāja fakts, ka autora uzvārds ir Plūdons, jo man šķita, ka tas ir Plūdonis.”

Lielākā daļa skolēnu šajās stundās ir jutušies labi, ir bijuši ieinteresēti mācību stundu norisē. Daži no skolēniem uz šo jautājumu nav atbildējuši, iespējams, laika trūkuma dēļ.

- ❖ „Man viss patika, un es jutos labi, jo mācību stundas bija pārdomātas. Patika, ka skolotāja mācību stundās ļāva klausīties dziesmas, kuras iepriekš nebiju dzirdējuši, un parādīja fotogrāfijas, kuras pati ir uzņēmusi.”
- ❖ „Labi, jo nekas netika uzspiests, un informāciju varēja labi atcerēties, pat īpaši necenšoties to iegaumēt.”
- ❖ „Stundās jutos labi, biju ieinteresēta, patika uzdevumi un patriotiskā dzeja.”

Pārbaudes darbā par Viļa Plūdoņa personību un patriotisko dzeju skolēni atbildēja uz jautājumu par to, kā viņi vērtē Plūdoņa patriotiskās dzejas aktualitāti

mūsdienās. Skolēnu atbildes apstiprina, ka Plūdoņa rakstītās dzejas rindas ir bijušas aktuālas ne vien Plūdoņa dzīves laikā, bet arī mūsdienās tās saglabā savu aktualitāti un veicina mīlestības jūtas pret dzimto zemi:

- ❖ „*Manuprāt, patriotisma jūtas caurauž ne tikai Viļa Plūdoņa dzeju, bet arī dzejnieka personību. Uzskatu, ka mūsdienās šīs dzejas rindas ir aktuālas, jo tās aizvien spēj uzrunāt lasītājus, aicinot ikvienu novērtēt, mīlēt un cienīt savu dzimto zemi.*”
- ❖ „*Lai gan patriotiskā dzeja ir rakstīta pirms daudziem gadiem, tā savu aktualitāti nezaudē arī šobrīd, jo Viļa Plūdoņa patriotiskajā dzejā tiek atklātas vērtības, kuras latviešiem būs svarīgas vienmēr – latviskuma saglabāšana, daba un dzimtās mājas. Un šīm vērtībām vajadzētu būt nezūdošām.*”

Pēc Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim, arī viņu patriotiskajai dzejai veltītajām mācību stundām skolotāja lūdza skolēnus uzrakstīt *brīvo rakstu* par literatūras stundās gūtajām atziņām. Šis rakstu darbs atklāj, kas skolēnos ir raisījis pārdomas un kādas atziņas šajās literatūras stundās skolēni ir guvuši. Fragmenti no skolēnu *brīvajiem rakstiem*:

- ❖ „*Pēdējo divu nedēļu literatūras stundas bija interesantākas kā ierasts, uzmināju daudz interesanta par autoriem, par kuriem iepriekš literatūras stundās netika runāts. Atziņu pēc šīm stundām ir daudz, bet vissvarīgākā ir tā, ka patriotisms un dzimtenes mīlestība ir svarīga visos laikos. Mūsdienās jaunieši to nesaprot, un pirms šīm literatūras stundām es arī par to nekad nebiju aizdomājies, jo mūsdienās nav nepieciešams doties karā vai lūgt Dievu, lai Latvija būtu brīva. Tomēr der atcerēties, ka robeža starp brīvu un okupētu valsti ir ļoti trausla, tā var tikt mainīta jebkurā brīdī, īpaši šī brīža politiskajā situācijā. Un cik daudzi tad būs gatavi aizstāvēt savu valsti un cīnīties par tās brīvību?*”
- ❖ „*Patriotiskā dzeja man ļāva atcerēties, cik skaista ir valsts, kurā es dzīvoju, lai gan patiesībā par to šaubījies es neesmu ne brīdi.*”
- ❖ „*Agrāk par savām jūtām pret dzimteni rakstīja daudz vairāk rakstnieku, tagad jaunie rakstnieki raksta par globālām lietām, mīlestību un salauztām sirdīm.*”

Brīžos, kad rodas iedvesma, arī man patīk rakstīt dzeju, tādēļ tuvākajā laikā mēģināšu veltīt kādu dzejoli savai dzimtajai zemei.”

- ❖ *„Sev no jauna es atklāju Jāni Jaunsudrabiņu. Sākumskolas obligātajā literatūrā bija „Baltā grāmata”, kura man radīja nepatiku pret šo autoru, jo grāmata šķita neinteresanta, bet tagad, izlasot fragmentus no „Piemini Latviju!”, gribu vēlreiz pārlasīt arī „Balto grāmatu” un citus viņa darbus – tik ļoti mani aizkustināja viņa rakstītais.”*
- ❖ *„Man šķiet, ka atgādināt par patriotismu vajadzētu biežāk, jo to lielākā daļa atceras tikai dažādos svētkos un valsts mēroga traģēdijās. Tas pavisam noteikti radītu vēlmi šeit palikt, nevis doties prom uz ārzemēm, ko daudzi dara.”*
- ❖ *„Ik vienam ir jāmīl sava dzimtene un jāspēj lepoties ar vietu, kurā esi dzimis un audzis, neskatoties uz to, kāda ir politiskā un ekonomiskā situācija. Var nemīlēt valsti kā iekārtu, bet ir jāmīl sava dzimtā zeme.”*

Pēdējajās mācību stundās skolēni rakstīja pārspriedumu. Visvairāk skolēnu bija izvēlējušies rakstīt pārspriedumu, par tā tematu izvēloties Andreja Eglīša dzejas citātu „Ja man vaicātu: ko tu visvairāk mīli? Teiktu: ...” Daudzpunktes vietā skolēni paši varēja izvēlēties, ko rakstīt, bet tam bija jābūt saistītam ar iepriekš literatūras stundās pārrunāto, tādēļ lielākā daļa skolēnu pārspriedumā atklāja, cik ļoti mīl savu dzimto zemi, mājas un Latviju. Fragmenti no viena skolēna rakstītā:

- ❖ *„Manuprāt, nav lielākas mīlestības par mīlestību pret savu dzimto zemi. [..] Es lepojos ar savas tautas un savas zemes vēsturi, es lepojos ar mūsu tautas apņēmību un gribasspēku. Es mīlu savu zemi, savas mājas. [..] Jāiemācās novērtēt savu apkārtni. Ne velti dzejnieki kā Andrejs Eglītis un Vilis Plūdons tik ļoti slavina mūsu zemes dabu. To nav iespējams nemīlēt! [..] It viss man šeit patīk – cilvēki, daba, vēsture, kopīguma sajūta, svētki, tradīcijas. Pietiek domāt par nesvarīgām ķibelēm un problēmām, jāskandina savas zemes vārds visiem, ko sastopi, lai arī tiem citiem ir tas gods zināt par brīnišķīgāko vietu pasaulē!”*

Daļa skolēnu bija izvēlējušies rakstīt pārspriedumu par tematu „Patriotisms Andreja Eglīša dzīvē un dzejā.” Fragmenti no viena skolēna rakstītā:

- ❖ *„Andrejs Eglītis ir unikāls latviešu autors. Lasot viņa biogrāfiju un dzeju, skaidri saskatāma viņa patriotiskā izaugsme, domas, uzskati un aicinājums. Šķiet, viņu no savas daiļliteratūras aizsākumiem saista kā mīlestība pret savu dzimtenes dabu, tā arī mīlestība pret savu kultūru un tautu. [...] Andreja Eglīša patriotisms ir svarīgs ieguldījums Latvijas attīstībā. Tā bija pašai dziedzīga uzpurēšanās savas tautas labā. [...] Manuprāt, katram ir jātiecas uz tādu patriotismu, kāds bija Andrejam Eglītim, jo tikai tad, kad katrs būs gatavs kaut ko dot, varēs notikt pārmaiņas.”*

Pedagoģiskā izmēģinājuma noslēgumā diplomdarba autore piedāvāja skolēniem atbildēt uz jautājumiem anketā (2. anketa), lai gūtu vēl pilnīgāku priekšstatu par skolēnu izpratni par patriotisma jēdzienu. Anketēšanā piedalījās 26 skolēni. Uz pirmo jautājumu atbildot, skolēniem bija jānosauc to cilvēku vārdi, kurus skolēni uzskata par īstiem mūsu zemes Latvijas patriotiem. Apkopojot skolēnu atbildes, diplomdarba autore secina, ka vairāk nekā puse skolēnu (19 skolēni) minējuši jaunlatviešus – Krišjāni Baronu, Krišjāni Valdemāru, Juri Alunānu, īpaši izceļot J. Alunāna nozīmi latviešu literārās valodas izveidē (šeit gan jāmin, ka paralēli literatūras stundām latviešu valodas stundās diplomdarba autore aktualizēja J. Alunāna nozīmi latviešu literārās valodas izveidē, iespējams, tieši tādēļ liela daļa skolēnu J. Alunānu min kā vienu no Latvijas patriotiem). 18 skolēni ir ierakstījuši Andreja Eglīša, bet 16 – Viļa Plūdoņa vārdu, jo iepriekš literatūras stundās apgūtā patriotiskā dzeja neapšaubāmi pierāda, ka viņi ir bijuši savas tēvzemes patrioti. 12 skolēnu anketās pieminēta arī bijusī valsts prezidente Vaira Vīķe Freiberga, jo *„manuprāt, viņa ir cilvēks, kas Latvijas vārdu pasaulē ir nesusi ar vislielāko godu, no viņas strāvo lepnums par piederību savai valstij”*. Atsevišķi skolēni minējuši arī dažādu sportistus un literātus, piemēram, Ojāru Vācieti, Aleksandru Čaku, Jāni Jaunsudrabiņu. Īpaši izcelt var kāda skolēna rakstīto, kurš par patriotu uzskata savu tēvu, jo viņš vienmēr jūt līdzīgu Latvijas izlasei hokeja spēlēs, kā arī cita skolēna domas, kurš ir rakstījis: *„Patrioti ir visi tie cilvēki, kuri strādā slikti atalgotu darbu, bet nevēlas braukt prom.”* Pārskatot skolēnu atbildes uz pirmo jautājumu, jaunā skolotāja secina, ka par patriotiem visvairāk skolēnu uzskata jaunlatviešus un dzejniekus, par

kuriem pirms neilga laika runāts literatūras stundās. Domājams, ka, lūdzot uz šo jautājumu skolēnus atbildēt pedagoģiskā izmēģinājuma sākumā, nebūtu skolēnu, kuri, uz jautājumu atbildot, minētu Andreju Eglīti un Vili Plūdoni.

14 no 26 skolēniem savai valstij piederīgi jūtas galvenokārt valsts svētkos, 6 skolēni atbildējuši, ka patriotisma jūtas jūt katru dienu, ne tikai kādos īpašos gadījumos. Divi no skolēniem uz šo jautājumu nav atbildējuši. Dažas no skolēnu atbildēm:

- ❖ *„Visvairāk piederīga savai dzimtenei jūtos tad, kad esmu ārpus Latvijas, jo tad māju trūkst visvairāk.”*
- ❖ *„Kā savas dzimtenes patriots es jūtos vienmēr. Īpaši brīžos, kad valsts pierāda savas spējas starptautiska mēroga pasākumos.”*
- ❖ *„Lasot dzeju, kur Latvijas daba ir aprakstīta tāda, kāda tā ir – skaista.”*
- ❖ *„Vienmēr jūtos piederīga savai dzimtenei, īpaši valsts svētkos un Dziesmu un deju svētkos, kā arī tad, kad noticis kas nelāgs, ko pārdzīvo visa valsts, jo tas rada kopības sajūtu un tad cilvēki netiek šķiroti, bet viens otru atbalsta.”*

Katram no skolēniem Latvijā ir kāda mīļa un tuva vieta, kura asociējas ar siltām un patīkamām atmiņām, visbiežāk skolēniem tā ir vieta, kurā pavadīta bērnība. Vairāki skolēni minējuši arī Rīgu. Dažas no skolēnu atbildēm:

- ❖ *„Jā, manas ģimenes vasarnīca Gaujas krastā, tur es pavadīju katru savas bērnības vasaru.”*
- ❖ *„Lai cik dīvaini tas nebūtu, visvairāk patīkamo atmiņu man saistās ar dzīvokļu mājas pagalmu, kurā dzīvoju un apkārtējo māju pagalmiem. Vēl man ļoti skaista pilsēta šķiet Ventspils, jo tur dzīvo mani vecvecāki, un reizēm vasarās braucu pie viņiem ciemos.”*
- ❖ *„Priedaine, jo tur esmu pavadījusi lielāko daļu savas bērnības, tur dzīvo daudzi mani bērnības draugi. Tagad vecvecāki tur vairs nedzīvo un turp es arī vairs nedodos, bet šī vieta vienmēr paliks manās atmiņās.”*

- ❖ *„Rīga. Es savu dzīvi nevarētu un negribētu iedomāties nekur citur. Protams, ir jauki doties dažādos izbraucienos, bet šeit man tuvs un mīls ir it viss. Mežaparks, Juglas ezers, skaistā Vecpilsēta un atjaunotā Daugavas promenāde..”*

Par vislatviskākajiem svētkiem 17 no 26 skolēniem uzskata Vasaras saulgriežus, lielākā daļa tos svin kopā ar ģimeni pie dabas, 6 skolēni min 18. novembri un 11. novembri, jo tad dodas lāpu gājienā un aizdedz svecītes krastmalā, 1 skolēns min Lieldienas, jo svin tās vislatviskāk, ievērojot tradīcijas, bet divi skolēni uz šo jautājumu nav atbildējuši.

Ar īpašu interesi diplomdarba autore vēlējās noskaidrot skolēnu atbildes uz pēdējo jautājumu - vai, pēc skolēnu domām, literatūras stundas var būt patriotisma jūtu veicinātājas. 24 no skolēniem atbildējuši apstiprinoši, viens no skolēniem par savu viedokli nav pārliecināts, bet viens no skolēniem uz šo jautājumu nav atbildējis. Dažas no skolēnu atbildēm:

- ❖ *„Noteikti var, jo vārdiem ir liels spēks. Pat tad, ja tos izlasa ne gluži labprātīgi (pieņemu, ka katrā klasē ir kāds, kurš latviešu literatūru nevērtē augstu). Lasot un analizējot latviešu autoru, kuri ir patrioti, dzīves redzējumu un mīlestību pret Latviju, mazliet no šīm emocijām pielīp arī lasītājam.”*
- ❖ *„Var, jo ir iespēja redzēt, kā citi cilvēki ir attiekušies pret savu valsti. Viņi literatūrā parāda to Latvijas skaistumu, ko ikdienā uzreiz saredzēt ir grūti.”*
- ❖ *„Tā tas varētu būt, jo mācoties par dažādiem literatūras raksturiem, dažkārt rodas vēlme tiem līdzināties.”*
- ❖ *„Viennozīmīgi! Literāru darbu iztīrījums un analīze literatūras stundās ir ļoti nepieciešama, līdzīgi kā tas tika darīts mācību stundās par A. Eglīša daiļradi.”*
- ❖ *„Domāju, ka literatūras stundas bieži vien ir patriotisma jūtu veicinātājas.”*
- ❖ *„Nezinu, ja tas nenāk jau no audzināšanas ģimenē, tad skolai un skolotājam to ir grūti mainīt.”*

Protams, astoņās mācību stundās ir grūti veicināt skolēnos patriotisma jūtas, tomēr diplomdarba autorei ir patīess prieks, ka lielākā daļa skolēnu sevi uzskata par savas dzimtās zemes patriotiem, apzinās dzimtās zemes vērtību un prot to novērtēt. Jaunā skolotāja ir gandarīta par to, ka skolēni ir guvuši sev vērtīgas atziņas, iepazīstot Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotisko dzeju.

Izvērtējot skolotāja un skolēnu sadarbību, var secināt, ka izstrādātais metodiskās sistēmas variants var veicināt skolēnos patriotisma jūtas, to lieliski pierāda skolēnu aktīvā iesaistīšanās mācību stundās, gūtās atziņas, rakstītie pārspriedumi un skolēnu atbildes uz jautājumiem anketā.

SECINĀJUMI

1. Literatūras mācību stundas skolā ir latviešu tautas garīgo, ētisko, estētisko un tikumisko vērtību aktualizētājas – jau jaunlatviešu darbības laikā pausta ideja, ka latviešu valodas un literatūras mācīšanā svarīgi aktualizēt tautisko pašapziņu, mācīt un audzināt skolēnus latviskā garā, cienīt savu valodu, kultūru un literatūru, bet 20. gadsimta 90. gados metodikā aktualizēta literatūras kā mākslas priekšmeta īpašā nozīme vispusīgi attīstītas personas pilnveidē, akcentēta literatūras estētiskā baudījuma un emocionāli vērtējošās attieksmes, līdzradīšanas, pašaktualizācijas nozīme.
2. Agrāk dzimtenes un tautas mīlestība skolā tika mācīta atsevišķos mācību priekšmetos – ne tikai Latvijas vēsturē, bet arī dzimtenes mācībā. Mūsdienās lielākajā daļā skolu šādu mācību priekšmetu vairs nav, tāpat kā nav vienotas patriotiskās audzināšanas. Tā tiek īstenota tikai gadījumā, ja skolotājs pats ir savas dzimtās zemes patriots un reizē arī tik drosmīgs un uzņēmīgs, lai patriotisma jūtas aktualizētu klases audzināšanas, vēstures, literatūras, iespējams, arī citu mācību priekšmetu stundās.
3. Literatūras stundās ir svarīgi aktualizēt tautisko pašapziņu, mācīt un audzināt skolēnus latviskā garā, cienīt savu valodu, kultūru un literatūru. Viens no literatūras skolotāja svarīgākajiem un atbildīgākajiem uzdevumiem ir modināt skolēnos gribu kļūt par krietniem un derīgiem tautas un sabiedrības locekļiem, mācīt bērnus cienīt un mīlēt savu tautu, kā arī likt pamatus ētiski latviskajam pasaules uzskatam.
4. Vilis Plūdons un Andrejs Eglītis ir 20. gadsimta spilgtākie un pamanāmākie savas dzimtās zemes patrioti – dzejnieku rakstītās dzejas specifika un spēcīgais zemteksts 20. gadsimtā deva iespēju izteikt daudzu cilvēku izjūtas konkrētajā vēsturiskajā laikā, kā arī mēģināja saglabāt latviešu tautas ētiskās un nacionālās vērtības.
5. Patriotisko audzināšanu iespējams veicināt ne tikai ar Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju. Arī Kārļa Skalbes personība un patriotiskā dzeja, Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju!”, Edvarta Virzas

„Straumēni” aicina novērtēt dzimtās zemes skaistumu un apzināties tās svētumu, savukārt Aleksandra Grīna „Dvēseļu putenis” un Aleksandra Čaka „Mūžības skartie” ļauj literatūras stundās uzzināt daudz vairāk par mūsu zemes vēsturi.

6. Iepazīstot latviešu literatūras virsotnes, skolēnus literatūras stundās jāaicina saskatīt Latvijas brīnišķā daba un jāaktualizē Latvijas vēsture, jo šīs vērtības ir cieši saistītas ar dzimtās zemes mīlestību un piederības jūtām un tās aicina iemīlēt dzimto zemi arvien dedzīgāk.
7. Jauniešu vecumposms ir viens no svarīgākajiem posmiem cilvēku dzīvē, kurā skolēniem veidojas ne tikai vērtību sistēma, bet arī individuāls pasaules skatījums.
8. Literatūras skolotājs, izvēloties konkrētajam vecumposmam atbilstošas mācību metodes un interesanti, kreatīvi organizējot mācību darbu stundā, var būt skolēnu ierosmes avots, palīgs skolēnu vērtību sistēmas veidošanā un nostiprināšanā.
9. Metodiskās sistēmas variants tika realizēts astoņās abiem dzejniekiem veltītās literatūrās stundās, aktualizējot viņu personību un patriotisko dzeju. Lai mērķtiecīgi sadarbotos ar skolēniem un sasniegtu izvirzītos mērķus, jaunā skolotāja izmantoja dažādas mācību metodes un metodiskos paņēmienus, dažādi organizēja mācību darbu stundās un izmantoja plašu pašas izstrādātu mācību materiālu klāstu.
10. Diplomdarba autorei ir patiess prieks par to, ka lielākā daļa skolēnu sevi uzskata par savas dzimtās zemes patriotiem, apzinās dzimtās zemes vērtību un prot to novērtēt. Jaunā skolotāja ir gandarīta par to, ka skolēni ir guvuši sev vērtīgas atziņas, iepazīstot Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotisko dzeju.
11. Pedagoģiskā izmēģinājuma norises laikā tika noskaidrots, ka izstrādātais metodiskās sistēmas variants var veicināt skolēnos patriotisma jūtas, tomēr tas nav uzskatāms par vienīgo pareizo, kā apgūt Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša personību un patriotisko dzeju 11. klasē.

AVOTU UN IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Andrups, J.** *Dzejnieka izaugšana*. Latvija Amerikā Nr. 85, 1962. 3. lpp.
2. **Ausekle, D.** *Daiļdarba interpretācija skolā*. Rīga: Garā pupa, 2003. 5. – 6. lpp.
3. **Ausekle, D., Bībers G., Birzniece M., Lūse D., Rudzītis J., Zimule, Ē.** *Literatūras mācīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne, 1991. 277 lpp.
4. **Auzers, R.** *Vairāk vērības latviešu jaunatnes patriotiskajai audzināšanai*. Brīvā Latvija: Apvienotā „Londonas Avīze” un „Latvija” Nr. 44, 1996. 14. lpp.
5. **Ādmīdiņš, R.** *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 135 lpp.
6. **Baumanis, A.** *Dzejnieku vēstules*, 1938. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 79. – 85. lpp.
7. **Berelis, G.** *Latviešu literatūras vēsture: no pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 43. – 44. lpp.
8. **Bērziņa, A.** „Teiciet man zemi plašajā pasaulē”, 1990. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 67. – 71. lpp.
9. **Birkmanis, G.** *Pasniegtas Aivara Shuča 2000. gada balvas par patriotisku veikumu Latvijas valsts labā*. Brīvā Latvija: Apvienotā „Londonas Avīze” un „Latvija” Nr. 2, 2001. 8. lpp.
10. **Cīrule, A.** *Andrejs Eglītis un viņa dzeja*. Universtas Nr. 33, 1974. 45. – 47. lpp.
11. **Egle, K.** *Daži vārdi par Plūdoni*, 1959. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 104. – 109. lpp.
12. **Egliena, A.** „Pasaules plašums kā dieva galds visus lai stiprinot klājas...” No: Eglītis, A. *Dievs, Tava zeme deg!* Rīga: Valters un Rapa, 2007. 3. – 6. lpp.

13. **Eglītis, A.** *Zelta vālodze*. Rīga: Gulbis, 1939. 191 lpp.
14. **Eglītis, A.** *Varavīksna*. Rīga: Gulbis, 1939. 165 lpp.
15. **Eglītis, A.** *Nīcība*. Rīga: Gulbis, 1942. 82 lpp.
16. **Eglītis, A.** *Uz vairoga*. Mērbeka: Jaunais Vārds, 1947. 126 lpp.
17. **Eglītis, A.** *Nesaule*. Stokholma: Daugava, 1953. 126 lpp.
18. **Eglītis, A.** *Lāsts*. Stokholma: Daugava, 1961. 103 lpp.
19. **Eglītis, A.** *Tauta manas mājas*. Rīga: Preses nams, 1993. 89 lpp.
20. **Eglītis, A.** *Sila priede*. Rīga: Valters un Rapa, 2001. 71 lpp.
21. **Eglītis, A.** *Dzeja*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 127 lpp.
22. **Eglītis, A.** *Dievs, Tava zeme deg!* Rīga: Valters un Rapa, 2007. 148 lpp.
23. **Eriksons, E. H.** *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 1998. 255 lpp.
24. **Gudjons, H.** *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 143. – 159. lpp.
25. **Jaunsudrabiņš, J.** *Piemini Latviju!* Nereta: Jāņa Jaunsudrabiņa muzejs „Riekstiņi”, 2004. 27 lpp.
26. *Karogs Viļa Plūdoņa ģimnāzijai Kuldīgā*. Kurzemes Vārds Nr. 144, 1940. 6. lpp.
27. **Klaustiņš, R.** *Latviešu rakstniecības vēsture skolām*. Rīga: K. J. Zihmaņa apgādībā, 1907. 319 – 324. lpp.
28. **Krekle, M.** *Mīlestības skartie*. Rīga: Lauku Avīze, 2010. 83. – 96. lpp.
29. **Krūze, A., Zigmunde, A.** *Izglītības un pedagoģiskās domas attīstība Latvijā*. Rīga: LZA, 2013. 110. lpp.
30. **Lagzdīņa, I.** *Karstākās lūgšanas ir piepildījušās*. Laiks Nr. 42, 2002. 11. lpp.

31. **Lepenies, W.** *Die Gegenwaertige politische Lage und die Zukunft unserer Bildungsanstalten oder ueber Intellektuellen – patriotismus.* Greifswald: Ernst – Moritz – Arndt – Universitaet, 1993. 34 s.
32. **Mauriņa, Z.** *Dižais zemgalietis Vilis Plūdons*, 1944. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle.* Rīga: Didam, 2007. 98. – 103. lpp.
33. *Patriotiskā audzināšana skolās.* Austrālijas Latvietis Nr. 2575, 2001. 3. lpp.
34. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
35. **Plūdons, V.** *Pirmie akordi.* Jelgava: Neimanis, 1895. 54 lpp.
36. **Plūdons, V.** *111 lirisku dziesmu.* Limbaži: P. Stumps, 1918. 126 lpp.
37. **Plūdons, V.** *Via dolorosa.* Valka: Kultūras balss, 1918. 110 lpp.
38. **Plūdons, V.** *No nakts līdz rītam.* Rīga: Zeltiņš un Golts, 1921. 160 lpp.
39. **Plūdons, V.** *Zeme un zvaigznes.* Rīga: A. Gulbis, 1928. 160 lpp.
40. **Plūdons, V.** *Tā zeme ir mūsu.* Rīga: Varavīksne, 1934. 71 lpp.
41. **Plūdons, V.** *Tālie krasti.* Rīga: A. Gulbis, 1934. 188 lpp.
42. **Plūdons, V.** *Pretim saulei.* Rīga: Zemnieka Domas, 1937. 233 lpp.
43. **Plūdons, V.** *Dzeja un proza.* Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956. 438 lpp.
44. **Plūdons, V.** *Gaišā personība.* Latvijas Jaunatne Nr. 132, 1937. 284. lpp.
45. *Pro patria. Par Tēvzemi.* Liepāja: Liepa, 2015. 4. lpp.
46. **Puškarevs, I.** *Attīstības psiholoģija.* Rīga: RaKa, 2001. 88 lpp.
47. **Ranka, I.** *Katalogs. Ceļš pie Andreja Eglīša.* Rīga, 2008. 76. lpp.
48. **Rolavs, J.** *Patriotisms.* Daugavas Vanagu Mēnešraksts Nr. 2, 2008. 15. – 16. lpp.

49. **Rudzītis, J.** *Literatūras mācības skolā*. Rīga: RaKA, 2000. 330 lpp.
50. **Saulājs, R.** *Vilis Plūdons – dzimtās Mēmeles dziesminieks*. Bauskas Dzīve Nr. 28, 1999. 8. lpp.
51. **Simsone, S.** *Viļa Plūdoņa memoriālā māja muzejs*, 2007. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 133. – 135. lpp.
52. **Skalbe, K.** *Dzejniekam Plūdonim aizejot*, 1940. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 95. – 97. lpp.
53. **Skalberga, A., Dalbiņa, I., Kacare, I., Neimane, A., Sprinģe, A., Stikute, E., Vilkaplatere, I.** *Rokasgrāmata latviešu valodas un literatūras skolotājam par formatīvo un summatīvo vērtēšanu*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2011. 168 lpp.
54. **Skalbergs, A.** *Mēs savas zemes brīvību un valsti sirdī nesam*. Treji Vārti Nr. 193, 2000. 5. – 6. lpp.
55. **Skalbergs, A.** *Andrejs Eglītis*. Daugavas Vanagu Mēnešraksts Nr. 2, 2006. 2. – 3. lpp.
56. **Skangaļūns, T.** *Atmiņas par Plūdoni*, 1968. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 72. – 75. lpp.
57. **Soutphommasane, T.** *The virtuous citizen: patriotism in a multicultural society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 255 p.
58. **Stikute, E.** *Latviešu literatūras didaktika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 281 lpp.
59. **Students, J. A.** *Vispārīgā paidagoģija*. Rīga: RaKa, 1998. 141. lpp.
60. **Sudrabkalns, J.** *Tēvzemes balvas laureāts Latvijas dabas, sētas un vēstures dzejnieks*, 1938. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 76. – 78. lpp.
61. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 138. – 148. lpp.

62. **Šmite, L.** *Ūdeņu dziesminiekam – 135*. Izglītība un Kultūra Nr. 10, 2009. 14. lpp.
63. **Upītis, E.** *Jaunās grāmatas dzejnieks Vilis Plūdons*, 1940. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 86. – 88. lpp.
64. **Vanadziņš, I.** *Novembrī, kad Latvijas vārds spožāk kā citkārt iemirdzas mūsu sirdīs*. Austrālijas Latvietis Nr. 160, 1952. 6. lpp.
65. **Vārdaune, Dz.** *Andrejs Eglītis*. No: *Latviešu rakstnieku portreti*. Rīga: Zinātne, 1995. 6. – 26. lpp.
66. **Vārdaune, Dz.** *Andrejs Eglītis*. No: Eglītis, A. *Dievs, Tava zeme deg!* Rīga: Valters un Rapa, 2007. 115. – 125. lpp.
67. **Vētra, M.** *Karaļa viesi*. Rīga: Liesma, 1992. 270 lpp.
68. **Zanders, O.** *Tev mūžam dzīvot, Latvija!* Brīvā Latvija Nr. 9, 2004. 6. lpp.
69. **Zeiferts, T.** *Plūdons: dzīves un dzejas aina Teodora apskatīta*. Rīga: Valters un Rapa, 1922. 48 lpp.
70. **Zeltiņš, T.** *Balādes lielmeistars skolas katedrā*, 1944. No: Ādmīdiņš, R. *Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle*. Rīga: Didam, 2007. 89. – 94. lpp.
71. **Zirnītis, E.** *Andrejs Eglītis*. Daugavas Vanagu Mēnešraksts Nr. 2, 1973. 41. – 42. lpp.
72. **Zirnītis, E.** *Andrejs Eglītis*. Daugavas Vanagu Mēnešraksts Nr. 3, 1973. 38. – 42. lpp.
73. **Zirnītis, E.** *Andrejs Eglītis*. Daugavas Vanagu Mēnešraksts Nr. 5, 1973. 3. – 5. lpp.
74. *Dziesma ar Viļa Plūdoņa vārdiem „Daugaviņ”*. Piekļuve: <http://m.youtube.com/watch?v=xnHIy8YNc88> [skatīts 12.02.2015]
75. *Dziesma ar Ojāra Vācieša vārdiem „Tu esi Latvija”*. Piekļuve: <http://m.youtube.com/watch?v=rFjhZtb2ycg> [skatīts 12.02.2015]

76. *Lienes Greifānes dziesma „Latvija”*. Piekļuve:
<http://m.youtube.com/watch?v=-lFnaWE7LRs> [skatīts 12.02.2015]
77. *Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts*. Piekļuve:
<http://likumi.lv/doc.php?id=257229> [skatīts 12.01.2015]
78. *Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs*.
Piekļuve:
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/vidskolai/literatura_1variants_200508.pdf
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/vidskolai/literatura_2variants_200508.pdf [skatīts 12.01.2015]

Literatūras mācību stundas konspekts (1. stunda)

Mācību stundas temats: Vilis Plūdons – dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieks.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja sāk stundu, sasveicinās ar skolēniem un informē, ka šajā mācību stundā tiks runāts par vienu no patriotiskākajiem latviešu dzejniekiem – Vili Plūdoni. (1 minūte)

„Labdien! Šajā mācību stundā runāsim par vienu no patriotiskākajiem latviešu dzejniekiem – Vili Plūdoni, vispirms mēģināsim atcerēties, ko par viņu jau zinām un esam dzirdējuši iepriekš, bet pēc tam – papildināsim šīs zināšanas un uzzināsim daudz jauna.”

Skolotāja lūdz skolēnus uz izdalītajām lapiņām *brīvā raksta* formā uzrakstīt pirmās domas, asociācijas, kuras rodas, dzirdot vārdu *patriotisms*, kamēr skolēni raksta, skolotāja fonā ir ieslēgusi Lienas Greifānes dziesmu „Latvija”, lai radītu klasē patriotisku noskaņu. (3 minūtes)

„Lūdzu, uzrakstiet uz lapiņām, kuras ir uzliktas uz Jūsu galda, savas pirmās domas, asociācijas, kuras Jums rodas, dzirdot vārdu „patriotisms”, rakstīt drīkstat apmēram trīs minūtes, kamēr fonā skanēs Lienas Greifānes dziesma.”

Skolēni uz piezīmju lapiņām raksta pirmās domas, asociācijas, kuras viņiem rodas, dzirdot šo vārdu (piemēram, *patriotisms ir mīlestība pret savu dzimto zemi, darbošanās savas tēvzemes un tautas labā; es sevi uzskatu par savas valsts patriotu, jo cienu savu valsti, tautu, kopju tās tradīcijas*).

Kad skolēni savas domas, asociācijas ir uzrakstījuši, skolotāja lūdz skolēnus pārī tās pārrunāt, bet pēc tam dažiem no skolēniem, kuri paši to vēlas, lūdz nolasīt uzrakstīto, pēc tam skolotāja aicina nodot piezīmju lapiņas. (2 minūtes)

„Lūdzu, pārrunājiet pārī ar solabiedru to, ko esat uzrakstījuši katrs uz savas lapiņas.”

„Kurš vēlas dalīties savās domās arī ar pārējiem klasesbiedriem un nolasīt uz lapiņas uzrakstīto? Lūdzu!”

„Lūdzu, padodiet uz priekš piezīmju lapiņas, ceru, ka ikvienam no Jums radās asociācijas ar šo vārdu, bet,

lai noskaidrotu, ko šis vārds nozīmē, aplūkosim, kā tas tiek skaidrots skaidrojošajā vārdnīcā.”

Skolotāja ar projektora un skaidrojošās vārdnīcas palīdzību informē skolēnus par to, kā tajā tiek skaidrots vārds *patriotisms*. (1 minūte)

„Lūk, skaidrojošajā vārdnīcā ir teikts, ka patriotisms ir savas dzimtenes, tautas mīlestība, uzticība savai dzimtenei, tautai, gatavība pašizliedzīgi darboties to labā.”

Skolēni lasa skaidrojošajā vārdnīcā uzrakstīto, iespējams, kāds no skolēniem pieraksta, kā tajā tiek skaidrots vārds *patriotisms*.

Skolotāja uz tāfeles uzraksta Viļa Plūdoņa vārdu un uzvārdu, arī dzejnieka dzīves datus un aicina skolēnus veidot *ideju tīklu* par Vili Plūdoni (2. *pielikums*) – nosaukt dažādus faktus, kurus iepriekš ir dzirdējuši, arī asociācijas, ar kurām šis dzejnieks viņiem saistās. Skolotāja skolēnu teikto īsi pieraksta *ideju tīklā* un aicina skolēnus to izveidot arī savos pierakstos. Nepieciešamības gadījumā skolēniem tiek uzdoti uzvedinoši jautājumi (piemēram, *ko Vilis Plūdons ir rakstījis; kuru no viņa darbiem apgūvāt pamatskolas klasēs; kurš ir populārākais Viļa Plūdoņa dzejolis bērniem, pēc kura ir uzņemta arī animācijas filma; kā sauc dziesmas, kuru vārdu autors ir Vilis Plūdons; kura ir dzejnieka dzimtā puse; vai kāds no Jums kādreiz ir lasījis Plūdoņa dzeju*), tomēr gadījumā, ja skolēni nav aktīvi ideju izteikšanā, skolotāja necenšas pēc iespējas vairāk informācijas *ideju tīklā* sistematizēt, bet turpina mācību stundu, piedāvājot nākamo uzdevumu. (3 minūtes)

„Vilis Plūdons dzimis 19. gadsimtā, bet literatūrā visaktīvāk darbojies 20. gadsimta sākumā, ko apliecina arī viņa dzīves dati. Nosauciet, lūdzu, faktus, kurus iepriekš esat dzirdējuši, lasījuši par šo dzejnieku! Kādas asociācijas Jums rodas, dzirdot Viļa Plūdoņa vārdu pieminam? Šo ideju tīklu, lūdzu, izveidojiet arī savos pierakstos.”

Skolēnu aktivitāte un zināšanu līmenis ir grūti paredzams, tomēr, iespējams, skolēni varētu zināt, ka Vilis Plūdons ir rakstījis ne tikai dzeju, bet arī poēmas un balādes, stāstus un atmiņu tēlojumus, iespējams, skolēni no savas bērnības atceras dzejoli „Zaķīšu pirtiņa”, pēc kura motīviem ir uzņemta arī animācijas filma, pamatskolā lasījuši poēmu „Uz saulaino tāli” vai balādi „Salgales Mada loms”, zina, ka netālu no Bauskas ir dzejnieka memoriālais muzejs. Skolēni varētu zināt dziesmu „Daugaviņ’”, kuras vārdu autors ir Vilis Plūdons, bet mūzikas – Mārtiņš Brauns. Iespējams, skolēni ir lasījuši Viļa Plūdoņa dzeju, tādēļ zina, ka Plūdons daudz rakstījis par dabas skaistumu, apcerējis vēsturi, bet visvairāk par visu godinājis savu

dzimto pusi – Zemgali un savu tēvzemi – Latviju.

Skolotāja rada skolēniem priekšstatu par to, kā Vilis Plūdons ir izskatījies, parādot vienu no viņa portretiem (3. pielikums) un izdala skolēniem izdales materiālu, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par dzejnieku (4. pielikums), kopā ar skolēniem to izlasa un pārrunā. Nepieciešamības gadījumā atbild uz skolēnu jautājumiem par tekstu, paskaidro, ja uzrakstītais kādam no skolēniem nav saprotams. (20 minūtes)

„Jūs varat aplūkot, kā ievērojamais dzejnieks ir izskatījies vienā no portretiem, katram no Jums izdalīšu izdales materiālu, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par Vili Plūdoni, kopā to izlasīsim un pārrunāsim, lai šīs mācību stundas beigās Jūsu zināšanas par dzejnieku būtu daudz pilnīgākas.”

„Lūdzu, izlasi pirmo rindkopu, kurā ir stāstīts par Viļa Plūdoņa bērnību. Paldies! Kas, Tavuprāt, ir pats svarīgākais no pirmajā rindkopā rakstītā? Vai ir kas tāds, kas Tevi pārsteidza? Kāda bija Viļa Plūdoņa bērnība? Kuri bija galvenie ierosmes avoti, kas aicināja Vili Plūdoni pievērsties dzejai? Kurš kļūst par Plūdoņa mīļāko dzejnieku? Vai kāds zina, kāds ir Ausekļa īstais vārds un uzvārds?”

Kāds no skolēniem tekstu lasa skaļi, pārējie klausās un seko līdz tekstam izdales materiālā, cenšas rast atbildes uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem, pēc skolotājas aicinājuma atbild. Skolēnu atbildes ir balstītas uz izdales materiālā rakstīto un ļauj skolotājai saprast, vai skolēni ir izpratuši tekstu un spēj tajā saskatīt svarīgāko, daži no jautājumiem aicina skolēnus paust arī savu viedokli, zināšanas. Iespējams, skolēni varētu atbildēt, ka viņus pārsteidza tas, cik ļoti nabadzīga bija dzejnieka bērnība materiālajā ziņā, bet tajā pat laikā emocionāli tā bija ļoti bagāta un piepildīta ar ģimenes mīlestību, arī siltumu. Tā kā pavisam nesen skolēni ir mācījušies par tautisko romantismu, tad paredzams, ka skolēni zinās dzejnieka Ausekļa īsto vārdu un uzvārdu – Miķelis Krogzemis.

„Lūdzu, izlasi nākamās divas rindkopas. Paldies! Kurā profesijā Plūdons darbojās lielu daļu savas dzīves? Kāds ir Plūdoņa devums latviešu literatūrā? Vai esat lasījuši kādu Plūdoņa poēmu, balādi, dzejas krājumu? Ko Jūs par to varat pastāstīt?”

Arī uz šiem jautājumiem skolēni atbild atsaucoties uz izdales materiālā izlasīto, ļoti iespējams, kāds no skolēniem vēlēsies dalīties domās par kādu izlasītu poēmu vai balādi, par galveno sižeta līniju un svarīgāko autora vēstījumu lasītājam.

„Lūdzu, izlasi pēdējo rindkopu darba lapā. Ko no tās mēs varam uzzināt par Vili Plūdoni?”

Prognozējams, ka skolēni būs uztvēruši Viļa Plūdoņa patriotisko dzīves skatījumu, ko apliecina ne tikai paša dzejnieka vārdi kādā no rakstītajām vēstulēm, bet arī dzejnieka Jāņa Sudrabkalna sacītais, kas atzinīgi vērtē Viļa Plūdoņa darbību. Iespējams, skolēni akcentēs dzejnieka zīmīgumu arī mūsdienās, balstot savu vērtējumu uz iegūtajiem apbalvojumiem un muzeja aktīvu darbību viņa dzimtajās „Lejenieku” mājās.

Skolotāja, izmantojot pašas sagatavotu *powerpoint* prezentāciju (5. pielikums), rada skolēniem priekšstatu par Viļa Plūdoņa dzimtajām „Lejenieku” mājām, kurās kopš 1982. gada iekārtots dzejnieka memoriālais muzejs. (5 minūtes)

„Tā kā pagājušajā vasarā devos uz Viļa Plūdoņa memoriālo muzeju, kurš kopš 1982. gada iekārtots viņa dzimtajās „Lejenieku” mājās Bauskas rajona Ceraukstes pagastā, vēlos dalīties tur gūtajos iespaidos arī ar Jums. Tieši tādēļ aicinu Jūs aplūkot fotogrāfijas, kurās attēlotas „Lejenieku” mājās un to apkārtnē.”

„Pirms apmeklētāji sper soli mājām tuvāk, tos sagaida plāksne, kuru rotā dzejnieka dzejas rindas:

*„Iz katra pudura, iz katras gravas veras
Še pretim sirsnīgi man baltā bērniņa.
Še manas būtības visdziļās saknes tveras.
Še mana iesākās reiz mūža izteka.”*

Lūdzu, izlasi tās! Par ko tās liecina?”

Pēc skolotājas aicinājuma kāds no skolēniem izlasa dzejas rindas un atbild uz skolotājas uzdoto jautājumu, iespējams, kāds cits skolēns izsaka arī savu viedokli, papildinot klasesbiedra teikto. Paredzams, ka skolēni, dzejas rindas izlasot, būs guvuši priekšstatu par to, cik ļoti tuva un mīļa Plūdonim ir dzimto māju apkārtnē. Tā dzejniekam saistās ar patīkamām un siltām bērniņas atmiņām, tā ir vieta, kurā Plūdons vienmēr ir vēlējis atgriezties, ne velti vasaras ar ģimeni vienmēr pavadījis tieši šeit, arī mūža mierā dzejnieks dus pavisam netālu no dzimtajām mājām.

„Lūk, redzama arī dzejolī minētā Zaķīšu pirtiņa, dzejnieka darba piederumi, cepure un pat rotaļlietas, ar kurām bērni spēlējās Viļa Plūdoņa bērniņā – koka mašīna un leļļu rati, visbeidzot arī dzejnieka atdusas un piemiņas vieta netālu no dzimtajām mājām.”

Skolotāja aicina skolēnus izveidot *domu karti* par Vili Plūdoni (6. *pielikums*), sistematizējot tajā vismaz desmit pēc skolēnu ieskatiem svarīgākos faktus, par kuriem šajā mācību stundā ir runāts. (4 minūtes)

„Lūdzu, izveidojiet domu karti, tajā ir jāiekļauj vismaz desmit fakti par Vili Plūdoni, drīkstat izvēlēties, Jūsuprāt, interesantākos no tiem, kurus šajā stundā pārrunājām.”

Skolotāja atgādina, ka mājās skolēniem šī *domu karte* ir jāpildveido, pateicas skolēniem par darbu stundā un to beidz. (1 minūte)

„Mājās domu karti, lūdzu, papildiniet un pildveidojiet, drīkstat izmantot arī citus informācijas avotus – iespējams, kādā no interneta vietnēm varat atrast interesantus materiālus par Vili Plūdoni, uz galda esmu uzlikusi arī divas grāmatas – Reiņa Ādmīdiņa pētījumu par Vili Plūdoni „Lejeniekos kūst sniegs, zeļ Lejeniekos zāle” un Maijas Krekles „Mīlestības skartie”. Ja kādam ir interese, starpbrīdī, lūdzu, pienāciet pie manis, varu iedot kādu no grāmatām līdz uz mājām, lai Jūs varētu gūt vēl plašāku ieskatu dzejnieka personībā. Neaizmirstiet uz aiznākamo stundu izveidoto domu karti paņemt līdzī, bet nākamajā stundā runāsim par Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīviem. Paldies par darbu mācību stundā!”

Skolēni atzīmē, ka mājās *domu karte* ir jāpapildina un jāpildveido, sakārto savas darba vietas un dodas starpbrīdī.

Literatūras mācību stundas konspekts (2. stunda)

Mācību stundas temats: Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja sāk stundu, aicinot skolēnus sadalīties grupās tā, lai katrā no tām būtu trīs skolēni (ja skolēnu skaits klasē neļauj sadalīties tā, lai katrā grupā būtu trīs skolēni, kādā no tām drīkst būt četri skolēni). Šajā reizē grupas tiek veidotas šādi: skolotāja ir sagatavojusi lapiņas ar Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, katrs skolēns izvelk vienu lapiņu, izlasa patriotiskās dzejas fragmenu un dodas meklēt vēl divus klasesbiedrus, kuru lapiņās ir tas pats patriotiskās dzejas fragments. Pēc tam skolotāja izdala katrai skolēnu grupai Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentu kopu (7. *pielikums*). (4 minūtes)

„Šajā mācību stundā aktualizēsīm Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvus, tādēļ lūgšu, lai katrs no jums

izvelk vienu lapiņu, uz tās ir uzrakstīts kāds no Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem. Jums tas ir jāizlasa un pēc tam jāatrod vēl divi klasesbiedri, kuru lapiņās ir uzrakstīts tas pats dzejoļa fragments. Kad būsiet to izdarījuši, lūdzu, apsēdieties, izdalīšu katrai grupai izdales materiālu, kurā apkopoti Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmenti.”

Skolotāja atsauc skolēnu atmiņā, ko nozīmē vārds *motīvs*. (1 minūte)

„Pirms sākam darbu grupās, noteikti ir jāzina, ko nozīmē vārds motīvs. Lūdzu, izlasi, kā tas tiek skaidrots izdales materiālā!”

Kāds no skolēniem izlasa, ka motīvs ir dzejolī attēlotā dzīves norise, parādība, cilvēku jūtas, īpašības, motīvs atklāj dzejolī paustā pārdzīvojuma saturu.

Skolotāja pārlicinās, vai skolēni ir sapratuši, ko nozīmē vārds *motīvs*, lūdz kādu no skolēniem izlasīt pirmo Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvu (latviešu pamudināšana un iedrošināšana) un dzejoļu fragmentus, kuros tas ir jo spilgti atklāts. (2 minūtes)

„Pirmais Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvs ir jau uzrakstīts, lūdzu, izlasi dzejoļu fragmentus, kuri uzrakstīti zem šī motīva! Vai Jūs piekrītat, ka šajos dzejoļu fragmentos Vilis Plūdons pamudina un iedrošina latviešus? Ko Vilis Plūdons šajās dzejas rindās lasītājam vēlas pavēstīt?”

Kāds no skolēniem izlasa dzejoļu fragmentus, pārējie skolēni seko tekstam līdz izdales materiālā. Skolēni apstiprina uzrakstītā motīva patiesumu, ļoti iespējams, ir uztvēruši Viļa Plūdoņa aicinājumu, kurš adresēts katram no mums un visai latviešu tautai kopā – rīkoties, nevis stāvēt malā, būt pārlicinātiem par sevi, par savu tautu un tās vietu pasaulē.

Skolotāja aicina kādu no skolēniem izlasīt nākamos dzejoļu fragmentus un lūdz skolēnus izteikt savu viedokli par to, kāds ir to motīvs. (2 minūtes)

„Lūdzu, izlasi nākamos dzejoļu fragmentus, paldies! Kāds motīvs atbilst šīm dzejas rindām, kādas jūtas pauž dzeja?”

Kāds no skolēniem izlasa nākamos dzejoļu fragmentus, paredzams, ka skolēni uztvers to, ka dzejnieks Latviju salīdzina ar ko ļoti svētu, savā dzejā pierāda savu mīlestību šai zemei, tādēļ skolēni varētu secināt, ka šo dzejoļu fragmentu motīvs ir mīlestība pret savu dzimto zemi – Latviju.

Skolotāja aicina skolēnus turpināt darbu grupās, izlasīt dzejoļu fragmentus un uzrakstīt virs tiem to motīvus.
(10 minūtes)

„Turpiniet šo darbu, lūdzu, grupās! Kopā izlasiet dzejoļu fragmentus un pēc tam padomājiet, kādi varētu būt to motīvi, uzrakstiet tos, pēc tam kopā pārrunāsim un salīdzināsim uzrakstīto. Lai veicas uzdevuma izpildē!”

Kad skolēni grupās darbu ir beiguši, skolotāja aicina kādu no skolēnu grupām izlasīt nākamo dzejoļa fragmentu, lūdz nosaukt uzrakstīto dzejas motīvu. Ja nosauktais motīvs nav precīzs, skolotāja aicina pārējās grupas iesaistīties un izteikt savu viedokli, lai to precizētu. Ja nosauktais motīvs ir precīzs, skolotāja jautā, vai arī skolēni citās grupās ir uzrakstījuši to pašu motīvu. Klasē skolotāja kopā ar skolēniem šādi pārrunā nākamās astoņas Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvus. (10 minūtes)

„Lūdzu, izlasi nākamo dzejoļa fragmentu, kāds ir šī dzejoļa fragmenta motīvs? Pārējās grupas domā līdzīgi, varbūt kāda cita grupa uzskata citādāk?”

Skolēni lasa dzejoļu fragmentus, nosauc uzrakstītos motīvus, salīdzina uzrakstīto, nepieciešamības gadījumā labo, precizē. Paredzams, ka bez jau nosauktajiem motīviem (latviešu pamudināšana un iedrošināšana, mīlestība pret dzimto zemi) skolēni nākamajos dzejoļu fragmentos būs saskatījuši šādus motīvus:

- mīlestība pret dzimtajām mājām, tās apkārtni;
- Latvijas dabas daiļums;
- Latvijas vēsture;
- optimisms, cerība, ticība, ka reiz būs labāka dzīve;
- ilgas pēc mājām un dzimtenes;
- skumjas par skarbo patiesību;
- pastāvēšana par savu tēvzemi;
- dzimtās zemes atmoda.

Kad Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi klasē ir pārrunāti, skolotāja akcentē, ka Viļa Plūdoņa rakstītā dzeja ir arī komponēta, tādēļ aicina skolēnus noklausīties Ievas Pauliņas izpildīto dziesmu „Daugaviņ’”. Mūziku tai ir sarakstījis komponists Mārtiņš Brauns, bet par pamatu dziesmai ņemts Viļa Plūdoņa dzejolis „Kad es stāvu tavos krastos” (8. pielikums). (5 minūtes)

„Viļa Plūdoņa rakstītā dzeja ir arī komponēta, viena no skaistākajām dziesmām ir dziesma ar nosaukumu „Daugaviņ’’, kurai komponists Mārtiņš Brauns sakomponējis mūziku, par pamatu ņemot Viļa Plūdoņa sarakstīto dzejoli „Kad es stāvu tavos krastos”. Noklausīsimies šo dziesmu, ieklausieties, lūdzu, dziesmas vārdos un mēģiniet atbildēt uz jautājumu, ko Daugavai – mūsu tautas likteņupei, dzejnieks lūdz.”

Skolēni noklausās dziesmu, kāds no skolēniem atbild uz skolotājas uzdoto jautājumu. Paredzams, ka skolēni būs saklausījuši dziesmas vārdos ietverto – dzejnieks lūdz, lai beidzot Daugaviņa līgo un nes latvju tautai laimi.

Skolotāja jautā skolēniem, kura ir otra upe, kuru dzejnieks vairākkārt pieminējis savā dzejā, paredzams, ka skolēni zinās pareizo atbildi – tā ir Mēmele, kura plūst gar Viļa Plūdoņa dzimtajām „Lejenieku” mājām.

Skolotāja aicina skolēnus turpināt darbu grupās un izveidot *dubulto dienasgrāmatu* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju (9. pielikums), kur kreisajā pusē skolēniem jāizraksta dzejas rindas no Viļa Plūdoņa patriotisko dzejoļu fragmentiem, bet labajā pusē – savas asociācijas, pārdomas, sasaisti ar līdzšinējo dzīves pieredzi. (5 minūtes)

„Turpinot darboties grupās, lūdzu, izveidojiet *dubulto dienasgrāmatu*, kur kreisajā pusē Jums ir jāizraksta dzejas rindas no Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentiem, bet labajā pusē – savas asociācijas, pārdomas un sasaiste ar līdzšinējo dzīves pieredzi.”

Skolēni turpina darboties grupās, vēlreiz pārskata Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvus, dzejoļu fragmentus, izvēlas, kuras dzejas rindas izrakstīt un interpretēt. Piemēram, ja kāda skolēnu grupa *dubultās dienasgrāmatas* kreisajā pusē izvēlētos izrakstīt dzejas rindas:

*„Sper kāju drošāk, latvieti!
Un augstāk, lepnāk galvu nesi!
Lai skauģi redz un naidnieki,
Ka savā zemē kungs tu esi.”*

tad *dubultās dienasgrāmatas* labajā pusē varētu rakstīt, ka dzejnieks aicina ikvienam latvietim kļūt drošākam, pārliecinātākam par sevi un savu tautu, mudina apzināties savu vietu dzimtenē, aicina būt saimniekam savā zemē, kurš tiesīgs droši soļot pa savu tēvzemi, nebaidoties svešu varu spēka, jo tic, ka tad,

<p>kad ikviens latvietis sevī glabās šo domu un soļos kā kungs pa savu dzimto zemi, mēs vairs nebūsim maza tauta, kuru tiecas apspiest un ietekmēt svešinieki.</p>
<p>Skolotāja aicina skolēnus līdz nākamajai mācību stundai pabeigt uzdevumu <i>dubultajā dienasgrāmatā</i> un uz nākamo stundu paņemt tās līdzi. Skolotāja informē skolēnus, ka nākamajā stundā būs pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, atvadās no skolēniem un beidz mācību stundu, novēlot jauku atlikušo dienas daļu. (1 minūte)</p> <p>„Līdz nākamajai stundai, lūdzu, grupās pabeidziet darbu <i>dubultajās dienasgrāmatās</i>, neaizmirstiet uz nākamo literatūras stundu paņemt tās līdzi. Mājās atkārtojiet visu, ko šajās stundās pārrunājām, jo nākamajā stundā būs pārbaudes darbs par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem, lai Jums jauka atlikusī dienas daļa, uz redzēšanos!”</p> <p>Skolēni atvadās no skolotājas un dodas tālāk savās ikdienas gaitās.</p>

Literatūras mācību stundas konspekts (3. stunda)

Mācību stundas temats: pārbaudes darbs – Viļa Plūdoņa personība un patriotiskā dzeja.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība
<p>Skolotāja sasveicinās ar skolēniem, informē par mācību stundas norisi un lūdz skolēnus nodot izveidotās <i>domu kartes</i> par Vili Plūdoni un <i>dubultās dienasgrāmatas</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju. (3 minūtes)</p> <p>„Labdien! Šīs stundas sākumā pārrunāsim iepriekš mācību stundās uzzināto par Vili Plūdoni, tad būs pārbaudes darbs, bet vispirms lūgšu Jūs nodot mājās pilnveidoto <i>domu karti</i> par Vili Plūdoni un <i>dubulto dienasgrāmatu</i> par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju, kuru grupās sākt rakstīt pagājušajā mācību stundā.”</p> <p>Skolotāja pārrunā ar skolēniem iepriekš mācību stundās uzzināto par Vili Plūdoni. (5 minūtes)</p> <p>„Par ko mēs runājām pagājušajās stundās?”</p>

Kāds no skolēniem atbild, ka pagājušajās stundās tika runāts par Vili Plūdoni – gan par viņa dzīvi, gan daiļradi, galvenokārt – patriotisko dzeju.

„Ko Jūs atceraties par Vili Plūdoni no pagājušajā mācību stundā pārrunātā? Kurš var klasesbiedra stāstīto papildināt?”

Skolēni ceļ roku, pēc skolotājas aicinājuma dalās ar to, ko atcerās par Vili Plūdoni no pagājušajā mācību stundā pārrunātā, minot gan biogrāfiskus datus, gan zīmīgāko devumu latviešu literatūrā. Paredzams, ka skolēni atminēsies Plūdoņa dzimtās „Lejenieku” mājas Bauskas novadā, atcerēsies, ka Plūdons bijis kaismīgs savas dzimtās zemes patriots, latviešu valodas un literatūras skolotājs ar vairāku gadu desmitu darba stāžu, vairāku bērnu tēvs, kura mīļākais dzejnieks bijis Miķelis Krogzemis jeb Auseklis, vairāku dzejoļu bērniem autors, no kuriem zināmākais ir „Zaķīšu pirtiņa”, pēc kura motīviem uzņemta arī animācijas filma, patriotisko dzejoļu autors, kā arī viens no spilgtākajiem latviešu balādes meistariem.

Skolotāja skolēniem izdala pārbaudes darbu par Viļa Plūdoņa personību un patriotiskās dzejas motīviem (10. pielikums), pārrunā, kas katrā no uzdevumiem ir jādara un aicina skolēnus sākt darbu. (27 minūtes)

„Katram no Jums izdalīšu pārbaudes darba lapu. Lūdzu, uzrakstiet uz tās savu vārdu un uzvārdu. Darbs ir jāveic patstāvīgi un nav atļauts izmantot palīgmateriālus, lai veiktu uzdevumus darba lapā, Jums ir dotas mazliet vairāk nekā 25 minūtes. Pirmajā daļā Jums ir jāatbild uz desmit testa jautājumiem, izvēloties pareizo atbildi un to pasvītrotot. Otrajā daļā Jums ir jāatbild uz uzdotajiem jautājumiem, savu viedokli pamatojot, bet trešajā – jādarbojas radoši un ir jāizveido Viļa Plūdoņa radošā vizītkarte. Vai ir kādi jautājumi? Lai veicas!”

Skolotāja lūdz skolēnus gatavoties darbu beigt un veikt pašnovērtēšanu, atbildot uz trim jautājumiem par to, kā viņi vērtē savu darbu Vilim Plūdonim veltītajās literatūras stundās un savas iegūtās zināšanas. Pēc tam skolotāja ievāc pārbaudes darba lapas, pateicas skolēniem par darbu un stundu beidz, atvadoties. (5 minūtes)

„Pārskatiet vēlreiz uzrakstīto un gatavojaties pārbaudes darbu nodot, bet pirms tam, lūdzu, veiciet pašnovērtēšanu, atbildot uz trim uzdotajiem jautājumiem pārbaudes darba lapās. Kad tas izdarīts, lūdzu, darbus nododiet. Paldies par darbu stundā, lai Jums jauka atlikusī diena.”

Skolēni pārskata pārbaudes darba lapās uzrakstīto, pēc skolotājas aicinājuma veic pašnovērtēšanu par darbu Vilim Plūdonim veltītajās literatūras stundās un iegūtajām zināšanām. Skolēni nodod pārbaudes darba lapas un atvadās no skolotājas.

Literatūras mācību stundas konspekts (4. stunda)

Mācību stundas temats: ieskats Andreja Eglīša personībā.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja sāk stundu, sasveicinās, atsauc skolēnu atmiņā, par ko tika runāts iepriekšējās literatūras stundās un informē skolēnus, ka šajā mācību stundās tiks runāts par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti. (2 minūtes)

„Labdien! Pagājušajā nedēļā runājām par Vili Plūdoni, iepazīnām ne tikai viņa personību, bet arī patriotisko dzeju un aktualizējām jēdzienu „patriotisms”, bet šajā mācību stundā sāksim runāt par vienu no patriotiskākajiem latviešu trimdas dzejniekiem – Andreju Eglīti. Ko nozīmē jēdziens „trimda”?”

Domājams, ka skolēni zinās, ka *trimda* ir aizbraukšana no valsts piespiedu kārtā un ka 19. gadsimtā daudz latviešu devās trimdā uz dažādām valstīm, piemēram, Vāciju un Zviedriju.

Skolotāja skolēniem izdala izdales materiālu (11. pielikums), kurā apkopota svarīgākā informācija par Andreju Eglīti un dzejnieka radošo CV (12. pielikums), informē skolēnus, ka, klausoties skolotājas stāstījumā, izlasot izdales materiālā minēto, vērojot *powerpoint* prezentāciju un skatoties video fragmentu vietnē *youtube.com*, skolēniem jāizveido pēc iespējas pilnīgāks dzejnieka radošais CV. (3 minūtes)

„Katram no Jums izdalīšu izdales materiālu – tajā ir apkopota svarīgākā informācija par Andreju Eglīti un dzejnieka radošais CV. Jums, klausoties tajā, ko stāstīšu, skatoties powerpoint prezentāciju un video fragmentu, pēc tam vēlreiz pārlasot informāciju izdales materiālā, ir jāizveido pēc iespējas pilnīgāks dzejnieka radošais CV.”

Skolotāja, izmantojot *powerpoint* prezentāciju par Andreju Eglīti (13. pielikums), sniedz ieskatu dzejnieka personībā. (9 minūtes)

„Andrejs Eglītis dzimis 1912. gada 21. oktobrī Ļaudonas pagasta Siliešos. Tas ir gleznains Vidzemes novads, kura dabas daiļums ir spēcīgs ierosmes avots nākamā dzejnieka personības veidošanā. A. Eglītis ir kalpu – gājēju bērns. Par tēvu, kas Pirmā pasaules kara laikā no smaga ievainojuma miris un apglabāts Krievijā, palikušas vien atmiņu drumsļas. Augdams bez tēva, mazais zēns ļoti pieķēries vectēvam, tomēr vismīļākais cilvēks viņam vienmēr bijusi māte Emīlija, kura pēc vīra nāves izaudzinājusi divus dēlus – Jāni

un Andreju. Māte, būdama dziļi reliģioza, iedēstī dēlā uzskatu, ka Dievs ir visā, kas patiens, skaists un ētiski pilnvērtīgs. Dievs valda dabā un cilvēkos, šajā saulē un aizsaulē. Mīļotās mātes piemiņa kā smalka sudraba stīga strāvo cauri Andreja Eglīša dzejai. Dzejnieka spilgtākās bērnības atmiņas saistītas ar makšķerēšanu pie Aiviekstes un vēžošanu Svētupē.

Skolas gaitas dzejnieks uzsācis Ļaudonas pamatskolā, sapnis mācīties ģimnāzijā nav bijis iespējams naudas trūkuma dēļ. Viņam bija jāmeklē kāda mācību iestāde, kurā mācības varētu apvienot ar maizes darbu un tā Andrejs drīz vien sāk mācīties Rīgas pilsētas tehnikumā. Mācoties Rīgā, viņš interesējies par literatūru un rakstījis dzeju. Pirmā debija „Kristus un mīla” nav bijusi veiksmīga un literatūrā palikusi nepamanīta, tādēļ dzejnieks to izsvītrojis no savas daiļrades. Pēc tam turpinājis mācības kara skolā, taču drīz vien sapratis, ka virsnieka karjera un armijas dresūra nav viņam piemērota. Andrejs Eglītis sācis darboties kā žurnālists dažādos laikrakstos, piemēram, „Brīvā Zeme” un „Rīts”, arī Rīgas radiofona informācijas nodaļā. 1939. gadā ienāk literatūrā ar dzejoļu krājumiem „Zelta vālodze” un „Varavīksna”, šoreiz viņš ir lasītāju gaidīts, saprasts, mīlēts un kritiķu atzīts. Abiem dzejoļu krājumiem cauri plūst mīlestība pret Latviju. Tomēr drīz vien Padomju Savienības iebrukums Latvijā, tās okupācija, Otrā pasaules kara sākums un masveida deportācijas spēcīgi satricina Eglīša dzejas pasauli. Ja iepriekš viņš bija dabas, mīlestības, dzīves skaistuma slavinātājs, tad nu par viņa dzejas dominējošo motīvu kļūst kara ugunīs degoša zeme un izmisusi, cerību alkstoša latviešu tautas dvēsele. Viņā apklust visas individuālās stīgas un viņš kļūst par satricinātas tautas dvēseli. 1943. gadā kopā ar komponisti Lūciju Garūtu radījis nemirstīgo kantāti „Dievs, Tava zeme deg”, kura tapusi pēc Kuldīgas mācītāja O. Sakārņa izsludināta konkursa. Tajā par labākajiem tiek atzīti divi A. Eglīša dzejojumi, no kuriem autors izveido trešo – kantātes tekstu. Kantātes pirmatskaņojums notiek 1944. gada 15. martā Vecajā Sv. Ģertrūdes baznīcā. Tā tikusi tulkota vairākās svešvalodās un skanējusi teju visā pasaulē, kļūstot par savdabīgu mūsu tautas lūgšanu.

1945. gadā Andrejs Eglītis devās trimdā uz Gotlandi. Gotlande – tā ir Zviedrija, valsts uz kuru devās jo daudzi latviešu inteliģenti, kopā ar Andreju Eglīti Latviju pameta arī dzejniece Veronika Strēlerte. Kura bija otra valsts, uz kuru daudzi devās trimdā? (Vācija). 1947. gadā Andrejs Eglītis kļūst par Nacionālā Fonda ģenerālsekretāru, tā mērķis ir cīnīties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām un latviskās kultūras saglabāšanu.

1998. gadā dzejnieks atgriežas uz dzīvi Latvijā, arī šeit dzīvojot, viņš aicina mīlēt Latviju, turēt godā latviešu valodu. Andrejs Eglītis miris 2006. gada 23. februārī, apglabāts Ļaudonas kapsētā. Andrejs Eglītis

ir izdevis 13 dzejoļu krājumus un viņa devums latviešu literatūrā atzinīgi novērtēts ar vairākiem apbalvojumiem. Kas ir Zinaīda Lazda, kuras balvu dzejnieks saņēmis? (Latviešu dzejniece, kuras vārdā nosauktu balvu piešķīra no 1960. – 1994. gadam par mākslinieciski spilgtiem dzejoļu krājumiem, to saņēma galvenokārt ārzemēs dzīvojoši latviešu dzejnieki).

Skolēni klausās skolotājas stāstījumā un skatās *powerpoint* prezentāciju, atbild uz skolotājas jautājumiem, iespējams, jau ieraksta nepieciešamo informāciju dzejnieka *radošajā CV*.

Skolotāja atver video fragmentu par Andreju Eglīti un viņa devumu latviešu literatūrā interneta vietnē *youtube.com* un lūdz skolēnus to noskatīties. (6 minūtes)

„Noskatīsimies video fragmentu vietnē youtube.com par Andreju Eglīti un viņa devumu latviešu literatūrā, esiet, lūdzu, vērīgi, jo vienu no dzejnieka radošā CV ailēm ir nepieciešams papildināt ar informāciju, kuru var iegūt noskatoties šo video fragmentu.”

Skolotāja parāda skolēniem katalogā Induļa Rankas skulptūras, kuras izvietotas Ļaudonas kapsētā par godu ievērojamā dzejnieka piemiņai. (1 minūte)

„Pirms vairākiem gadiem, viesojoties Jaunpiebalgā, satiku tēlnieku Induli Ranku, kurš ir veidojis skulptūras Andreja Eglīša piemiņai, tās novietotas Ļaudonas kapsētā, kur apbedīts ievērojamais dzejnieks. Tās veido septiņu skulptūru taku, ko mēdz dēvēt par ceļu pie Andreja Eglīša. Padošu Jums Induļa Rankas katalogu, lai varat aplūkot šīs skulptūras tuvāk!”

Skolotāja aicina skolēnus, pārskatot izdales materiālā apkopoto informāciju, turpināt pilnveidot dzejnieka Andreja Eglīša *radošo CV*. (9 minūtes)

„Tagad, lūdzu, pārskatiet vēlreiz informāciju darba lapās par Andreju Eglīti un turpiniet pilnveidot dzejnieka radošo CV, ja uzmanīgi klausījāties manā stāstījumā un skatījāties video fragmentu, domāju, ka to izdarīt nebūs grūti.”

Skolotāja ar skolēniem pārrunā svarīgāko, ko pavisam noteikti būtu nepieciešams ierakstīt dzejnieka *radošajā CV*, skolēni drīkst uzlabot, papildināt dzejnieka *radošo CV*, klausoties klasesbiedru atbildēs, iespējams, skolotājas piebildēs. (9 minūtes)

Skolotāja lūdz skolēnus nodot izveidotos dzejnieka *radošos CV* un doties starpbrīdī. (1 minūte)

„Lūdzu, nododiet dzejnieka radošos CV, nākamajā mācību stundā turpināsim darbu!”

Literatūras mācību stundas konspekts (5. stunda)

Mācību stundas temats: ieskats Andreja Eglīša patriotiskajā dzejā.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja skolēniem izdala Andreja Eglīša patriotiskās dzejas kopu (*14. pielikums*). Lūdz dažus no skolēniem izlasīt skaļi šos dzejoļus un dzejoļu fragmentus, pārrunā ar skolēniem dažus dzejoļu fragmentus un dzejoli „Spānietie dejo”. (*12 minūtes*)

„Katram no Jums izdalīšu izdales materiālu, tajā apkopoti dzejoļi un dzejoļu fragmenti no dažādiem Andreja Eglīša dzejoļu krājumiem.”

„Izlasīsim dzejoļus un to fragmentus!”

Kādēļ Andrejs Eglītis raksta, ka vairāk par visu mīl Ļaudonu?”

Kāds no skolēniem atbild, ka Ļaudona ir vieta, kurā dzejnieks ir dzimis.

„Izlasi, lūdzu, dzejoli „Spānietie dejo”, paldies! Vai Jūs sapratāt visus vārdus šajā dzejolī? Kā Jums šķiet, vai autors ar nolūku ir lietojis vārdus, kuri lielākajai daļai lasītāju nav saprotami? Kāda ir šī dzejoļa doma, ko autors ar to ir vēlējis pateikt?”

Kāds no skolēniem izlasa dzejoli „Spānietie dejo”. Paredzams, ka lielākā daļa dzejolī izmantoto vārdu skolēniem nebūs zināmi un skolēni sapratīs, ka autors tos ir rakstījis ar nolūku, lai lasītāji spētu iztēloties, kā viņš jūtas tālajā zemē – Spānijā, ka viņam tur viss ir svešs. Domājams, ka skolēni uztvers dzejoļa galveno domu, proti, to, ko autors ar to ir vēlējis pateikt – vienalga, lai arī cik jautri un interesanti nebūtu svešumā, viņš to nespēj baudīt, jo visu laiku domā par Latviju – savām mājām. Mirklī, kad viņam vajadzētu izklaidēties un vērot karstasinīgās spānieties deju, viņš domā par tēvzemi, par to, kā tajā klājas palikušajiem.

„Lūdzu, turpini lasīt Andreja Eglīša dzeju! Paldies!”

Skolotāja aicina skolēnus darboties pāros – vēlreiz pārlasīt dzejoļus un dzejoļu fragmentus un mēģināt rast atbildes uz uzdotajiem jautājumiem izdales materiālā, šim uzdevumam ir atvēlētas apmēram piecpadsmit

minūtes. (15 minūtes)

„Tagad Jums, strādājot pāros, jāatbild uz sešiem jautājumiem, šim uzdevumam ir atvēlētas apmēram piecpadsmit minūtes.

Atlikušajā stundas daļā skolotāja kopā ar skolēniem pārrunā šos jautājumus. (12 minūtes)

„Kā Jums šķiet, kas liecina par to, ka Andreja Eglīša rakstītajā dzejā ir patriotiskas iezīmes? Kas uz to norāda?”

Paredzams, ka skolēni minēs to, ka Andrejs Eglītis ļoti bieži pieminējis Latvijas – savas tēvzemes un dzimtenes vārdu, mājas, pēc kurām ilgojas, atrodoties trimdā. Skolēni, ļoti iespējams, akcentēs degsmi, ar kādu Andrejs Eglītis vēlas pasargāt un aizstāvēt šo zemi. Dzejnieks raksta, ka vienkāršam lauku cilvēkam (ar to, iespējams, domājot visu latviešu tautu) mīļākajai zemei jābūt Latvijai un skaistākajam karogam – Latvijas. Zināms, ka karogs ir viens no valsts simboliem. Andrejs Eglītis, bez šaubām, ir bijis ne tikai Latvijas, bet arī savas dzimtās puses – Ļaudonas patriots, apliecinot dzejā mīlestību pret dzimtās puses skaisto dabu. Iespējams, ka kāds no skolēniem kā skaistāko apliecinājumu tam, ka Andrejs Eglītis bijis īstens Latvijas patriots, minēs dzejas rindas:

„Man sen vairs savu sājpu nav,

Tik visas tautas.

Man sen vairs savu sapņu nav,

Tik visas tautas.

Man savas dzīvības un nāves nav,

Tik visas tautas.”

Protams, iespējamas ir arī citas atbildes.

„Kādēļ, Jūsuprāt, Andrejs Eglītis raksta, ka latviešu tauta ir tumsas verdzībā? Ko viņš ar to vēlas pateikt?”

Skolēniem noteikti ir zināms, ka ilgu laiku Latvija nebija brīva – latvieši akli kalpoja svešai varai, bet vienmēr saglabāja cerību, arī ticību, ka reiz nāks tā diena, kad Latvija būs atkal brīva, neatkarīga valsts.

„Kādēļ, Jūsuprāt, Andrejs Eglītis raksta, ka mūsu zeme ir dvēslēm apsēta kā liela, skumja kapsēta?”

Atbildot uz šo jautājumu, skolēni noteikti minēs tos daudzus cilvēkus, kuri krita karā, cīnoties par Latvijas brīvību un neatkarību.

„Kādēļ agrāk dzimtenes mīlestība bija teju katra latvieša šūpulī ielikta?”

To, protams, varētu skaidrot ar citādākiem dzīves uzskatiem, atšķirīgu pasaules skatījumu un audzināšanu ģimenē. Agrāk arī valstu robežas nebija tik brīvi atvērtas, bija grūtāk doties uz dzīvi svešā zemē.

„Vai mūsdienās vēl ir jūtams patriotisms? Kurās situācijās? Kā izpaužas patriotisma jūtas?”

Ir grūti paredzēt, kā skolēni atbildēs uz šo jautājumu, tomēr, šķiet, ka skolēnu atbildes varētu būt ļoti atšķirīgas, tieši tādēļ arī interesantas. Jādomā, ka skolēnu viedoklis dalīsies. Tie, kuri apgalvos, ka patriotisms ir jūtams, noteikti minēs arī situācijas, kurās tas ir manāms visvairāk. Iespējams, skolēni varētu uzskatīt, ka patriotisms izpaužas dažādu sporta spēļu laikā, kad latvieši jūt līdzī, atbalsta *savējos*, tāpat arī mūzikas, mākslas pasaulē, lepojas ar latviešu sasniegumiem ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās. Patriotisma jūtas varētu izpausties kā saliedētība, spēja just līdzī, atbalstīt, pārdzīvot, aizstāvēt, bet pats galvenais – pašiem turēt godā, cienīt un mīlēt savu dzimteni, Latviju – saudzēt tās dabu, kopt tās valodu.

Skolēnu atbildes uz pirmspēdējo jautājumu skolotāja sistematizē uz tāfeles *ideju tīklā* par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas (*15. pielikums*), lūdz skolēnus to izveidot arī savos pierakstos

Skolotāja lūdz skolēnus nodot darba lapas, kurās skolēni ir atbildējuši uz jautājumiem, pēc tam atvadās no skolēniem un beidz stundu, novēlot jauku atlikušo dienas daļu. (*1 minūte*)

„Lūdzu, nododiet lapas, kurās atbildējāt uz jautājumiem. Paldies par darbu stundā, lai Jums jauka atlikusī dienas daļa.”

Literatūras mācību stundas konspekts (6. stunda)

Mācību stundas temats: Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas.

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem un atgādina, ka pagājušajā mācību stundā jau tika pieminēta dzejnieka Andreja Eglīša un komponistes Lūcijas Garūtas kantāte „Dievs, Tava zeme deg!”, tādēļ šajā stundā skolotāja piedāvā skolēniem uzzināt svarīgāko par tās tapšanas ierosmi un gaitu, kā arī noklausīties dažus kantātes fragmentus. Skolotāja izdala skolēniem izdales materiālu, kurā apkopota svarīgākā informācija par kantāti un daži fragmenti no tās (16. pielikums). (15 minūtes)

„Labdien! Pagājušajās mācību stundās sākām runāt par dzejnieku Andreju Eglīti un tika pieminēta arī viņa un komponistes Lūcijas Garūtas kantāte „Dievs, Tava zeme deg!”, šajā stundā uzzināsim par tās tapšanas gaitu ko vairāk un noklausīsimies dažus no kantātes fragmentiem.”

„Lūdzu, izlasi, kas par kantāti „Dievs, Tava zeme deg!” ir teikts izdales materiālā!”

Kāds no skolēniem izlasa izdales materiālā rakstīto un pēc tam izlasītais tiek pārrunāts, skolotāja akcentē svarīgāko, kas noteikti būtu jāatceras.

„Tagad noklausīsimies dažus no kantātes fragmentiem, šo fragmentu teksts ir uzrakstīts arī izdales materiālā, lūdzu, sekojiet tam līdzi, lai būtu vieglāk uztvert kantātes fragmentu vēstījumu!”

Skolotāja lūdz skolēnus nosaukt latviešu dzejniekus, rakstniekus (bez Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša), kurus varētu uzskatīt par savas dzimtenes patriotiem, kuri to ir apliecinājuši arī savā daiļradē. (1 minūte)

„Literatūras stundās esam runājuši par Vili Plūdoni un Andreju Eglīti, noskaidrojot, ka šie dzejnieki uzskatāmi par savas dzimtenes patriotiem, bet vai varat nosaukt vēl kādu latviešu dzejnieku, rakstnieku, kuru arī varētu dēvēt par savas dzimtenes patriotu?”

Paredzams, ka skolēni minēs Kārli Skalbi, Jāni Jaunsudrabiņu, Ojāru Vācieti, Edvartu Virzu, iespējams, arī citus dzejniekus un rakstniekus.

Skolotāja pateicas par skolēnu atbildēm un izdala izdales materiālu, kurā apkopoti fragmenti no Jāņa Jaunsudrabiņa „Piemini Latviju” (17. pielikums), lūdz skolēnus tos izlasīt un pēc tam kopā ar skolēniem tos pārrunā. (10 minūtes)

„Tāpat kā Vilis Plūdons un Andrejs Eglītis, tā arī Jānis Jaunsudrabiņš ir veltījis savai tēvzemei skaistus,

mīlestības pilnus vārdus. Tieši tādēļ aicinu Jūs tos izlasīt.”

Kad skolēni individuāli fragmentus ir izlasījuši, skolotāja ar skolēniem tos pārrunā.

„Par ko vēstī šie fragmenti?”

Paredzams, ka skolēni atbildēs, ka tajos ir stāstīts par dzimtenes mīlestību un piemiņu, skaistajām atmiņām, kuras saistās ar Latviju. Tie aicina ikvienu latvieti atcerēties savu dzimteni, savas mājas, neskatoties uz to, kurp neparedzami dzīves ceļi cilvēkus mēdz aizvest.

„Kādas pārdomas rodas, šos fragmentus izlasot?”

Prognozējams, ka skolēni Jāņa Jaunsudrabiņa rakstīto saistīs paši ar savu līdzšinējo dzīves pieredzi.

Skolotāja uzsver, ka latviešu tautai ir daudz ļoti skaistu dziesmu, kuras ir tapušas, lai vārdos un mūzikā apliecinātu savu mīlestību dzimtenei, tā, piemēram, viena no tām ir Raimonda Paula komponētā dziesma ar Ojāra Vācieša vārdiem „Tu esi Latvija”. Skolotāja vietnē [youtube.com](https://www.youtube.com) skolēniem to atskaņo. (4 minūtes)

„Patriotiskās dzejas rindas ir arī komponētas, viens no piemēriem – Raimonda Paula dziesma ar Ojāra vācieša vārdiem „Tu esi Latvija”. Noklausīsimies šo dziesmu!”

Skolotāja lūdz skolēnus pierakstos rakstīt *brīvo rakstu*, kurā skolēniem jāatklāj Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas. (9 minūtes)

„Tā kā pašu pirmo literatūras stundu sākām ar brīvo rakstu par to, kādas pārdomas, asociācijas raisa vārds patriotisms, tad šajā stundā lūgšu pierakstos uzrakstīt brīvo rakstu, iekļaujot tajā Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas. Rakstīt drīkstat līdz stundas beigām.”

Skolotāja pateicas par skolēnu darbu stundā, lūdz atstāt pierakstus uz skolotājas galda un atvadās no skolēniem. (1 minūte)

„Paldies par darbu stundā, ejot ārā no klases, lūdzu, atstājiet pierakstus uz mana galda. Lai jauka atlikusī diena, uz redzēšanos!”

Literatūras mācību stundas konspekts (7. un 8. stunda)

Mācību stundas temats: pārspriedums.

- Patriotisms Andreja Eglīša dzīvē un dzejā.
- „Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās.”
- „Ja man vaicātu: ko tu visvairāk mīli?

Teiktu: _____”

Mācību stundas plānotā norise

Skolotājas un skolēnu sadarbība

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem un paziņo, ka šajās divās mācību stundās skolēniem jāuzraksta pārspriedums par vienu no trim piedāvātajiem tematiem. (3 minūtes)

„Labdien! Šīs divas ir pēdējās mācību stundas, kuras veltītas Vilim Plūdonim un Andrejam Eglītim, tādēļ šajās mācību stundās Jums jāuzraksta pārspriedums par vienu no trim piedāvātajiem tematiem.

- *Patriotisms Andreja Eglīša dzīvē un dzejā.*
- *„Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās.”*
- *„Ja man vaicātu: ko tu visvairāk mīli?*

Teiktu: _____”

Ja izvēlēšaties rakstīt par pēdējo no piedāvātajiem tematiem, tad tajā citāts no Andreja Eglīša dzejas rindām pašiem ir jāturpina, jāiekļauj tajā vārdi, kurus Jūs varētu attiecināt uz sevi, tomēr atcerieties, ka pārsprieduma temats ir jāsaista ar literatūras stundām, kuras tika veltītas Andreja Eglīša patriotiskās dzejas apguvei.

Skolotāja atgādina skolēniem pārsprieduma vērtēšanas kritērijus. (3 minūtes)

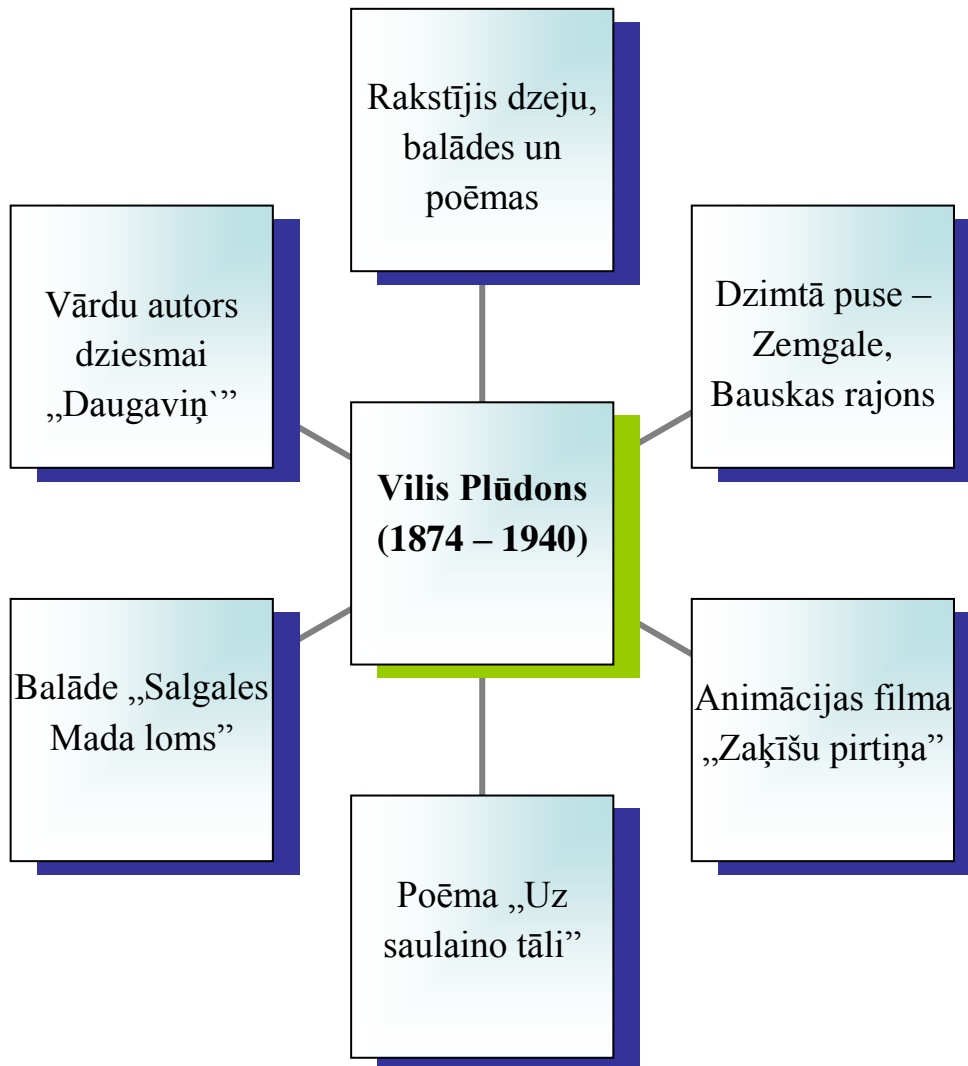
„Padomājiet par to, lai tas, ko Jūs rakstāt, atbilst tematam, kuru būsiet izvēlējušies, tematam ir jābūt argumentētam, izmantojot vismaz 3 faktus vai piemērus, kas ir analizēti, vērtēti un salīdzināti, skaidri ir jāatklāj arī personiskā attieksme, uzskati un vērtības. Pārsprieduma apjoms ir 350 – 450 vārdu, atceraties, ka izklāstam jābūt secīgam un strukturētam rindkopās. Ļoti svarīgi pievērst uzmanību valodas lietojumam – vārdu krājumam, daudzveidīgām teikuma konstrukcijām, arī pareizrakstībai.

Skolotāja lūdz skolēnus izvēlēties tematu, par kuru rakstīt pārspriedumu un izveidot plānu, bet pēc tam – uzrakstīt melnrakstu. (34 minūtes)

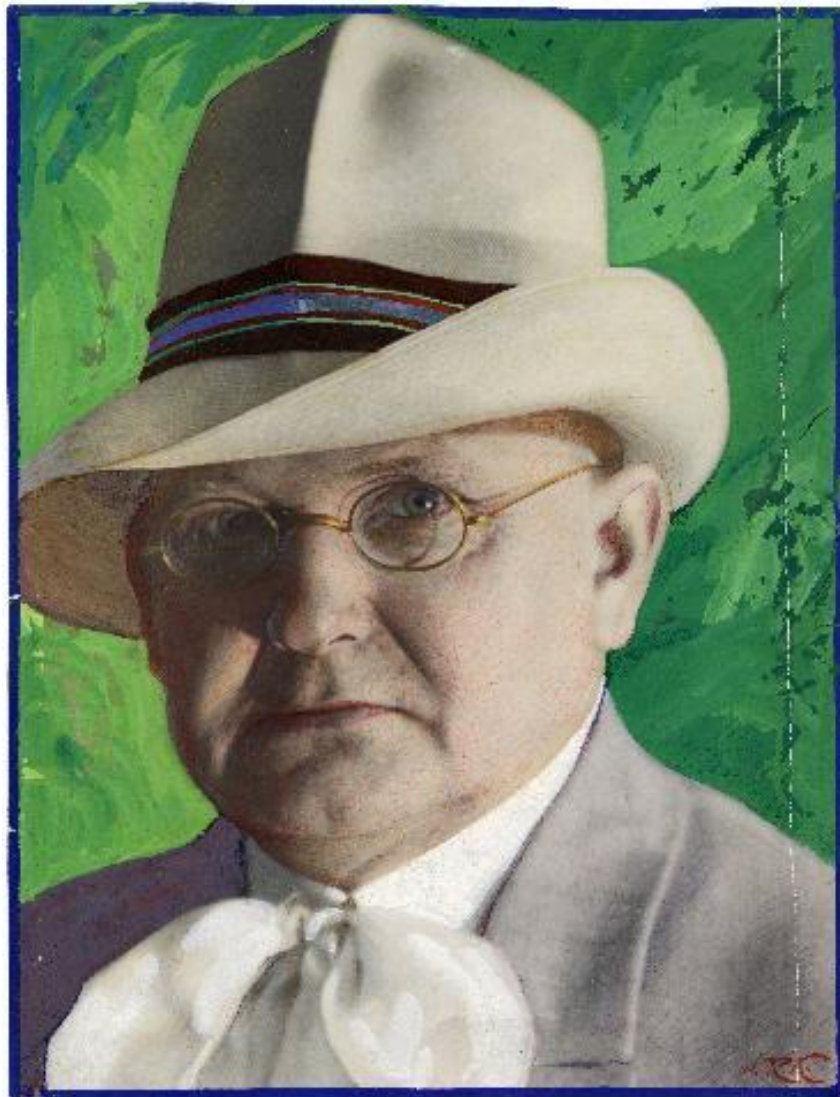
„Lūdzu, izvēlieties pārsprieduma tematu un izveidojiet plānu, bet pēc tam līdz pirmās stundas beigām būtu

<i>vēlams uzrakstīt pārsprieduma melnrakstu.”</i>
<i>Starpbrīdis</i>
<p>Skolotāja aicina skolēnus sākt rakstīt tīrrakstu latviešu valodas un literatūras kontroldarbu un domrakstu burtnīcās. <i>(32 minūtes)</i></p> <p><i>„Kad melnrakstu esat uzrakstījuši, lūdzu, sāciet rakstīt tīrrakstu latviešu valodas un literatūras kontroldarbu un domrakstu burtnīcās.”</i></p>
<p>Skolotāja aicina skolēnus pārlasīt uzrakstītos pārspriedumus, pievēršot uzmanību vārdu pareizrakstībai un interpunkcijai, kad tas izdarīts, skolotāja lūdz skolēnus burtnīcas nodot un mācību stundu beidz, atvadoties no skolēniem. <i>(8 minūtes)</i></p> <p><i>„Lūdzu, pārlasiet uzrakstītos pārspriedumus, pievēršot uzmanību vārdu pareizrakstībai un interpunkcijai, ejot ārā no klases, lūdzu, nododiet tos. Uz redzēšanos!”</i></p>

Ideju tīkls par Vili Plūdoni

**Vilis Plūdons – dabas prieka un dzīves
tragisma dziesminieks (1874 – 1940)**

Skolotājas sagatavots izdales materiāls

Vilis Plūdons (1874 – 1940)

„Dzimtās mājas, vecāki, ģimene, Latvijas daba un vēsture ir Plūdoņa spēka avoti un latviskie talismani. Jau viena tāda burvju spoguļa pietiek, lai atgaiņātu modernās medūzas. Un tā Plūdons, nevairīdamies kādreiz ne brāzmainas bohēmas dzīves, ne kosmopolītisko režģu pinēju valgu, ir ņēmis no dzīves un pasaules mākslas, ko gribējis, palikdams uzticīgs savai sētai.”

(Jānis Sudrabkalns)

Dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieks Vilis Plūdons (īstajā vārdā Vilis Lejenieks) dzimis 1874. gada 9. martā Bauskas Pilsmuižas „Lejenieku” mājās. Lai arī cik skopa būtu bērība materiālajā ziņā, tai piemīt krāšņa apkārtnes bagātība, kuru mazais zēns jau agri iemācās novērtēt. Mēmeles ūdeņi, pļavu, liekņu un mežu košums ir pirmais fantāzijas šūpulis, nākamo dzejas tēlu dzimšanas vieta. Plūdons gan tieši, gan atmiņās vienmēr atgriežas Lejenieku mājās, kur „*smiltis glabā manas bērndienpēdas*”. Vilī Plūdonī agri izpaužas literārās tieksmes un apdāvinātība, īpašs nopelns tajā viņa vecmāmiņai, kura bijusi liela pasaku, teiku un nostāstu zinātāja, viņai veltīti vārdi: „*Savas labās vecmāmuļas dārgajai piemiņai, savas mīļās pasaku māmuliņas, no kuras mutes, bērns būdams, pirmo reiz dabūju dzirdēt šo zīmīgo, tautas fantāzijas darinājumu*”. Iemācījies lasīt, viņš jau pirmsskolas gados kopā ar brāļiem sarīko mājās teātra izrādes, izdod žurnālu ar saviem dzejoļiem, sacer varoņeposus, kurus meldijā dzied priekšā pieaugušajiem. Kad puisēns sāk mācīties skolā, viņš nopietni interesējās par literatūru, sekodams visiem notikumiem literārajā dzīvē. Par mīļāko dzejnieku viņam kļūst Auseklis, kas saista ar saviem demokrātiskajiem uzskatiem, izkopto dzejas formu un valodas muzikalitāti.

No 1884. gada Vilis Plūdons mācījies Pilsmuižas pagastskolā un Bauskas pilsētas skolā, no 1891. – 1895. gadam – Baltijas skolotāju seminārā Kuldīgā. No 1898. gada strādājis par skolotāju vairākās skolās, tostarp Liezēres draudzes skolā, Bigauņciema pagastskolā un Natālijas Draudziņas ģimnāzijā Rīgā. Lai arī ievērojamais dzejnieks un skolotājs ilgu darba gadus pavadījis prom no dzimtajām mājām, vasaras viņš vienmēr pavada savā dzimtenē pie Mēmeles, kur veldzējas dabas skaistumā un cilvēku sirsnībā. Viļa Plūdoņa dzīves sieviete ir Elfriīda Melbārde, ar kuru viņš salaulājās 1904. gadā un viņu laulības laikā pasaulē nāca septiņi bērni. Trīsdesmitastoņus gadus strādājot skolotāja amatā, viņš guvis atziņu, ka bērņā attīstāmās dvēseles īpašības ir mīlestība, varonība, pašuzpurēšanās, taisnības sajūta, pacietība, izturība, neatlaidība, akurātība un pienākuma apziņa.

Viļa Plūdoņa devums latviešu literatūrā plašs – tulkoti ārzemju autoru darbi latviešu valodā, rakstītas mācību grāmatas skolēniem. Īpaši zīmīgs viņa bērības

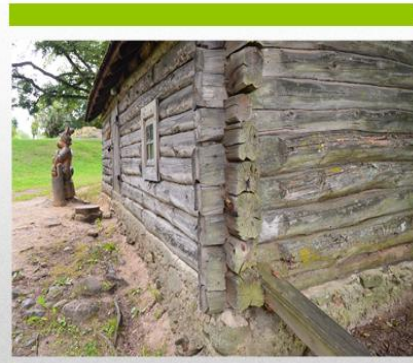
atmiņu tēlojums „Mazā Anduļa pirmās bērnības atmiņas”, kas latviešu literatūrā pielīdzināms tādiem darbiem kā Jāņa Jaunsudrabiņa „Baltā grāmata” un Annas Brigaderes triloģijai „Dievs, Daba, Darbs”. 1905. gadā revolūcijas iespaidā uzrakstīta poēma „Uz saulaino tāli”, tai seko mistiskās poēmas „Baigi” un „Rēgi”, kā arī vēsturiskā balāde „Salgales Mada loms”. Spilgti Plūdons sevi apliecinājis arī dzejā, rakstot gan dzeju bērniem (zināmākais dzejolis „Zaķīšu pirtiņa”, pēc kura motīviem tapusi arī animācijas filma), gan patriotisku dzeju. Populārākie dzejoļu krājumi: „Pirmie akordi”, „Tā zeme ir mūsu”, „Zeme un zvaigznes”, „Tālie krasti”, „Via dolorosa”, „No nakts līdz rītam”, „Pretim saulei”.

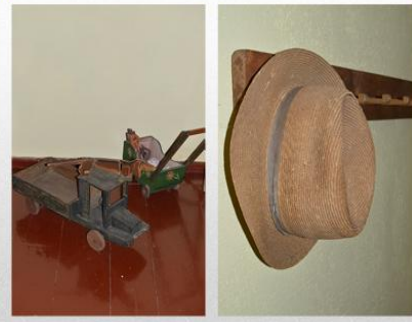
Viļa Plūdoņa dzejoļu vienkāršība un patiesums atspoguļo arī to skaistumu un sirsnīgumu. Tādēļ patriots un dabas skaistuma liriķis viņā ir nesaraujams veselums, jo kā gan varētu tapt tik mīlestības pilnas vārsmas, nerakstot tās ar gaišu nodomu un tīru sirdi? Pāris Plūdoņa dzejas tradīcijas mēģina turpināt viņa novadnieks Vītauts Ļūdēns. Jānis Sudrabkalns ir teicis: „*Zaļie lauri rotā izsmalcinātu kultūras cilvēku, kam dārga Eiropa, un dedzīgu patriotu, zemgali, kam par visu pasaulē dārgāka Latvija.*” Bet Plūdons laikā, kad tikko publicēts viņa pirmais dzejoļu krājums „Pirmie akordi” tā laika stingrajam kritiķim Teodoram Zeifertam vēstulē raksta rindas: „*Manas dzīves galamērķis ir: nodibināt Latvju tautai stāvokli citu tautu starpā tik stingri un cieti kā kādu granīta klinti, kas stāv jūrā un nekustas, kaut vai visi jūras dziļumi riņķī grieztos; ierādīt viņai jaunu ceļu, dot viņas gaitai jaunu virzienu.*” Dzejnieks miris 1940. gada 15. janvārī, Rīgā, bet apbedīts Lejenieku (vēlāk Plūdoņu) kapos, netālu no dzimtajām mājām. Lejenieku mājās 1982. gadā iekārtots Viļa Plūdoņa memoriālais muzejs. Viņa devums latviešu literatūrā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni un Tēvzemes balvu.

Skolotājas sagatavota *powerpoint* prezentācija par „Lejenieku” mājām

Ciemos pie dabas prieka un dzīves
traģisma dziesminieka Viļa Plūdoņa
dzimtajās «Lejenieku» mājās

Domu karte par Vili Plūdoni

VILIS PLŪDONS (1874 – 1940)

Skolēna veidota domu karte par Vili Plūdoni

VILIS PLŪDONS (1874 – 1940)

Dzīve:

- īpašs nojels dailēnī, tapšcinā m nra veimānīnai, nura bju m pāla parakm un tenu linatāja;
- no 1898. gada štādā par latviešu valodas, literatūras, latvijas vēstures skolotāju;
- viņa mīļākais dzimēns ir Aušeklis (mūelē) Kocgzemis);
- viņa dzīves sūnēte m Elkida Helbārdē, m nura viņš salaulājis 1904. gadā;
- viņim laulību laicā dzimst 7 bērni.

Svarīgākie dzīves fakti:

- istajā vārdā Vilis dejnēns;
- dzimis 1874. gadā 9. martā Bauskā, „Kopmēnu” mājās;
- miris 1940. gada 15. janvārī Rīgā.

Daiļrade:

- galvenokārt raksta dzeju bērniem un patriotiskū dzeju;
- autors poēmām, balādēm, tulkopumiem un dzejotiem;
- autors tādiem darbiem kā „Hoga Anduļa bērības atmiņas”, „Zakīša mīhina”, „Salgales Mada loms”.

Skolotājas sagatavota dzejas fragmentu kopa

Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi

Motīvs ir dzejolī attēlotā dzīves norise, parādība, cilvēku jūtas, īpašības, tas atklāj dzejolī paustā pārdzīvojuma saturu.

- **Lūdzu, izlasiet Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas fragmentus!**
- **Strādājot grupā, padomājiet, kādi varētu būt Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvi. Lūdzu, uzrakstiet tos!**

Latviešu pamudināšana un iedrošināšana

„Uz priekšu, tautieši, kas nemīl āpša dzīvi,
Kam gods ir darbība un mērķis – tautas prieks!
Uz priekšu, censoņi! vēl cīnīni jo sīvi
Ir stingri jāiztur, pirms Laima roku sniegs:
Ja laika ritošs rats ir sašķobījies greizi,
Tad sagrozīt to būs mums, tautieši, pareizi!”

(Fragments no dzejoļa *Draugiem*, krājums „Pirmie akordi”, 1895)

„Sper kāju drošāk, latvieti!
Un augstāk, lepnāk galvu nesi!
Lai skauģi redz un naidnieki,
Ka savā zemē kungs tu esi.”

(Fragments no dzejoļa *Latvietim*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

„Kā pārli glabāju es sirdī vietu svētu,
Kur pirmais ausa reiz man dzīves lielais rīts,
Kur bērns es skraidīju pa tēva kluso sētu
Kā kumeļš savvaļā, tik paša prieka dzīts.”

(Fragments no dzejoļa *Mana dzimtene*, krājums „Zeme un zvaigznes”, 1928)

„Kā tevi mīlēju, Latvija daiļā!
Kā par tevi drebēju nestundā baiļā:
Negaisi melni kad pāri tev šņāca,
Zibeņi šķīda un viesuļi krāca!...”

(Fragments no dzejoļa *Manai tēvzemei*, krājums „Zeme un zvaigznes”, 1928)

„Mēmele, pie taviem krastiem sienas
Mīļumis man sapņu pavediens.
Ak, kur saldi tālās bērnu dienās
Saulē smaršoja tavs lauku siens!

Mēmele, tu savā klēpī zilā
Tā kā māte mani šūpoji,
Kamēr aizgrābts klausījies tur silā
Sēri kūkojošu dzeguzi.

Mēmele, kad mūžs mans reiz būs galā
Un pie tēvu tēviem vaj`dzēs iet, -
Gribu dusēt tavā krasta malā,
Kur visapkārt priedes sēri dzied.”

(Fragments no dzejoļa *Mēmelei, manas dzimtenes upei*, krājums „Tālie krasti”,
1934)

„Mums mīļas šīs druvas!... Tās ziedonī
Tin viesuļi putekļu mākulī,
Bet rudenī vārpas tur ražīgas
Viz, sudraba tīkliņos ietītas.

Mums mīļas šīs druvas!... Tās slacīja
Ar rūpestiem sentēvu asara,
Un bērniņā paši tur rotājām
Pa nopļautām vizuļu rugājām.”

(Dzejolis *Mūsu druvas*, krājums „Pirmie akordi”, 1895)

„Sveiki, kalni! Jūs reiz
Nesāt pilis tās,
Zemgaļi kur tvērās
Dienās nebartās.

Gadu simtiem pilis
Tās tur stāvēja,
Naidiniekam sīvam

Lepni spītēja.

Kā pret klinšu šķautnēm
Bangas jūrā lūst,
Tā pret tām bija varai
Svešai jāsagrūst.”

(Fragments no dzejoļa *Zemgaliešu pilskalniem*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

„Jā, draugi! laimīgu tad ieraudzīsim pusi,
Kur satiecība plaukst un labklājība zeļ,
Kur tauta, trūkumu aiz purviem aiztrenkusi,
Ar spēkiem kopīgiem sev pieminekli ceļ;
Un visi rīkojas, un visi rosās, strādā,
Un navaid dīkoņa, kas līstu āpša ādā.”

(Fragments no dzejoļa *Draugiem*, krājums „Pirmie akordi”, 1895)

„Mana dzimtenes saule tik bāla,
Manas dzimtenes migla tik salta,
Un manas dzimtenes vēji tik sīvi, tik sīvi;
Kas plauks te uz dzīvi, uz jaunu dzīvi?...”

Bet es ticu, es ticu, ka pienāks reiz diena,
Kad dzimtenes saule kļūs silta un balta
Un mitēsies vēji un migla salta,
Kas dīgstošos asnus vēl nokož arvienu...”

(Fragments no dzejoļa *Mana ticība*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

„Tur aiz viņiem ziliem mežiem
Manas tēva mājas mīt.
Ak, kā sirds man nestin nesas
Viņas atkal ieraudzīt!”

(Fragments no dzejoļa *Uz dzimteni*, krājums „111 lirisku dziesmu”, 1918)

„Teiciet man zemi plašajā pasaulē,
Kura būtu tik mīļa kā tu, mana dzimtene!
Lai klīstu kur klīzdams, lai ietu, cik tāl`,
Tava atmiņa sirdī nekur nenobāl,
Kurzeme! Zemgale!

Mīļā, baltā Dievazemīte!”

(Fragments no dzejoļa *Svešumā klīstot*, krājums „Via dolorosa”, 1918)

„Pašu mājās mēs nabaga pabērņi.
Cieti, salti ir svešmātes glaudi...
Kad sauksim reiz savu savu tēvzemi? –
To, Staburag, mūžam tu raudi.”

(Fragments no dzejoļa *Pabērņu dziesma*, krājums „No nakts līdz rītam”, 1921)

„Pār manas dzimtenes tīreļiem
Ķīvītes skraida
Spārniem sidrabvizošiem
Un vaida, vaida
Tik žēli.”

(Fragments no dzejoļa *Pār manas dzimtenes tīreļiem*, krājums „Via dolorosa”, 1918)

„Bet ja kara vētra bargi
Latvju zemi apdraudēs,
Nu tad, bāleliņi – sargi,
Būsīm modri, modri mēs!”

(Fragments no dzejoļa *Kara vīru lūgšana*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

„Ja reiz sveši bruks ar vari
Mūsu druvas samīdīt,
Gan tad pratīsim mēs arī
Tos pa godam aizvadīt.”

(Fragments no dzejoļa *Mūsu tēvija*, krājums „Tā zeme ir mūsu”, 1934)

„Trīs Latvijas zvaigznes, kas kopā nu viz,
Tās varoņu zobens mums izkalis;
Un brīvotā Latvija kuplo kā koks;
Kad nokratīts ziemas aukststindzinošs slogs.

Trīs zvaigznes tās kopā nu mūžīgi būs,
Ko zobeniem izkala bāliņi mūs`.
Lai dusa tiem salda brāļkapenēs!
Par zvaigznēm trim nomodā stāvesim mēs!...”

(Fragments no dzejoļa *Latvijas zvaigznes*, krājums „Pretim saulei”, 1937)

„Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā saulei, kas mirdz debess klajā!
Tu – jauna zvaigzne zvaigznājā,
Kas nule uzlekusi tajā.”

(Fragments no dzejoļa *Tev mūžam dzīvot, Latvija*, krājums „Pretim saulei”,
1937)

„Nu atnākusi lielā atmoda...
No tūkstoš vara tauru pērkona
Visapkārt trīc.

Iz katras būdas, katras dēļu spraugas
Līk-zaļas acis zelta gaismā raugās.
Un mēmais dzīves pastarīts,

Ko dzīve vakar kājām mina,
Nu droši galvu pacelt zina:
Sveiks! Dzīves rīts!”

(Fragments no dzejoļa *Atmoda*, krājums „No nakts līdz rītam”, 1921)

„Lai līgo lepna dziesma
Tev, brīvā Latvija!
Kā sauli uzlecošu
Sirds tevi sveicina.

Tu pārle, iznirusi
Iz dzelmju pusnaktīm;
Kā pārli tevi dārgu
Mēs sirdī glabāsim.”

(Fragments no dzejoļa *Dziesma brīvajai Latvijai*, krājums „Tā zeme ir mūsu”,
1934)

Kad es stāvu tavos krastos

Kad es stāvu tavos krastos,
Staltā, baltā Daugaviņ',
Noskatoties kuģu mastos,
Nāk man prātā allažiņ`:

Nu tu esi mūsu, mūsu,
Dižupīte, melnactiņ`!
Nu tu esi mūsu, mūsu.
Staltā, baltā Daugaviņ`!

Lai ar kāds mums naidnieks rastos –
Mēs tam tevi nedosim:
Katra pēda tavos krastos.
Pirkta mūsu asinīm.

Līgo, līgo, Daugaviņa,
Mūsu upju māmuliņ`!
Tautu biedrotāja esi,
Laimi latvju tautai nes`!

(*Plūdons* 1956: 112)

Skolotājas sagatavota *dubultā dienasgrāmata* par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju

Darbojoties grupās, lūdzu, izveidojiet dubulto dienasgrāmatu, iekļaujot tajā vismaz 5 dzejoļu fragmentu rindas!

Rindas no dzejoļa fragmenta	Kādas asociācijas, pārdomas, sasaisti ar dzīves pieredzi tās raisa?

Skolēnu veidota dubultā dienasgrāmata par Viļa Plūdoņa patriotisko dzeju

Darbojoties grupās, lūdzu, izveidojiet dubulto dienasgrāmatu, iekļaujot tajā vismaz 5 dzejoļu fragmentu rindas!

Rindas no dzejoļa fragmenta	Kādas asociācijas, pārdomas, sasaisti ar dzīves pieredzi tās raisa?
<p>„Spēz kāju drošāk, latvieši! Un aulgstān, lepnān galvu nesī!“</p>	<p>Latviešiem jābūt pārliecinātākam par sevi un savu em. spēkiem. Nevajag baidīties ienēst savu viedardli un vajag lepoties ar savu tautību.</p>
<p>„Bet es tieu, es tieu, ka pūnātes ney dienā [kad dūntenes saule ulīs siltā un balta.“</p>	<p>Mums jātic savai valstij, savām iespējām un jāaugulda dānbs, lai Latvija ulītu labāā. Mūsu senči tieja Latvijas brīvībai, mē mums jātic tās jaugsmēi.</p>
<p>„dai ulītu un ulīdams, lai ved, cin tōl, Tava atmuņa sirdē nenū nenobāl“</p>	<p>dai arī un ulvēns turpinādu dūvot savu dūvi, viņi atcerēsies savas būnības dūvītas mājās. Viņa dūvīta valsts palūns sirdē, atmuņās un cūnā.</p>
<p>„Uz pūnūn, tautēsi, kas nemil dūvī dūvī, Kam gods ir dānbita un mēnīs- -tautas pūnūs!“</p>	<p>dai dūvītu labān, katram ir kaut kas jāaugulda. Katram ir jādomā par mēnēm, ko viņi var sasniegt un dānbitām, ar kurām var palīdzēt ne tikai sev, bet arī visai tautai.</p>
<p>„Tev mūjām dūvot, Latvija. Kā saules, kā mēnē debēs ulējā! Tu - jauna zvaigzne zvaigznājā.“</p>	<p>Latvija ir jauna valsts, unai red daudz ir kur augt un pilnveidoties, taču tā ir arī mājās istlēm latviešiem, unai to ļoti nīl un cūnā. Latvija ir gan jenu, gan pūderība, mēs sārgāsim seuru nīti jenes nīstī vēlēšān dū pat cūši, cū mājū sajuān un ļausim Latvijai mūjām dūvot!</p>

Skolotājas sagatavots pārbaudes darbs
Viļa Plūdoņa personība un patriotiskā dzeja

Izvēlies, lūdzu, katram jautājumam vienu pareizo atbildi un pasvītro to! (10 punkti)

- 1. Viļa Plūdoņa īstais uzvārds ir**
 - a) Zemgalis,
 - b) Lejnieks,
 - c) Upītis.

- 2. Kura ir Viļa Plūdoņa dzimtā pilsēta?**
 - a) Rīga,
 - b) Talsi,
 - c) Bauska.

- 3. Par ko Vilis Plūdons strādā 38 savus dzīves gadus?**
 - a) Par skolotāju,
 - b) par ārstu,
 - c) par būvinženieri.

- 4. Kurš ir bijis Viļa Plūdoņa mīļākais dzejnieks?**
 - a) Miķelis Krogzemis,
 - b) Jānis Pliekšāns,
 - c) Ojārs Vācietis.

- 5. Kuru no šīm poēmām Vilis Plūdons ir sarakstījis 1905. gada revolūcijas iespaidā?**
 - a) „Baigi”,
 - b) „Rēgi”,
 - c) „Uz saulaino tāli”.

- 6. Kuru no šiem apbalvojumiem Vilis Plūdons nav saņēmis?**
 - a) Spīdolas balvu,
 - b) Tēvzemes balvu,
 - c) Triju zvaigžņu ordeni.

7. Kura no šīm animācijas filmām ir veidota, balstoties uz Viļa Plūdoņa sarakstītu dzejoli bērniem?

- a) „Saules meitiņas”,
- b) „Zaķīšu pirtiņa”,
- c) „Suns Funs un vējš”.

8. Kādas ir bijušas Viļa Plūdoņa attiecības ar bērniem?

- a) Viņš ļoti mīlējis bērnus un arī pašam ir bijušas vairākas atvases.
- b) Bērni viņam ir patikuši, tomēr pats nekad tos nav vēlējies.
- c) Viņš allaž izvairījies no sabiedrības, kurā ir bērni.

9. Kurš ir Viļa Plūdoņa dzejas tradīciju turpinātājs latviešu literatūrā?

- a) Viktors Kalniņš,
- b) Vitauts Ļūdēns,
- c) Valdis Grēviņš.

10. Latviešu literatūrā Vilis Plūdons tiek uzskatīts par

- a) psiholoģiskās noveles ieviesēju,
- b) jaunlatviešu ideju paudēju,
- c) dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieku.

Izvēlies, lūdzu, trīs Viļa Plūdoņa patriotiskās dzejas motīvus, nosauc tos un uzraksti, kā Vilis Plūdons katru no tiem atklājis savā dzejā! (4 punkti)

Kā Tu vērtē Viļa Plūdoņa rakstīto dzeju? Kā Tu vērtē tās aktualitāti mūsdienās? (4 punkti)

Izveido Viļa Plūdoņa radošo vizītkarti - iekļauj tajā vismaz 3 faktus par dzejnieku un noformē to! (2 punkti)

Lūdzu, novērtē savu darbu Viļa Plūdoņa personības un patriotiskās dzejas apguvei veltītajās literatūras stundās!

Kas ir labi izdevies, ar ko esi apmierināts? Atbildi, lūdzu, pamato!

Kas nav izdevies, kas sagādāja grūtības? Atbildi, lūdzu, pamato!

Kā juties šajās stundās? Atbildi, lūdzu, pamato!

Paldies par darbu!

Pārbaudes darba punktu atšifrējums

Pirmajā pārbaudes darba daļā skolēniem ir jāatbild uz desmit testa jautājumiem, attiecīgi par katru pareizi pasvītrotu atbildi, skolēns saņem vienu punktu, tātad, ja pareizi atbildēts uz visiem testa jautājumiem, skolēns ir nopelnījis maksimālo punktu skaitu – desmit punktus.

Otrajā daļā ir jautājumi, kur skolēniem ir rakstiski jāatbild uz tiem. Pirmajā no tiem skolēns var iegūt četrus punktus, vienu punktu par to, ka ir nosaucis trīs patriotiskās dzejas motīvus, un vēl vienu punktu par katra motīva izvērstāku aprakstu. Otrajā skolēns var iegūt vēl četrus punktus, vienu punktu skolēns iegūst par sniegto atbildi, bet divus – ja šo atbildi skolēns ir pamatojis un uz to ir atbildēts pilnīgi, nevis tikai daļēji.

Trešajā pārbaudes darba daļā ir radošs uzdevums – skolēnam jāizveido radoša dzejnieka vizītkarte, kuru veicot, var iegūt divus punktus. Viens punkts ir par vismaz trim biogrāfiski precīziem datiem, otrs – par vizuāli glītu noformējumu.

Veicot visus uzdevumus pareizi, skolēns var saņemt maksimālo punktu skaitu – 20 punktus.

Šim pārbaudes darbam klāt tiek skatīts arī skolēnu darbs iepriekšējās mācību stundās šīs tēmas ietvaros – skolēni pirms pārbaudes darba rakstīšanas iesniedz arī *domu karti* par Vili Plūdoni, par kuru iespējams iegūt 5 punktus – vienu punktu par biogrāfiski precīzi uzrakstītiem diviem faktiem par Vili Plūdoni un papildus 1 punktu, ja *domu karte* ir veidota rūpīgi, pārskatāmi, bet vēl vienu – ja tajā iekļauts arī kāds fakts, kurš nav minēts skolotājas izdalītajā materiālā. Katra skolēnu grupa iesniedz arī aizpildītu *dubulto dienasgrāmatu*, par kuru katram no grupas dalībniekiem ir iespēja iegūt 10 punktus – 2 punktus par katru izrakstīto dzejoļa fragmentu un to precīzu interpretējumu, 1 punktu – ja uzrakstītais ir vien daļēji precīzs, kopā skolēniem jāizraksta piecas dzejoļu fragmentu rindas un tās jāpamato, ja tas ir izdarīts precīzi, skolēni saņem maksimālo punktu skaitu – 10 punktus.

Tātad kopā skolēni var iegūt 37 punktus, balstoties uz šo vērtējumu, skolēni iegūst vērtējumu 10 ballu sistēma par Viļa Plūdoņa personības un patriotiskās dzejas apguvi.

Vērtējums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	0-4	5-9	10-14	15 - 18	19-22	23 - 26	27 - 29	30 - 32	33 - 35	36 - 37

Pārbaudes darba testa daļas pareizās atbildes

Izvēlies, lūdzu, katram jautājumam vienu pareizo atbildi un pasvīturo to! (10 punkti)

1. **Viļa Plūdoņa īstais uzvārds ir**
 - d) Zemgalis,
 - e) Lejnieks.
 - f) Upītis.

2. **Kura ir Viļa Plūdoņa dzimtā pilsēta?**
 - d) Rīga,
 - e) Talsi,
 - f) Bauska.

3. **Par ko Vilis Plūdons strādā 38 savus dzīves gadus?**
 - d) Par skolotāju.
 - e) par ārstu,
 - f) par būvinženieri.

4. **Kurš ir bijis Viļa Plūdoņa mīļākais dzejnieks?**
 - d) Miķelis Krogzemis.
 - e) Jānis Pliekšāns,
 - f) Ojārs Vācietis.

5. **Kuru no šīm poēmām Vilis Plūdons ir sarakstījis 1905. gada revolūcijas iespaidā?**
 - d) „Baigi”,
 - e) „Rēgi”,
 - f) „Uz saulaino tāli”.

6. **Kuru no šiem apbalvojumiem Vilis Plūdons nav saņēmis?**
 - d) Spīdolas balvu.
 - e) Tēvzemes balvu,
 - f) Triju zvaigžņu ordeni.

7. **Kura no šīm animācijas filmām ir veidota, balstoties uz Viļa Plūdoņa sarakstītu dzejoli bērniem?**
 - d) „Saules meitiņas”,
 - e) „Zaķīšu pirtiņa”.
 - f) „Suns Funs un vējš”.

8. Kādas ir bijušas Viļa Plūdoņa attiecības ar bērniem?

- d) Viņš ļoti mīlējis bērnus un arī pašam ir bijušas vairākas atvases.
- e) Bērni viņam ir patikuši, tomēr pats nekad tos nav vēlējies.
- f) Viņš allaž izvairījies no sabiedrības, kurā ir bērni.

9. Kurš ir Viļa Plūdoņa dzejas tradīciju turpinātājs latviešu literatūrā?

- d) Viktors Kalniņš,
- e) Vitauts Lūdēns.
- f) Valdis Grēviņš.

10. Latviešu literatūrā Vilis Plūdons tiek uzskatīts par

- d) psiholoģiskās noveles ieviesēju,
- e) jaunlatviešu ideju paudēju,
- f) dabas prieka un dzīves traģisma dziesminieku.

Skolotājas sagatavots izdales materiāls

Andrejs Eglītis (1912 – 2006)

„Andrejs Eglītis ir liela un arī monolīta personība, kuras dzīvē un dzejā koncentrējušies visas latviešu tautas traģiskie likteņi vesela pusgadsimta garumā. Dzejnieks veidojies un audzis kopā ar savu laiku, no maiga liriķa – skaistuma, dabas, mīlestības apdziedātāja – kļūdams par tautas ciešanu izteicēju, cīņā saucēju un pravieti. Arī par sirdsapziņu. Vārdi „tauta”, „dzimtene”, „brīvība”, „nākotne”, kas pēdējos gadu desmitos mūsu sabiedrībā ir nelietīgi novalkāti, melīgi, A. Eglīša dzejā atgūst savu patieso nozīmi un pārliedina, jo tiem ir zelta segums.”

(Dzidra Vārdaune)

Andrejs Eglītis dzimis 1912. gada 21. oktobrī Ļaudonas pagasta „Siliešu” mājās, kristīts un iesvētīts Ļaudonas luterāņu draudzē. Kaut viņa vecāki ir kalpi un bieži dodas no vienas mājas uz otru, viņš no bērnības paņēmis dzīvē trīs svarīgas lietas, trīs lielas mīlestības – mātes mīlestību, dzimtās puses mīlestību un Dieva mīlestību. Vismīļākais cilvēks dzejniekam ir viņa māte – Emīlija Eglīte. Viņa bija kalpa sieva, kas pēc vīra nāves izaudzināja divus dēlus – Andreju un divus gadus vecāko Jāni. Viņa, būdama dziļi reliģioza, ieaudzināja dēlos uzskatu, ka Dievs ir visā, kas paties, skaists un ētiski pilnvērtīgs. Dievs valda dabā un cilvēkos, šajā saulē un aizsaulē. Mīlotās mātes piemiņa kā smalka sudraba stīdziņa stīgo cauri Andreja Eglīša dzejai, tā iemūžināta daudzos veltījuma dzejoļos izlasē „Vai vēl dievkociņš zied mātes kapu laukā?”. Spilgtākās bērnības atmiņas Andrejam Eglītim saistās ar makšķerēšanu pie Aiviekstes un vēžošanu Svētupē. Dzimtā novada skaistums uz mūžu iegūlis viņa dvēselē un bijis spēcīgs ierosmes avots nākamā dzejnieka personības veidošanā. „Paskatoties pagājības spoguļu stiklā, redzu aiz sevis vistuvāk māti – tālāk tēvu, brāli un citus tuvos. Par māti stāstīdams, es reizē runātu par sevi: par Dieva meklēšanu kapu laukā, abiem kopā puķes laistot, par sīksto un pieticīgo maizes riecieni, skolām, kara laukiem un tāliem ceļiem pasaulē.”

Skolas gaitas Andrejs Eglītis uzsāk Ļaudonas pamatskolā. Sapnis – mācīties ģimnāzijā nav iespējams līdzekļu trūkuma dēļ. 1929. gadā viņš sāk mācības Rīgas pilsētas tehnikumā, kuru beidz dažus gadus vēlāk, iegūstot inženiera kvalifikāciju telefonu sakaru nozarē. 1935. gadā Andrejs Eglītis tiek iesaukts obligātajā karadienestā. Drīz vien iestājas arī karaskolā, taču ātri saprot, ka virsnieka karjera un armijas dresūra nav piemērota viņam. Kopš 1938. gada sākas Andreja Eglīša žurnālista gaitas laikrakstos „Brīvā Zeme” un „Rīts”, vēlāk arī Latvijas Radio informācijas daļā. 1939. gadā Andrejs Eglītis ienāk latviešu literatūrā ar dzejoļu krājumiem „Zelta vālodze” un „Varavīksna”.

1941. gada 14. jūnija masveida deportācijas, ko veic padomju okupācijas iestādes, spēcīgi satricina Andreja Eglīša dzejas pasauli. Kara apstākļos, kad Latvijai atkal tuvojas frontes līnija, 1943. gadā top Andreja Eglīša un komponistes Lūcijas Garūtas nemirstīga kantāte „Dievs, Tava zeme deg”, tā ir skanējusi teju visā pasaulē un kļuvusi par savdabīgu mūsu tautas lūgšanu. *„Nekad neesmu piedzīvojis dziļākus panākumus muzikālam mākslas darbam. Rīgā un Liepājā tie līdzinājās masu hipnozei. Tūkstošiem un atkal tūkstošiem plūda uz veco Ģerturūdes baznīcu Rīgā un Annas baznīcu Liepājā, lai klausītos, pārdzīvotu un lūgtu Dievu līdz ar Garūtas – Eglīša patriotiskās kantātes atskaņojumu. Nezinu vairs, cik reizes tā tika atkārtota – vismaz reizes desmit jeb piecpadsmi, un būtu atkārtota vēl un vēl, ja Rīga nebūtu bijusi jāatstāj.”* 1943. gadā dzejnieku iesauc latviešu leģionā. Viņš nonāk kara korespondentu apmācības grupā Berlīnē, pēc atgriešanās tiek piekomandēts 19. latviešu divīzijai, ar kuru kopā noiet kara ceļu no Cēsaines līdz Liepājai. 1945. gadā, naktī no 7. uz 8. maiju no Liepājas kara ostas latviešu inteliģentu bēgļu laivās dodas pāri Baltijas jūrai uz Gotlandi. Andrejs Eglītis dzimteni atstāj kopā ar Veroniku Strēlerti, Andreju Johansonu.

1947. gadā Andrejs Eglītis kļūst par Latviešu Nacionālā fonda ģenerālsekretāru, tā mērķis ir cīnīties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām un rūpēties par tautas dzīvā spēka un latviskās kultūras saglabāšanu. 1953. gadā dzejnieks apprecas ar Andu Jaunvīksnu, ar kuru kopā apceļo daudzas pasaules zemes.

1998. gada 13. augustā pēc 53 svešumā pavadītiem gadiem Andrejs Eglītis atgriežas uz dzīvi Latvijā. Arī dzīvojot Latvijā dzejnieks aicina mīlet tēvzemi, atgādina, cik ļoti nepieciešama ir patriotiskā audzināšana un aicina turēt godā latviešu valodu. *„Kad man atļāva atgriezties tēvzemē turpat pēc pus gadsimta, es sajutu neizsakāmu prieku raugoties uz Latvijas laukiem, mežiem, druvām, upēm un ezeriem – dzīvības pilniem – un klausoties tautas apliecinājumus ticībā rītdienai.”* Andrejs Eglītis miris 2006. gada 23. februārī, apglabāts Ļaudonas kapsētā.

Protams, tādu cilvēku, kuru viss dzīves gājums, viss viņu mūžs ir nesavtīga kalpošana savai dzimtenei, ir maz. Bet viņi ir kā virsotnes, kā paraugi, kuriem līdzināties, sekot vai tikai apbrīnot. Ko ieguva pats dzejnieks? Vispirms jau savu ilgu piepildījumu, brīvu dzimteni un īstu tautas mīlestību. To apliecina viņa dzimtās puses, Ļaudonas, ļaužu mīlestība. Viņi saudzē un godā dzejnieka piemiņu gan muzejā, gan kopjot viņa piemiņas vietas. Ļaudonas kapos izveidots tēlnieka Induļa Rankas veidots ceļš pie Andreja Eglīša, netālu no viņa kapa ir arī pieminekļis. Bet svarīgākas par akmens pieminekļiem ir aizdegtās svecītes un vienkāršie lauku ziedi, kas vienmēr svaigi nolikti gan no viņa pirmajām mājām, gan no daudziem citiem Ļaudonas puķu dārziem.

Skolotājas sagatavots dzejnieka Andreja Eglīša *radošais CV*

Andreja Eglīša dzimšanas un miršanas dati	
Andreja Eglīša spilgtākās bērnības atmiņas	
Andreja Eglīša ģimene	
Andreja Eglīša skolas gaitas	
Nozīmīgākie notikumi Andreja Eglīša dzīvē laika posmā no 1943. – 1945. gadam	
Nozīmīgākā Andreja Eglīša darbība, atrodoties trimdā	
Nozīmīgākie Andreja Eglīša dzejoļu krājumi	
Nozīmīgākie Andreja Eglīša apbalvojumi	
Kas norāda uz to, ka Andrejs Eglītis ir bijis ne tikai dzejnieks, bet arī dedzīgs savas dzimtenes patriots?	
Ko vēl es uzzināju, noskatoties video fragmentu?	

Dzejnieka Andreja Eglīša *radošais CV* (skolotājas izstrādāts variants)

Andreja Eglīša dzimšanas un miršanas dati	Andrejs Eglītis dzimis 1912. gada 21. oktobrī Ļaudonas pagasta Siliešu mājās, bet miris 2006. gada 23. februārī, apbedīts Ļaudonas kapsētā.
Andreja Eglīša spilgtākās bērnības atmiņas	Andreja Eglīša spilgtākās bērnības atmiņas saistītas ar skaisto Ļaudonas dabu un makšķerēšanas izbraukumiem pie Aiviekstes upes un vēžošanu Svētupē.
Andreja Eglīša ģimene	Andreja Eglīša māte Emīlija Eglīte bija ļoti reliģioza un dzejniekam ļoti mīļa un tuva, tēvs gāja bojā jau ļoti agri, gūstot ievainojumu pirmā pasaules kara laikā Krievijā. Andrejam bija pāris gadus vecāks brālis Jānis. Jau kopš bērnības Andrejs Eglītis ļoti mīlēja māti, dabu un Dievu. Vēlāk, atrodoties trimdā, 1953. gadā apprecējies ar Andu Jaunvīksni, ar kuru kopā daudz ceļoja.
Andreja Eglīša skolas gaitas	Skolas gaitas Andrejs Eglītis sācis Ļaudonas pamatskolā, līdzekļu trūkuma dēļ ģimnāzijā nav mācījies. Taču beidzis Rīgas pilsētas tehnikumu un kādu laiku mācījies arī karaskolā, kurā drīz vien mācības pārtrauca.
Nozīmīgākie notikumi Andreja Eglīša dzīvē laika posmā no 1943. – 1945. gadam	1943. gadā kopā ar komponisti Lūciju Garūtu saraksta kantāti „Dievs, Tava zeme deg”, kura kļūst par savdabīgu mūsu tautas lūgšanu. Tajā pašā gadā iesaukts latviešu leģionā, viņš nonāk kara korespondentu apmācības grupā Berlīnē, bet pēc atgriešanās Latvijā tiek pievienots 19. latviešu divīzijai, ar kuru kopā noiet kara ceļu no Cēsaines līdz Liepājai. 1945. gadā kopā ar latviešu inteliģentiem bēgļu laivās dodas uz Gotlandi.
Nozīmīgākā Andreja Eglīša darbība, atrodoties trimdā	Andrejs Eglītis bijis Latviešu Nacionālā fonda ģenerālsekretārs, šī fonda galvenais mērķis bija cīnīties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām.
Nozīmīgākie Andreja Eglīša dzejoļu krājumi	<ul style="list-style-type: none"> • „Zelta vālodze” un „Varavīksna” (1939) • „Dievs, Tava zeme deg” (1943) • Dvēseļu cietoksnis (1945) • Uz vairoga (1946) • „Audiet mani karogā sarkanbaltisarkanā” (1972) • „Svešais cirvis cērt un cērt” (1986)
Nozīmīgākie Andreja Eglīša apbalvojumi	<ul style="list-style-type: none"> • Zinaīdas Lazdas balva (1962) • Pasaules brīvo latviešu apvienības Tautas balva kā izcilākajam latviešu nacionālajam dzejniekam (1972) • Triju Zvaigžņu ordenis (1994) • Latvijas Rakstnieku savienības un Kultūrkapitāla fonda Gada balva par mūža ieguldījumu latviešu literatūrā (2002)
Kas norāda uz to, ka Andrejs Eglītis ir bijis ne tikai dzejnieks, bet arī dedzīgs savas dzimtenes patriots?	Andrejs Eglītis aicināja latviešus mīlēt, godāt un sargāt savu dzimteni – Latviju, atgādināja, cik nozīmīga loma ir patriotiskai audzināšanai ģimenē, aicināja cienīt latviešu valodu. Arī pats dzejnieks ir teicis, ka visa viņa dzīve ir veltīta tikai tēvzemei un visas viņa uzrakstītās grāmatas ir viņa dzimtās zemes cildinājums.
Ko vēl es uzzināju, noskatoties video fragmentu?	Uzzināju, ka Andrejs Eglītis kādu laiku dzīvojis arī Rīgā, un tagad viņa bijušajā dzīvoklī dzīvo aktrise Ieva Pļavniece, kā arī kantātes „Dievs, Tava zeme deg!” pirmatskaņojumā baznīca bijusi tik pilna, ka Eglītis nav ticis tajā iekšā.

Dzejnieka Andreja Eglīša radošais CV

Andreja Eglīša dzimšanas un miršanas dati	1912. gada 21. oktobris - 2006. gada 23. februāris
Andreja Eglīša spilgtākās bērnības atmiņas	Maniķerīšana pie Atkierstes un vējšana Svētupē
Andreja Eglīša ģimene	Bijis kalpu bērns. Tēvs I pasaules karā mīrs, tāpēc Eglītis ļoti pieķēries vectēvam. Mīļākais cilvēks bija māte - Emīlija. Eglitim bija arī vecākais brālis 1953 - apņemas ar Andreju Jaunvīķi.
Andreja Eglīša skolas gaitas	1. Lūdona pamatskola. 2. Rīgas pietas tehnikums. 3. Kara mola (no nepabeidza).
Nozīmīgākie notikumi Andreja Eglīša dzīvē laika posmā no 1943. - 1945. gadam	Uzrakstīta kantāte "Dievs, Tava zeme deg!". Tika iesauktas Leģionā. 1945. gadā dodas trimdā un 12. februārī.
Nozīmīgākā Andreja Eglīša darbība, atrodoties trimdā	1947. gada strādājis par Latvijas Nacionālā fonda ģenerālsekretāru.
Nozīmīgākie Andreja Eglīša dzejoļu krājumi	"Zelta vārdi", "Varavīrka". Slavenākā kantāte "Dievs, Tava zeme deg", uzrakstīta baltu konkursa. Kopā 12-13 dzejoļu krājumi.
Nozīmīgākie Andreja Eglīša apbalvojumi	Zinaīdas Lazdas balva (1962); Trijzvaigžņu ordenis (1994); Tāta Tautas balva 10. atcerināšanai latviešu dzejniekiem; Lāčplēša fonda zīme (2004).
Kas norāda uz to, ka Andrejs Eglītis ir bijis ne tikai dzejnieks, bet arī dedzīgs savas dzimtenes patriots?	Kara laikā ļoti pozitīvi rīkojās savas tautas likteni. Citāti: "Visa mana dāve ir veltīta tīrai tēvzemei, un visas uzrašanās grūdas ir dzimtās zemes cīloņajumi".
Ko vēl es uzzināju, noskatoties video fragmentu?	Katru dienu pēc atgriešanās no trimdas krājām gāja uz mārtināšanu. Jestājes Bērnuģimnāzijas Latviešu leģionā.

Skolotājas sagatavota *powerpoint* prezentācija par Andreju Eglīti

«Es tēvu zemei noliecos pār viņas sāpju tēlu,
Par tautu tumsas verdzībā, par katru viņas dēlu.
Es karsdams saucu svešumā -
Dievs, vienu garu lemi:
Vest galā tautas cīņiņu
Par brīvu valsti, zemi.»

Andrejs Eglītis (1912 - 2006)

19. latviešu divīzijas kara
korespondents
Latviešu nacionālā fonda
dibinātājs un ģenerālsēkretārs
Triju zvaigžņu ordeņa virsnieks

«No vienas domas var celties
jauna pasaule,
Un mirklis atnes jēgu, kas liela
mūžība.»

- —
- ☞ Dzimis Ļaudonā, Siliešu mājās 1912. gada 21. oktobrī
 - ☞ Vecāki - kalpi bez pastāvīgas dzīvesvietas
 - ☞ Jau kopš bērnības dzīvē svarīgas trīs lietas - mātes mīlestība, dzimtenes mīlestība un Dieva mīlestība
 - ☞ Vismīļākais cilvēks - māte Emīlija
 - ☞ Tēvs miris pirmā pasaules kara laikā no smaga ievainojuma, apbedīts Krievijā

— —

«Paskatoties pagājības spoguļu stiklā,
redzu aiz sevis vistuvāk māti - tālāk tēvu,
brāli un citus tuvos. Par māti stāstīdams, es
reizē runātu par sevi: par Dieva meklēšanu
kapu laukā, abiem kopā puķes laistot, par
sīkstos un pieticīgos maizes rīcienu, skolām,
kara laukiem un tāliem ceļiem pasaulē.»

- —
- ☞ Skolas gaitas sācis Ļaudonas pamatskolā
 - ☞ Mācības turpina Rīgas pilsētas tehnikumā
 - ☞ Mācās arī karaskolā, bet mācības drīz pārtrauc
 - ☞ Žurnālists laikrakstos «Brīvā Zeme» un «Rīts», vēlāk arī Latvijas Radio informācijas daļā

— —

☞ 1943. gadā, kara apstākļos, top kompomistes Lūcijas Garūtas un dzejnieka Andreja Eglīša nemirstīgā kantāte «Dievs, Tava zeme deg!», tā ir skanējusi teju visā pasaulē un kļuvusi par savdabīgu mūsu tautas lūgšanu

«Nekad neesmu piedzīvojis dziļākus panākumus muzikālam mākslas darbam. Rīgā un Liepājā tie līdzinājās masu hipnozei. Tūkstošiem un atkal tūkstošiem plūda uz veco Ģertrūdes baznīcu Rīgā un Annas baznīcu Liepājā, lai klausītos, pārdzīvotu un lūgtu Dievu līdz ar Garūtas – Eglīša patriotiskās kantātes atskaņošanu.»

- ☞ 1943. gadā dzejnieku iesauc latviešu leģionā
- ☞ Nonāk kara korespondentu apmācības grupā Berlīnē
- ☞ Pēc atgriešanās Latvijā tiek piekomandēts 19. latviešu divīzijai
- ☞ 1945. gada naktī no 7. uz 8. maiju dodas latviešu inteliģentu bēgļu laivā pāri Baltijas jūrai uz Gotlandi

- ☞ 1947. gadā kļūst par Latviešu Nacionālā Fonda ģenerālsekretāru
- ☞ Fonda mērķis – cīnīties par latviešu tautas un Latvijas – neatkarīgas, brīvas, demokrātiskas republikas tiesībām un rūpēties par tautas dzīvā spēka un latviskās kultūras saglabāšanu

- ☞ 1998. gadā pēc 53 svešumā pavadītiem gadiem atgriežas uz dzīvi Latvijā
- ☞ Arī dzīvojot Latvijā Andrejs Eglītis aicina mīlēt Tēvzemi, atgādina, cik ļoti nepieciešama ir patriotiskā audzināšana un aicina turēt godā latviešu valodu
- ☞ Miris 2006. gada 23. februārī, apglabāts Ļaudonas kapsētā

«Kad man ļāva atgriezties Tēvzemē turpat pēc pus gadsimta, es sajutu neizsakāmu prieku raugoties uz Latvijas laukiem, mežiem, druvām, upēm un ezeriem – dzīvības pilniem – un klausoties tautas apliecinājumus ticībā rītdienai.»

Nozīmīgākie dzejoļu krājumi

- ☞ «Zelta vālodze» (1939)
- ☞ «Varavīksna» (1939)
- ☞ «Dievs, Tava zeme deg» (1943)
- ☞ «Dvēseļu cietoksnis» (1945)
- ☞ «Uz vairoga» (1946)
- ☞ «Nesaule» (1953)
- ☞ «Audiet mani karogā sarkanbaltsarkanā» (1972)
- ☞ «Svešais cirvis cērt un cērt» (1986)

Nozīmīgākie apbalvojumi

- ☞ Zinaidas Lazdas balva (1962)
- ☞ Pasauls brīvo latviešu apvienības Tautas balva kā izcilākajam latviešu nacionālajam dzejniekam (1972)
- ☞ Triju zvaigžņu ordenis (1994)
- ☞ Latvijas Rakstnieku savienības un Kultūrkapitāla fonda Gada balva par mūža ieguldījumu latviešu literatūrā (2002)
- ☞ Lāčplēša fonda goda zīme (2005)

*«Visa mana dzīve veltīta tikai tēvzemei.
Visas manas uzrakstītās grāmatas ir manas
dzimtās zemes cildinājums.»*

Skolotājas sagatavota dzejas fragmentu kopa

Uzmanīgi izlasi Andreja Eglīša dzeju un atbildi uz jautājumiem!

„Dzimtenes karogs,
Sētuve
Noteic tev ceļu,
Arāj.
Zemei un karogam
Zvēri!
Mīļākā zeme šī,
Skaistākais karogs.”

(Dzejolis *Karogs un sētuve*, krājums „Zelta vālodze”, 1939)

„Ja man vaicātu: ko tu visvairāk mīli?
Teiktu: Ļaudonu ar tumšo meža vīli.”

(Fragments no dzejoļa *Ļaudona*, krājums „Varavīksna”, 1939)

„Nem tēvu zemes smilti
Un to pret sirdi spied;
Tur šūpļa līksts tev cirsta,
Tur bērū puķe zied.

Tik nieks ir nāves bēda,
Tas vīrs, kas šķēpu ceļ:
No tavas smilts ne pēda
Nav svešam jāatšķeļ.

„Nem mīļo zemi saujās
Un liec pie lūpām to,
Šo vietu izredzējis
Dievs mums ir vienīgo.

Kur zars, tur zīles kaisās –
Šie vārdi mūžam der;
Kur acis saulei vērtas,
Tur tās ar jāaizver.”

(Dzejolis *Tēvu zeme*, krājums „Varavīksna”, 1939)

„Es visas domas aizmirstu,

To vienu domājot:
Ko tev vēl vairāk, tēvzeme,
Par sirdi varu dot.”

(Fragments no dzejoļa *Es visas domas*, krājums „Varavīksna”, 1939)

„Nav spožuma vairs dzimtenei,
Kur vien tu lūkojies un ej.
Ik ceļš ar bērū skujām klāts –
Sirds neprasa, kas apglabāts.
Viss, viss nu simtkārt prātā nāk,
Kad veļu migla liņāt sāk:
Šī zeme dvēslēm apsēta
Kā liela, skumja kapsēta.”

(Dzejolis *Nav spožuma*, krājums „Nīcība”, 1942)

„Pasniedz man zobenu, jaunava,
Latvijas kalni jau liesmās.
Nelaimju sārta šņāc debesīs,
Tēvija, tēvija briesmās!

„Pasniedz man zobenu, jaunava,
Tēvzemes karogā nestu,
Lai redz to nāvē un ugunīs
Gadsimtu brīvībai plestu.”

(Fragmenti no dzejoļa *Latvijas kalni jau liesmās*, krājums „Uz vairoga”, 1945)

„Man sen vairs savu sājpu nav,
Tik visas tautas.
Man sen vairs savu sapņu nav,
Tik visas tautas.
Man savas dzīvības un nāves nav,
Tik visas tautas.”

(Fragments no dzejoļa *Man sen vairs...*, krājums „Uz vairoga”, 1945)

„Es tēvu zemei noliecos par visām viņas mokām,
Par brāļiem, kaujās kritušiem, par mīļās mātes rokām.

Es tēvu zemei noliecos par viņas sājpu tēlu
Par tautu tumsas verdzībā, par katru viņas dēlu.

Un karsdams saucu svešumā: Dievs, vienu garu lemi:
Vest galā tautas cīniņu par brīvu valsti, zemi.

Un atskan visā pasaulē: mēs jauni zvani esam,
Mēs savas zemes brīvību un valsti sirdī nesam!”
(Dzejolis *Es tēvu zemei noliecos...*, krājums „Uz vairoga”, 1945)

„Kastaņjetes trako –
Granadas saule. Toledas toreadors,
Cikāde naksnīgā mandeļkokā,
Mālos iemīta mīļākā pēda,
Klosteris bālām grēksūdzes svecēm –
Virpulī sagriežas
De Faljas uguns dejā!
Visa Spānija tai kājās.

Mājās man gribas. Tikt mājās.
- Diez, vai pērnīe gājputni atgriezušies ligzdās?”
(Dzejolis *Spāniete dejo*, krājums „Nesaule”, 1953)

„Trūkst uguns izkarsētas mīlestības mums, trūkst tautas
jauno dziesmu,
Trūkst cīņu elpojienu smago mums un tēvu zemes svēto
briesmu.
Te lēts un viegli gūstamss viss, bez sāpēm noņemams zem
svešā kājām,
Šķiet, mūži aizšalkuši jau, kopš liesmu gatvēm izgājām
no mājām.”
(Fragments no dzejoļa *Trūkst uguns...*, krājums „Lāsts”, 1961)

„Ne vientulība tā, bet bezgalīgi tukša telpa apkārt plešas, un
svešas elpas aprautas un satraukumā pretī dvešas, un visas
debess atkāpjas un atkal virsū nāk kā neredzamas sienas.”
(Fragments no dzejoļa *Celsimies vēl, lai mūs sadzirdētu...*, krājums „Tauta
manas mājas”, 1993)

„Vai tiešām esmu atkal senās mājās?
Vēl vecais gadu simts man
iegūlies kājās,
Dzeguzes kā senāk kūko, dūjas
lūkojas loga rūtīs –
Svešu ļaužu balsis žņaudzas krūtīs.
Rīts tā kā aust, tā kā miglaini blāvo –
Arvien es eju uz tautas brīvības kalnu
stāvo.”
(Fragments no dzejoļa *Esmu mājās*, krājums „Sila priede” 2001)

1. Kas liecina par to, ka Andreja Eglīša dzejā ir patriotiskas iezīmes?

2. Kādēļ Andrejs Eglītis raksta, ka latviešu tauta ir *tumsas verdzībā*?

3. Kādēļ Andrejs Eglītis raksta, ka mūsu zeme ir *dvēslēm apsēta, kā liela, skumja kapsēta*?

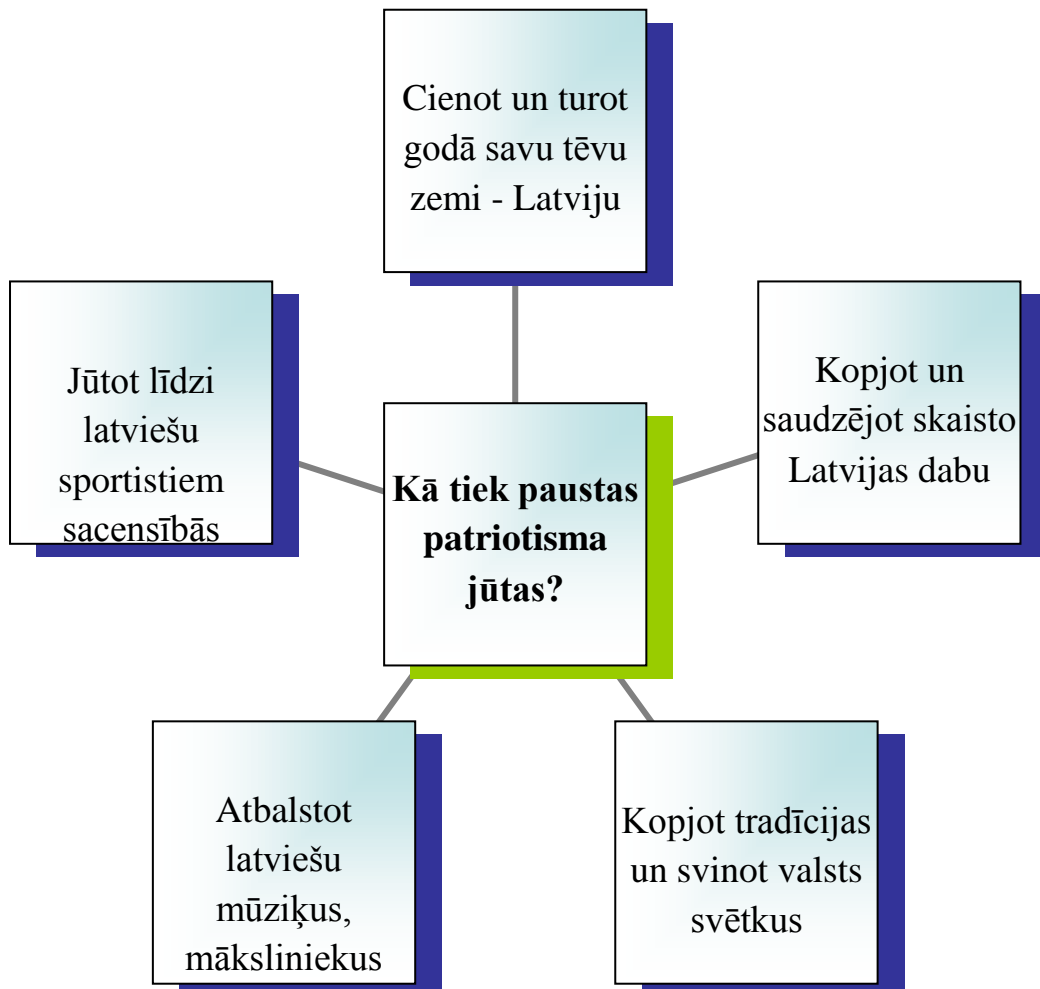
4. Kādēļ agrāk dzimtenes mīlestība un patriotiskas jūtas bija teju katra latvieša šūpulī ieliktas?

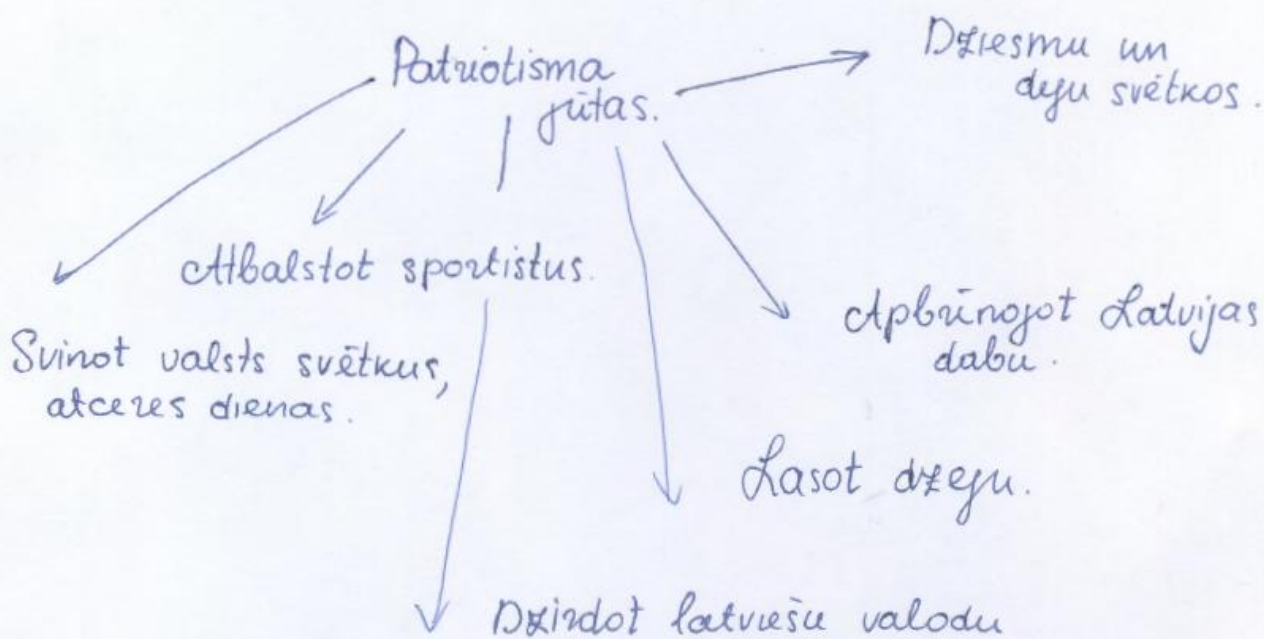
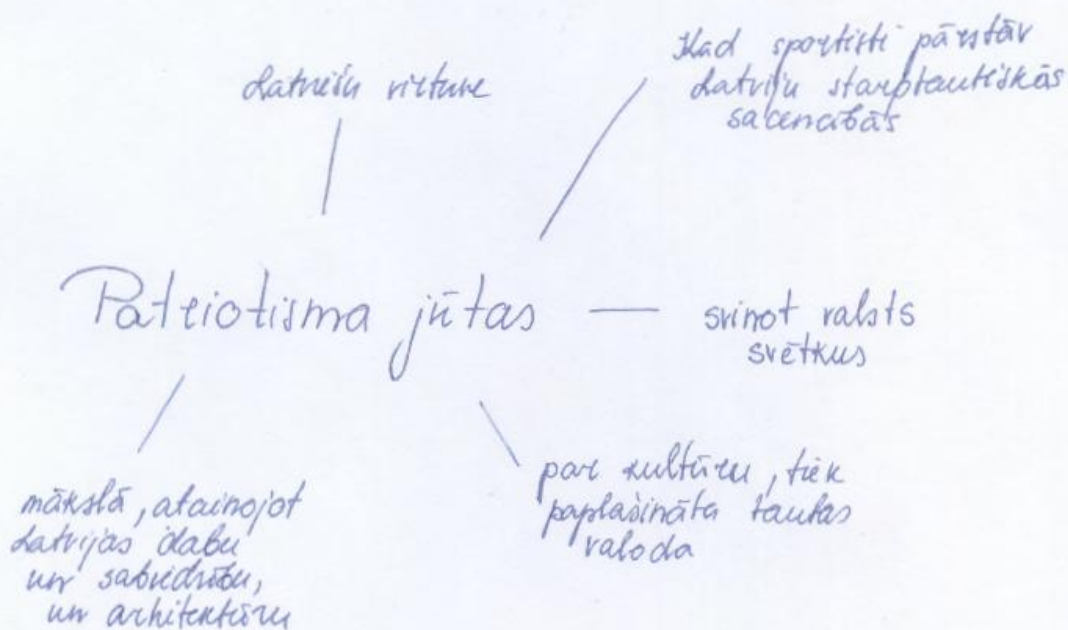
5. Vai mūsdienās vēl ir jūtams patriotisms? Kurās situācijās? Kā izpaužas patriotisma jūtas?

6. Vai jūs sevi uzskatāt par savas dzimtenes patriotiem? Atbildi, lūdzu, pamatojiet!

Paldies par darbu!

Ideju tīkls par to, kā tiek paustas patriotisma jūtas

Skolotājas sagatavots izdales materiāls

Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāte „Dievs, Tava zeme deg!”

Andreja Eglīša un Lūcijas Garūtas kantāte „Dievs, Tava zeme deg” ir skarba laika un neizsakāmi lielas mīlestības auglis. Tauta uz posta, izmisuma un iznīcības sliekšņa savas Dievam lūdz cerību, ticību, žēlastību, brīvību un mīlestību. Dieva vārda piesaukšana nav tikai laikmeta noteikta – tā ir dziļa personīga ticība no agras bērnības līdz mūža sliekšnim, katru dienu beigt un rītu uzsākt ar lūgšanu un milzīgu, nesagraujamu ticību.

Tiešu pamudinājumu rakstīt tekstu šai kantātei devis Kuldīgas luterāņu draudzes izsludinātais konkurss kantātes „Latvju lūgšana” tekstam un mūzikai. Draudzes mācītājs ir teicis: „*Mēs ceram, ka pārdzīvojamā laikmeta nopietnībā radīsies vārdi un skaņas, kas kā dedzīga lūgšana skars tautas dvēseli*”. No 47 iesniegtajiem dzejasdarbiem par māksliniecisko vispārākajiem un izvirzītajiem noteikumiem visatbilstošākajiem žūrija atzīst viena autora divus darbus ar kopēju moto „Dievs, Tava zeme deg!”, abu tekstu autors ir Andrejs Eglītis. Žūrijas komisija iesaka dzejniekam no abiem dzejoļiem radīt trešo. A. Eglītis ieteikumam piekrīt, un tā 1943. gada vasarā rodas kantātes „Dievs, Tava zeme deg!” dzejnieka pabeigtais, pilnveidotais teksts, kādu to pazīstam vēl šodien.

(Eglītis 2007: 147)

Fragmenti no kantātes „Dievs, Tava zeme deg!”

Dievs, Tava zeme deg – grēka un ienaida liesmās!
Dievs, Tava zeme deg! Debesis upuru nopūtu pilnas.
Zudušos varoņus saukājot, vaimanā nelaimju dzilnas.

Dievs, Tava zeme deg!
Ciemi un pilsētas gruvešos, nīcības putekļos triektas.
Augstāko kalngalu virsotnes nīcīgi ielejās liektas.

Dievs, vai nāk pastarā tiesa?

Ienaidā –

Deldēta asins un miesa!

Klausi, Dievs, lūgšanu maigu:

Žēlastību!

Neslēp dusmībā vaigu!

Klausa Tev lejas un augstumi – ļaunums un vētras lai stājas;

Pasaules plašums kā Dieva galds visus lai stiprinot klājas.

Piecel no putekļiem pilsētas, kalngalus atpakaļ stādi,

Tautām, kas negaisos noliektas, cerību karogu rādi.

Pieņem, Dievs, lūgšanu kvēlu:

Mīlestību paaudžu paaudzēm vēli!

Klausi, Dievs, lūgšanu cēlu:

Brīvību! Brīvību!

Elpot grib Latvijas dēli!

Klausi, Dievs, lūgšanu kvēlu:

Brīvību paaudžu paaudzēm vēli!

Neļauj vairs Latvijas debesīm asiņu dūmakās tīties.

Neļauj, Dievs!

(Eglītis 2007: 9 - 39)

Skolotājas sagatavots izdales materiāls

Jānis Jaunsudrabiņš „Piemini Latviju!” (fragmenti)

Latvi, lai kurā zemes daļā tu nonāktu – piemini Latviju! Nekad un nekur savā mūžā tu vairs nedzirdēsi skaistāka vārda par šo vārdu; tāpēc nemities to daudzina, nebeidz slavēt šo valsti, kas šo vārdu nes. Ja esi tēvs, paud to saviem bērniem, ja esi māte, dziedī par viņiem pie savu bērnu un mazbērnu šūpuļiem, bet, ja esi bērns, kas dzimis trimdā, - nerimsti taujāt par šo zemi savus vecākus. Latvija lai tavās domās un iedomās ir kā tāla, brīnišķīga sala pasaules jūrā, uz kuru vienmēr jāstāv vērstam tavas dzīves laivas priekšgalam. Diena vai nakts, vakars vai rīts – turi viņu prātā, piemini viņu, iemīli viņu arvien dedzīgāk.

Atceries Jāņus, kad saule bija sasniegusi visīsāko nakts ceļu un dienu uzkāpusi visaugstāk debesīs. Atceries Jāņu ugunis, kam vajadzēja vēl vairāk gaismot jau tā gaišo nakti, lai arī cilvēku sirdis nepaliktu neapgaismotas, lai tās iesiltu mīlā pret vienu un draudzībā pret visiem. Atceries līksmo un reizē skumjo līgo, kas līgoja kā ziedu laiva Latvijas gaisā, viegli pāri ezeriem, pāri Gaujai, Ventai un Daugavai, pāri Ormanim, Zilajam kalnam un Gaiziņam, pāri Zemgalei, Latgalei, Vidzemei un Kursai.

Atceries dzidros rudens rītus, kad jau salna apzieda pļavas ar sniegu. Debesis tad austrumos bij dzeltenas kā vasks, un rietumos kvēloja plata varavīksne. Rubeņiem sajuka visi jēdzieni par gada laikiem, un tie sāka rubināt kā pavasarī. Tad uzkrita pirmais sniegs, lai pēc trim dienām atkal pazustu. Sekli ūdeņi rītos pārvilkās ar ledu, kas līdz vakaram atkal izkusa, saulītes sasildīts. Bet lielāko tiesu bija pelēkas, miglainas dienas, gan dzestras, bet vēl ne aukstas. Līdz tad pamazām iestājās ziema.

Bet Latvijas ziemas kalngals bija Ziemassvētku vakars, kad pa piesnigušiem priedulājiem, zvaniņus lalinot, brauci uz baznīcu, kur tevi, lai tu liels vai mazs, pildīja ar gaišu prieku mirdzošā sveču gaisma egles zaļumā. Tā bija pirmā vēsts, ka gada tumšākais laiks jau pārdzīvots, ka tevi sagaida atkal gaišākas dienas.

Dzīvo kur dzīvodams, bet nesaki nekad, – es te esmu mājās, te esmu atradis jaunu dzimteni. Jo zini: dzimtene ir tikai viena – kur esi dzimis, kur dzimuši un mūžu nodzīvojuši tavi vecāki, tavi senči, paaudžu paaudzes.

Turi Latviju ieslēgtu savā sirdī. Turi to kā lielāko dārgumu, ko nedrīkst pazaudēt.

(Jaunsudrabiņš 2004: 27)

Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskajai dzejai veltītajās literatūras stundās gūtās atziņas

Literatūrās stundās gūtās atziņas.

Literatūrās stundās, lasot dažādu dzejnieku un rakstnieku biogrāfijas un radītos darbus, novēroju, ka agrāk tika rakstīti vairāk patriotiskas dzējas nekā tagad. Mūsdienās autori vairāk raksta par sadzīvīskām lietām, par mīlestību, draudzību, skumjām. Tas laikam tāpēc, ka agrāk valsts būvība un esamība nebija tik pašsaprotama, kā tagad. Ar dzējas rindu patīdztību tika saglabāta cerība un ticība par būv valsti.

Lasīti darbi lika justies piederīgai savai dzimtenei vēl vairāk, un lika aizdomāties par pagātni, nedaudz atraujot prātu no ikdienas rūpēm.

Pēdējo dienu nodēļu laikā es esmu uzziņājusī daudz jauna par latviešu rakstniekiem un viņu darbiem.

Visos šo autoru darbos caurējās patriotisms. #

Manuprāt, mūsdienās vēl nav izveidojušies tik labi rakstnieki kā bija agrāk. Lai arī iepriekš mēģotu darītu un latviešu tautai, šīs stundas manā pamodināja vēl lielāku mīlestību pret šo zemi. Un pat, ja mana dzēve sagruztos tā, ka vairs nebūtu iespējams dzēvot Latvija, es to tā pat nekādā veidā neizmirstu un cūnētu, kā arī stāstētu citiem tikai un varīgi labu par to.

Skolēnu rakstītie pārspriedumi

Jeskaite. Pārspriedums.

"Ja man vaicātu: ko Tu visvairāk mīli,
Teiktu: savu zemi, savas mājas."

Uz jautājumu: ko Tu visvairāk mīli, nav viegli atbildēt. Vispirms nāk priekšā ģimene un draugi, tad labas atmiņas, tad sāku domāt par piedzīvojumiem. Bet kas tiem visiem ir kopīgs? Tās ir mājas. Manas mājas ir mana zeme, tā ir vieta, kur es jūtos vislabāk, visdrošāk. Manas mājas ir Latvija. Manuprāt, nav lielākas mīlestības par mīlestību pret savu dzimlo zemi.

Vēstures stundās vislabprātāk klausos Latvijas vēsturi. Tai es jūtos piederīga. Lai gan bieži dzirdētais nav tik pozitīvs kā vēlētos, tas man šķiet visinteresantākais. Stāsti par drosmīgajiem latviešu cīnītājiem liek padomāt, kā es vai mani vienaudži rīkotos viņu vietā. Ceru, ka tāpat kā mūsu senči, nedomājot cīnītos par savu valsti, savu zemi. Es lepojos ar savas tautas un savas zemes vēsturi, es lepojos ar mūsu tautas apņēmību un gribasspēku.

Esot Latvijā, es jūtos vislabāk. Jūtos piederīga, jūtos ka mana daļiņa no kaut kā liela un varena. Ar prieku vienmēr noskatos, kā visi kopā dziedā un deju svētkos kopā sadziedamies un dancojam. Kā atbalstām savējos hokejā, volejbolā, bobslejā - vienatļā kur. Ja runa ir par latviešiem, visa tauta jūt līdzīgu sašaucošanos. Atceros, kā braucām mājās no ~~me~~ Mexaparka lielās estrādes, pēc Lady Gaga koncerta. Iekāpām tramvajā, un pēc kāda laiciņa visi tramvajā esošie cilvēki kopā dziedāja Prieta Kētras dziesmas. Tā bija tik lieliska sajūta! Tikko visi bijām pasaulē slavenas un zināmas dziedātājas koncertā, taču dziedājām mājinieku dziesmas. Tādos mirkļos domāju, cik ļoti es mīlu savu zemi, savas mājas.

Latvijā ir tik skaista daba! Skan jau salkani, bet tā ir. Kur citur atradīsi tik daudz dažādu vietu, kur aizbraukt, atpūsties, atvilkt elpu no ikdienas steigas? Plavas, meži, upes, ezeri, jūra. Tas viss un vēl daudz, daudz vairāk. Šķiet, ka ikkatram ir bērības atmiņas par laukos pavadītām vasarām. Bezī vien, nemanā nenovērtējam mūsu zemes bagātību. Sapņojam par atpūtu tikai

Labāk aizbraukt līdz mūsu pašu Jūrmalai vai atpūsties
upes krastā. Ziemā doties pastaigā pa mežu vai slēpot.
Rudenī aizbraukt uz Siguldu vai palikt pilsētā un vērot
lapkriti šeit. Jāņemacās novērtēt savu apkārtni. Ne velti
dzejnieki kā, Andrijs Eglītis un Vilis Plūdons tik ļoti
slavina mūsu zemes dabu. To nav iespējams nemīlēt!

Vonētu vēl rakstīt un rakstīt, kāpēc tik ļoti mīlu savu zemi.
Nav labākas vietas par mājām, un man ir neizsakāmi liels
prieks, ka piedzimu tuši šeit. It viss man šeit patīk - cilvēki,
daba, vēsture, kopīguma sajūta, svētki, tradīcijas. Pietiek
domāt par nesvanīgām kibēlīm un problēmām, jāskandina savas
Zemes vārds visiem, ko sastopi, lai arī tiem citiem ir ^{tas} gods zināt
par brīnišķīgāko vietu pasaulē!

Skolotājas sagatavota anketa skolēniem

Lūdzu, norādi savu dzimumu un vecumu!

Meitene

Vecums:

Zēns

Lūdzu, atbildi uz jautājumiem!

1. Kuri ir tie mācību priekšmeti, kuru apguve Tev sagādā prieku? Kādēļ?
2. Kuri ir tie mācību priekšmeti, kuru apguve Tev sagādā grūtības? Kādēļ?
3. Vai Tev ir kāds hobijs? Ja ir, lūdzu, nosauc to!
4. Kā Tu pavadi savu brīvo laiku?
5. Vai Tev patīk literatūras stundas? Atbildi, lūdzu, pamato!
6. Vai Tu lasi grāmatas, kuras nav mācību obligātās literatūras sarakstā? Par kādām tēmām?
7. Kura ir Tev tuvākā grāmata? Kādēļ?
8. Kādus kultūras pasākumus Tu mēdz apmeklēt (piemēram, teātra izrādes, dažādas izstādes)?
9. Kādām īpašībām, tavuprāt, jāpiemīt labam literatūras skolotājam?
10. Kam, tavuprāt, literatūras stundās vajadzētu pievērst īpašu uzmanību? Kādēļ?

Paldies par veltīto laiku un atbildēm!

Skolotājas sagatavota anketa skolēniem

Lūdzu, atbildi uz jautājumiem!

1. Lūdzu, nosauc to cilvēku vārdus, kurus Tu uzskati par īsteniem mūsu zemes, Latvijas, patriotiem! Atbildi, lūdzu, pamato!

2. Kuri ir tie brīži, kuros Tu jūties kā savas dzimtenes patriots un kuros Tu jūties piederīgs savai valstij? Atbildi, lūdzu, pamato!

3. Vai Latvijā ir kāda vieta, kura Tev ir īpaši mīļa un tuva, kura vienmēr Tev asociēties ar siltām un patīkamām atmiņām? Kura tā ir? Kādēļ?

4. Kuri, tavuprāt, ir vislatviskākie svētki? Kā tos pieņemts svinēt Jūsu ģimenē?

5. Vai, tavuprāt, literatūras stundas var būt patriotisma jūtu veicinātājas? Atbildi, lūdzu, pamato!

Paldies par veltīto laiku un atbildēm!

Diplomdarbs „Viļa Plūdoņa un Andreja Eglīša patriotiskās dzejas apguvei veltītās literatūras stundas 11. klasē” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Ilva Cepīte

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. paed. Elita Stikute _____ .____.201____.

(paraksts)

Recenzents: Dr. phil. prof. Ilze Stikāne

Darbs iesniegts LU PPMF Skolotāju izglītības nodaļā _____ .____.201____.

Dekāna pilnvarotā persona: Inese Ranka, _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē

____. ____201__ . protokola nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: Lilija Jurgīte _____

(paraksts)